

ZADRUGA

:: :: Glasilo „Zadružne Zveze v Celju“. :: ::

Dr. Dragotin Treo, Gorica:

Nekaj pojasnil h goriškim spominom dr. H. Tume in nekaj paberkov z za- družnega polja.

V Gradežu, meseca avgusta 1913.

I.

(Spoznaj samega sebe!)

Spomini dr. H. Tume, napisani v zadnji številki (4, 5, 6 in 7) »Zadruga«, vsebujejo poleg različnih zadružnih podatkov politično-gospodarsko sliko z Goriškega in pa velik kos životopisa tega zanimivega moža. — Vse skupaj pa je videti skozi barvano steklo pisateljevih lastnih očal in ne bilo bi prav, ako bi sodobniki molče pritrdili nekaterim smelim trditvam pisateljeve avtosugestije.

Goriška je bila pred dvema desetletji ostalemu slovenskemu svetu z malimi izjemami kolikor toliko neznana dežela. Zanimivih političnih preobratov ni bilo, ker se je sukalo vse le okoli teh ali onih vodilnih oseb, prometne in gospodarske zveze so bile slabe in še le razne politične evolucije, pred vsem pa planinska železnica, so prinesle v to razmerje popoln preobrat in v zadnjem času je razgovor o Gorici na dnevnem redu in zanima vsakega Slovenca.

Takrat torej, ko je vstopil dr. H. Tuma okoli l. 1895 kot sodni uradnik v politično in gospodarsko življenje, se pač ni čuditi, da je našel na združnem polju veliko ledino. Na tem trpeli so v tistem času celo sosedni Kranjci in le Štajerska je ponosno kazala na svoje mnogoštevilne zavode, ki so pod spretnim vodstvom Mih. Vošnjaka in drugih voditeljev v vseh mestih in trgih nastali kot mogočne narodne in gospodarske postojanke. — Te posojilnice so vodili odvetniki, notarji, profesorji, učitelji, trgovci in posestniki. Uredostajalo pa

je res strokovno izobraženih moči in strokovno izobraženega uradništva; cvetel je pač skoraj povsod še pravi diletantizem, ki se je ogreval za vse dobro in lepo, ki pa večinoma ni imel zadostne vstrajnosti in zadostnihkušenj, spraviti notranjo organizacijo in tehnično vodstvo zavodov na višje stališče.

Častivredni starina slovenskih združnikov Mih. Vošnjak lahko pove, koliko truda in skrbi je bilo ne samo z ustanovo posameznih zavodov, ampak tudi z vzornim knjigovodstvom, sestavljanjem posameznih vzorcev za knjige in tiskovine, poslovnim redom itd., kako se je vse neštetokrat obračalo in spreminjalo, predno se je prišlo do količkej zadovoljivega uspeha in do enotnega poslovanja.

Če je bilo pa to že na Štajerskem, kako bi naj bil dr. H. Tuma našel kaj boljšega na Goriškem, ki je bilo takrat v najskromnejših stikih z ostalimi pokrajinami! Naravno je, da je cvetel tudi v Gorici v najintelegentnejših krogih še diletantizem, ki tudi z navadno ustrojeno posojilnico ni vedel kaj pravega ukreniti. Ugotovi se lahko iz starih knjig Goriške ljudske posojilnice, da je takratno načelstvo dajalo mnogoštevilnim prosilcem posojila pretežno le na vknjižbo na I. mestu. Še sedaj obstoja precejšen del hipotekarnih posojil Goriške ljudske posojilnice iz tistodobnih časov, ker združniki ne marajo spremeniti upnika. Z menicami se ni delalo. — In tako je razumljivo, da je prva kriza na denarnem trgu in prvi politični preobrat na Goriškem povzročil tisočero zadreg, na katere zavod ni bil pripravljen in katerih v poznejših dosti slabejših denarnih časih ni več doživel. Iz tega pa sledi čisto drugo **zadružno načelo**, kakor ga je hotel uvesti dr. H. Tuma v tem zavodu. (Str. 88).

Nobena posojilnica ne sme postati hipotekarai zavod in tudi ne filijalka kakega drugega denarnega zavoda in naj si bo žnjim še v tako tesnih poslovnih odnošajih. Vsaka posojilnica mora samostojno skrbeti za velik in izdaten odstotek kratkodobnih ako mogoče meničnih posojil, ki služijo v slučaju sile za dobavo potrebne gotovine.

Sledi pa še drugo glavno načelo: vsaka posojilnica s količkej večjim prometom mora skrbeti že v dobrih časih za zvezo z večjimi zavodi, (naj si bodo to tudi banke!) ki vsakokrat radevoje priskočijo na pomoč, ne pa še le takrat, ko je že sila največja in pomoč dostiokrat prepozna.

Goriška ljudska posojilnica se je teh dveh načel po vzoru drugih posojilniških zavodov pozneje vedno držala in tako z lahkoto prestala vse denarne krize zadnjih let.

Dr. H. Tuma ima zaslugo, da je ustanovil Trgovsko-obrtno zadruho, zavod, ki je bil za goriške Slovence nujno potreben. Nepo-

trebno pa je bilo, da se je posnelo poslovanje po graškem »Selbsthilfsverein« in po laškem »Assoziacione cooperativa di credito.«

Odseki tega zavoda, trajajoči po 5 let, popolnoma samostojni v denarnem poslovanju, s knjigovodsko izmenjavo denarnih sredstev med seboj itd. itd. so tvorili kar pet zadrug pod eno streho in neskončno pomnožili manipulativno delo takrat itak nezadostno izvežbanemu uradništvu.

Obrestna mera v tovrstnih zavodih, (že sama na sebi visoka s 7½%), se je povišala vsled nizkega obrestovanja sproti v plačilo zapadajočih deležev na 11½% (dr. H. Tuma, stran 89.); pa če bi temu tudi ne bilo tako, je že obrestna mera po 8—9% za daljšo dobo mlademu, komaj se probujajočemu ljudstvu (goriškim trgovcem, obrtnikom, posestnikom itd.) neznosna, odušaka. — Dr. H. Tuma ne more stavljati za vzgled laške Cooperative, ki nikakor ni vzoren zavod in ki vzdržuje povrh tega še skrajno odušako in po mojem mnenju postavno nedopustno določbo, da vsak član, kateri ne odplačuje redno deleže na posojilo, zgubi vse, kar je vplačal, odušako načelo, katero ta zavod sebi in vodstvu v sramoto pri eksekucijah navadno izvaja in s tem svoj rezervni zaklad redi.

Za Trgovsko-obrtno zadrugo je bila torej nekaj let po ustanovitvi nujna potreba, da so se nepraktična pravila spremenila in prilagodila našim zboljšanim združnim razmeram in razmeram uradništva, obenem pa se, kolikor je bilo mogoče, znižala tudi obrestna mera izposojilom. Take spremembe so od časa do časa, kakor hitro to nanese potreba, celo priporočljive in mora pravi združnik sam na to delati, da se izvedejo.

Toliko k predzgodovini goriškega združništva, katero opisuje dr. H. Tuma v svojih spominih do l. 1902. Kar pa pripoveduje o nadaljnem razvoju goriškega združništva od l. 1902 dalje, nekako kot svoj životopis, nima dejanske podlage, ampak izvira iz neke avtosugestije, katere pravi vzrok preiskati tukaj ni mesta.

Dr. H. Tuma pripoveduje na strani 96 i. s. deloma odkrito, deloma zavito: da je on ustvaril ugodni položaj v deželi, Andrej Gabršček in drugi (od teh med prvimi seveda jaz) pa so ubogega dr. H. Tuma na grd in nevhvaležen način izpodrinili iz politike in z gospodarskega polja, njegova dela pa zavozili in pokvarili. — Treba je že danes bodočim životopiscem dr. H. Tume povedati, da to ne odgovarja resnici. Zanimivost dr. H. Tumove osebe in njegovo mnogostransko in marsikje jako zaslužno delovanje sili prav mene k popravku tozadevne njegove zmote in k odstranitvi takih očitanih v javnosti. — Pripomniti moram namreč, da je bil dr. H. Tuma tisti,

ki me je skupno z Andrejem Gabrščekom radi nujne potrebe delavnih moči v času tedanjega preobrata na Goriškem povabil l. 1900 iz Postojne v Gorico in zadelo bi me lahko kako očitane nelojalnosti, ako bi dr. H. Tuma opravičeno lahko trdil, da je njega ob mojem sodelovanju zadela bridka usoda političnega padca in ga prisilila na tir, na katerem vozi še danes dalje.

Pribijem torej tukaj z ozirom na dr. H. Tumove spomine, da dr. H. Tumo v tistih letih nihče ni maral in tudi ni hotel in mogel izpodriniti. S silo neke posebne njemu lastne sugestije je ob svoji splošni izobrazbi in priznani spretnosti dr. H. Tuma imel vse v rokah.

Kakor sem ob svojem dohodu v Gorico videl, mu je vse slepo sledilo in njegovemu organizacijskemu delovanju je bila pot popolnoma odprta. Ni bilo ničesar drugega, kakor to moč izkoristiti in politično gospodarsko vodstvo mu je bilo za nedogleden čas zagotovljeno s samo ob sebi umljivo omejitvijo, da je to vodstvo ostalo pametno in previdno in da je imelo vsaj nekaj uspeha. — S to omejitvijo bi bil dr. H. Tuma še danes v deželi skoraj vse, kar Slovenec na Goriškem doseči more!

Zgodilo se je pa drugače. Dr. H. Tuma je propadel l. 1901 v volitvah za državni zbor in sicer vsled politične taktike dr. Gregorčiča v splošni kuriji, v kmečkih občinah mu pa mesta ni bilo mogoče zagotoviti, ker je imel postavljeni kandidat Oskar Gabršček, župan v Tolminu, vezanih na svojo osebo precej volilnih mož, kateri bi za dr. H. Tumo ne bili glasovali. Od tega časa naprej je po naši splošni sodbi nastal neki antagonizem ne samo proti osebi Andreja Gabrščeka, marveč tudi proti stvari — to je proti političnemu in gospodarskemu delu samemu. — Dr. H. Tuma je v splošno presenečenje in obžalovanje začel odlagati eno odgovorno mesto za drugim, kakor da bi hotel pokazati, da je nezadovoljen sam s seboj in z vsemi drugimi. Mojega skrajno neprijetnega položaja v teh nastalih razmerah tukaj pač ni treba opisovati.

Pribiti moram tukaj dejstvo, da mi je dr. H. Tuma **sam** l. 1902 radi pomanjkanja drugih oseb in radi mnogoševilnih nerednosti v upravi in v uradu Goriške ljudske posojilnice proti prvotnim našim dogovorom naložil predsedstvo Goriške ljudske posojilnice, katero nisem rad prevzel. Istotako me je hotel (tudi izven okvirja naših dogovorov) dr. H. Tuma **sam** imeti kot predsednika v nadzorstvu Trgovsko-obrtne zadruga, katero je vodil ves čas on sam. Očitna zmeta je torej, ako trdi dr. H. Tuma, da ga je kdo v teh zavodih izpodriniti hotel.

Vodstvo Goriške ljudske posojilnice sem prevzel kot mnogoletni zadružnik in spravil uradovanje po reviziji vseh aktov in skrajno potrebni spremembi uradništva po malem zopet v red. Ta zavod je potem ves čas, tudi v ponovnih denarnih krizah, do katastrofe Trgovsko-obrtne zadruge stalno prospeval, dokler ni ta katastrofa poleg drugih kriz l. 1910 provzročila odtegnitev večjih zlasti vnanih denarnih vlog in zmanjšanje zaupanega premoženja. V kritičnih položajih ali denarnih stiskah se pa ta zavod sploh ni nikdar nahačal.

Od vseh dr. H. Tumovih trditev odgovarja dejstvom edino to, da sem varoval vedno polno neodvisnost Goriške ljudske posojilnice od Trgovsko-obrtne zadruge in zavračal dr. H. Tumov projekt, da naj bi ta zavod postal le **nekako hipotekarna filijalka Trgovsko-obrtne zadruge** z omejenimi sredstvi. To moje stališče pa je bilo stvarno in samostojnemu ustroju Goriške ljudske posojilnice primerno, ne pa morebiti osebno proti dr. H. Tumi naperjeno.

Trgovsko obrtno zadrugo je vodil dr. H. Tuma še sam dalje. Bil je tam ves čas odločujoča oseba. Iz Trgovsko-obrtne zadruge ven je zasnoval in podpiral Mizarsko zadrugo, sprožil projekt nakupa hotela Dreher, kateri nakup se je razbil, ker je bila kupna cena previsoka (za okroglo K 40.000 višja, kakor je pozneje to posestvo kupil dr. Gregorčič.) Nakupil je stavbeni prostor za Trgovski dom in sodeloval pri načrtih. Izstopil pa je naenkrat pod pretvezo, da se mu ne zaupa, ker se načelstvo in nadzorstvo ni strinjalo z njegovim nasvetom, zidati na dvorišču dve manjši dvorani eno nad drugo, marveč je dala prednost nasvetu zidati eno večjo dvorano z uporabo celega dvorišča.

Lahko je uvideti, da to ni mogel biti pravi povod za odtegnitev njegovih moči, ker bi bil ta nesporazum konečno lahko razsodil arhitekt ali pa občni zbor. — Prav tako radi malenkostnega spora in v splošno obžalovanje je odstopil tudi od političnega vodstva. Ta mesta so se samo po sebi umevno morala izpolniti in takrat je prevzel njegovo mesto pravnega svetovalca v Trgovsko-obrtni zadrugi dr. R. Gruntar, predsedstvo poznejše pa Andrej Gabršček; tudi za politično vodstvo na Goriškem v stranki ni bilo nobene druge moči na razpolago, kakor Andrej Gabršček.

Isto tako je dr. H. Tuma odložil Mizarsko zadrugo, to že ob porodu slabotno in bolešno dete, vodstvo pa je prevzel, kakor se je ponovno govorilo in pisalo, ravno na prigovarjanje dr. H. Tume, Rudolf Konjedic, kateremu je dr. H. Tuma do zadnjega časa v vseh finančnih in pravnih težkočah svetovalec in tešitelj.

Dr. H. Tuma temu nasproti ne more prigovarjati, da je s svojih mest odstopal radi tega, ker niso vsi v vsem slepo sledili njegovemu povelju. To bi ne bil izgovor, kajti za absolutizem in pretiran avtokratizem pri nas ni mesta in pameten voditelj sam ne bo hotel imeti pod svojim vodstvom golih marionet, namesto mislečih sotrudnikov in somišljenikov. Njegovega vodstva pa ni ves tisti čas niti na enem shodu, niti na enem sestanku v načelno količkah važnih vprašanih nikdo izpodbijal. In vendar je dr. Tuma z enim odstopom za drugim kakor svoj harakiri vršil popolno likvidacijo svojega neizmerno ugodnega gospodarskega in političnega **vodilnega** stališča, mi pa — njegovi prijatelji in znanci — smo z žalostjo gledali, kako si ta vsestransko zmožen mož, poklican k političnemu vodstvu, vsled svoje nestalnosti in svojevoljnosti koplje svoj lastni politični grob.

Poznejši poskus dr. H. Tume v letu 1905, spremeniti položaj v Trg.-obrtne zadrugi, ni mogel na že izvršeni njegov likvidaciji ničesar spremeniti, ker takrat dr. Tuma ni bil več uplivni mož prejšnjih let. Tudi si je izvolil za ta svoj morebiti dober namen nepravopriliko kot odvetnik in pravni zastopnik večine članov hotelskega konsorcija, katero je hotel ščititi kot odvetnik, takrat, ko se je pokazal iz uprave hotela »Jelen« in hotela »Südbahn« že primanjkljaj nad 40.000 K, ki bi ga moral konsorcij T.-o. zadrugi kriti. Ponatis dotičnega mojega njegovo **odvetniško** akcijo odklanjajočega dopisa se mi ne zdi umesten in dobrohoten, ker hoče s tem v javnosti meni navaliti krivdo, da nisem l. 1905 nastopil žnjim skupaj proti Andreju Gabrščeku, kar bi bilo takrat prav gotovo brezvspešno.

Dr. H. Tuma ve prav dobro, da sem bil v času po njegovem odstopu z vsem svojim žalibog skromnim vplivom proti različnim gospodarskim akcijam Trgovsko-obrtne zadruga; on ve prav dobro, da sem preprečil v T.-o. zadrugi nakup hotela »Jelen«, s katerim so ponesrečili njegovi klijentje, on ve, da je Trgovsko-obrtne zadruga kupila hotel »Südbahn« brez moje vednosti, za mojim hrbtom; on ve, da sem izposloval že l. 1906 proti njegovim klijentom, članom hotelskega konsorcija v delno ureditev njihovega razmerja s T. O. Z. sodbo na plačilo delnega primanjkljaja 40.000 K; on ve, da sem iz nadzorstva v skupnih sejah in na občnih zborih ponovno protestiral proti nekaterim prevelikim kreditom, zlasti na od njega ščitenega hotelskega konsorcija in od njega ustanovljene Mizarske zadruga; on ve, da sem nastopil odkrito proti kandidaturi Andreja Gabrščka v dež. zbor, dr. H. Tuma ve pa tudi, da nisem imel jaz sam ne v stranki, ne v Trgovsko-obrtne zadrugi zadostnega odločujočega vpliva, da bi se bilo marsikaj neprevidnega ali neracijonealnega pre-

prečilo, disciplino rušit ali posamezne osebe notabene vabitelje ubijati pa nisem prišel v Gorico. Ne more torej priti v poštev odlomek mojega pisma iz l. 1905, ko Trgovsko-obrtna zadruga v resnici še ni imela, izvzemši hotela »Südbahn«, posebnih kritičnih točk; pač pa se uresničuje moja trditev: **ako je goriško narodno združništvo gospodarsko kaj trpelo vsled izstopa dr. H. Tume, kateremu se pa njegova socialna kreditna zadruga pozneje ni posrečila, se je ta nesreča zgodila le vsled tega, ker je v kritičnem času prostovoljno odtegnil svoje moči političnemu in gospodarskemu skupnemu delu in svojim lastnim stvaritvam!** — Sicer sem pa mnenja, da bi bil v tistem času tik pred zidanjem planinske železnice tudi dr. Tuma padel v napako prevelikih projektov in grajana imobilizacije denarnih sredstev, kar sklepam iz dejstva, da je ravno dr. Tuma sam že po nakupu hotela »Jelen« in hotela »Südbahn« in priprav za »Trgovski dom« mene pozval, da moram delati z vsem svojim vplivom za nakup hotela »Dreher« in delal mene odgovornega zato, ako se ta njegova ideja ne izvede in s tem hotelski obroč v Gorici ne sklene, kar sem pa jaz odklonil. To dejstvo je dr. H. Tuma zamolčal v svojih spominih, bil sem pa dolžan to povedati in sicer v pojasnilo svoje — že v neki okrožnici o Trgovsko-obrtni zadrugi — izrečene teze, da je **vladala takrat o času zidanja planinske železnice prava manija nakupovanja objektov v Gorici.** Tej maniji se tudi dr. H. Tuma ni mogel ubraniti: spominjam ga poleg zahtevanega nakupa hotela »Dreher« (ca. 140—160 tisoč kron) še na njegov projekt nakupa obsežnih grof Baghuerijevih zemljišč (ca. ¼ miliona kron). — Takrat je pač na Goriškem vse vrelo in kipelo v pričakovanju boljše bodočnosti. pripetile so se zmote na podlagi napačnih nadej tu in tam, in dr. H. Tuma je pač preveč v žolč pomočil svoje pero, ko je napisal svoje spomine. Zaradi vseh v spominih napadenih oseb bi bil on še danes na Goriškem lahko največjega vpoštevanja vreden poklican in izvoljen političen in gospodarski voditelj, katerega nam še danes manjka, ako ni postal nedosleden in podrl za seboj vseh mostov!

II.

Skušnja je najboljša učiteljica.

Združno poslovanje v raznih deželah in okrajih privedlo me je do sledečih praktičnih načel, katera se v naših zadrugah še vedno premalo vpoštevajo.

1. Načelstvo in nadzorstvo:

Načelstvo vodi zadrugo. To se naj zgodi v kolikor mogoče **rednih** sejah s sproti pisanimi zapisniki. Nadzorstvo pa naj to poslo-

vanje v **samostojnih** posebnih sejah z natančnim pretresanjem zapisnikov, knjig itd. pregleduje. Najdeni nedostatki v poslovanju naj se v posebnem zapisniku nadzorstva grajajo in v skupnih sejah načelstva predočijo. —

Važni gospodarski sklepi — nakupi zemljišč, dovoljevanje višjih kreditov — naj bodo pridržani sklepanju v skupni seji načelstva in nadzorstva.

Člani načelstva in nadzorstva naj porabijo vsako priliko za pridobitev strokovnega znanja.

Člani načelstva in nadzorstva ne smejo biti dolžniki zavoda, razun na zastavo lastnih deležev ali lastnih hranilnih vlog. Prav tako ne smejo biti člani načelstva in nadzorstva poroki drugim dolžnikom. Le potem pri presoji posojil ne bodo obstojali mnogostranski dostikrat neprijetni oziri na osebe, marveč le oziri na gospodarski položaj.

2. Uradništvo:

Zadružništvu je teoretično in praktično popolnoma izvežbano uradništvo neobhodno potrebno. V večjih zavodih je tako uradništvo stalno ogrodje celemu poslovanju; mora biti torej povsem zanesljivo. Manjši zavodi naj si od časa do časa povabijo spretnega uradnika večjega zavoda v skupni pregled zadružnega poslovanja, odpravo nedostatkov, ki so se morebiti urinili in v podučeni praktičen tečaj za načelstvo in nadzorstvo. — Kar se kdo tukaj nauči, porabi stotero lahko tudi kot trgovec, obrtnik, posestnik i. t. d. v zasebnem življenju.

Višji uradniki denarnih zadrug morajo biti teoretično-praktično izvežbani v **bančnem poslovanju**, ker z bankami — vseeno če na našo žalost ali veselje — bomo morali še dolgo ostati v tesnih poslovnih stikih.

Za vsestransko strokovno izobraženo uradništvo izdani denar se stotero obrestuje!

V večjih zadrugah, kjer ne poslujejo, vrsteč se člani načelstva, se priporoča v to izbrani **član načelstva kot stalen blagajnik ali nadzornik s primerno nagrado.** Tako ima načelstvo (po tem svojem članu) stalen vpogled v redno poslovanje uradništva, pregleduje dosti lažje izvršitev sklepov k zapisnikom, podpisuje mirno pobotnice, izjave i. t. d. —

3. Načelstvo in pravniki:

Načelstvu in nadzorstvu je kjer koli mogoče pritegniti **praktične pravnike.** Pravna razmerja so tako tesno spojena z zadružnim

poslovanjem in gibanjem, da je pravni svet dostikrat **neizogibno potreben**. Kjer razmere izvolitev pravnikov v načelstvo ali nadzorstvo ne dopuščajo, naj se pritegne pravnik posebej k dotičnemu sklepanju ali naprosi njegov poduk ali nasvet. Ako se pravni nasvet opušča, pride lahko tudi najboljši zavod **do diletantizma na pravnem polju**, kar se je že marsikje in v mnogih slučajih bridko maščevalo. — Izgiedov iz prakse ne naštevam. —

Pravniki v zadrugah naj podučujejo o danih prilikah uradništvo o pravnih razmerah in predpisih in pazijo na točno, formalnopravilno in natančno zemljeknjižno poslovanje.

Odločno pa je odsvetovati, da bi odvetniki ali notarji, ki so člani načelstva, posredovali pri prošnjah za posojila in vplivali nanje, delali navadne zadolžnice, vknjižbe, pobotnice, izbrise i. t. d. To podraži prav po nepotrebem posojila, ogreni zadrugiščvo članom in provzroča dostikrat zavist in nepotrebne zdražbe med prizadetimi.

Vse to poslovanje naj spada v delokrog zadrugiškega načelstva in uradništva; le v izrednih res zamešanih in težavnih slučajih naj se (vedno s posebnim sklepom načelstva) izvedba takih posojil naloži pravnikom. Je ravno temeljno načelo zadrugiškega življenja, da se mora zadrugiščnikom olajšati pomoč iz zadruge ven, ne pa jo podražiti s posredovanjem, če to ni neobhodno potrebno. Jaz sem kot odvetnik načeloma vedno odklanjal vsako plačano posredovanje za posojila pri zadrugah, kjer sem imel kako mesto v vodstvu in sprejemal tudi (precej odijozne) posle izterjevanja posojil le na podlagi dotičnih sklepov načelstva. Enako postopanje priporočam vsem odvetnikom in notarjem, ki so člani zadrugiškega vodstva, ker le na ta način se lahko vsak čas opravičijo proti dostikrat razširjenemu očitjanju, da odvetnik ali notar svoje stališče v zadrugi izkorišča v svojo osebno korist.

4. Nagrade:

Pri tej priliki naj povem svoje odkrito mnenje tudi o nagradah članom načelstva in nadzorstva za njih poslovanje. Mislim, da smo izrasli iz otročjih povojev, ko se je od vsakega rodoljuba in domoljuba zahtevalo tudi narodno-gospodarsko delo zastonj in menim, da vsako delo zahteva dandanes svoje plačilo. Načeloma naj se torej v zadrugah, ki že redno in dalje časa poslujejo, članom načelstva in nadzorstva za to delo prizna in izplača zmerna nagrada. Prepuščeno bodi taktu in noblesi vsakega, v kateri namen ta svoj zaslužek porabi. — Gotov del dovoljente nagrade naj bi se pa vporabilo pri vseh zadrugah na podlagi sklepa občnega zborā s pritrđilom načelstva ali nadzorstva za obče koristne narodne ali narodnogospodarske na-

mene — bodisi z direktno naklonitvijo, ali pa z dotacijo posebnega v ta namen služečega fonda.

5. Imobilizacija:

Skušnje zadnjih let uče, da so se v ugodnih letih kopičenja in lahke dobave denarnih sredstev premnoge zadruga dale zapeljati k imobilizaciji lastnih in zaupanih sredstev v dvojni obliki: z **zgradbo ali nakupom nepremakljin za zadrugo**, ali pa z **dovolitvijo visokih kreditov zadružnikom v investicije za zasebna podjetja**, (nakup graščin, ustanovitvev industrij, veleobrtnij ali trgovin), katerih kreditov brez škode zavodov in gospodarskega uničenja dolžnikov vodstvo pozneje ni moglo izterjati. — Eno in drugo se je izkazalo kot nevarno in škodljivo. Je res, da zadruga na nakupljeno posestvo dobi lahko na I. mestu precej izdatno izposojilo in veže torej le del svojih razpoložljivih sredstev. Doživeli pa smo v zadnjih krizah tudi slučaje, da so se zadrugam celo taki na I. mestu vknjiženi krediti izdatno znižali ali pa celo odpovedali. Sitnosti, prošnje, troški transakcij i. t. d. so posledice, ki postanejo zadrugam, če že ne nevarne, pa vsaj neprijetne. Vsekakor bi morala pri lastnih nakupih vsaj druga polovica vrednosti nepremakljin biti krita z zadruginim lastnim imetjem. V to zamore služiti rezervni zaklad ali pa za ta namen posebej nabran in vezan fond posameznih zadružnikov.

To kombinacijo sem o svojem času priporočal načelstvu Trgovsko obrtne zadruge za stavbo »Trgovskega doma«. Zagotovil se je res v kratkem času fond nad 150.000 K, na kar je načelstvo nabiranje ustavilo, nekaj let pozneje pa iz različnih razlogov ta fond likvidiralo. Brezdvomno bi bil sedaj v likvidaciji Trg. obrtne zadruge tak fond za ohranitev Trgovskega doma največje važnosti.

Pri nakupu nepremakljin je važna tudi **prometna vrednost**. Posestva zgolj gospodarskega namena in ležeča v živahni prometni točki ne tvoré posebne nevarnosti in dobro poslujočih zadrug taka posestva gotovo ne bodo spravila v večjo škodo ali celo nesrečo, ker se najde v najskrajnejšem slučaju kupec. — Vse drugo pa je s stavbami, ki naj služijo narodnemu namenu v ožjem pomenu (razni domovi, ali celo špekulacije, veleposestva, obrtna podjetja, stavbišča i. t. d.). Tukaj se je bati izdatne zgube za zadrugo, ki bi prišla v položaj prisilne prodaje takih stavb ali podjetij in se ne morejo priporočati **brez izdatnega lastnega premoženja** (rezervnega zaklada).

Izposojevanje velikih zneskov za velešpekulacijske namene posameznikov, kakor nakup graščin, raznih industrijskih podjetij i. t. d. sem ponovno ustmeno in pismeno žalibog brezvspešno obsojal. Ti nakupi so pravemu zadružnemu poslovanju odtegnili o boljših kon-

junkturah nekaj milijonov kron, v slabih časih pa so marsikatero zadrugo spravili v zadrege in izdatne škode.

Taki in enaki nakupi ali krediti spadajo v veliko zasnovana kapitalistična bančna podjetja, iz zadružnega poslovanja pa so enkrat za vselej izključiti. — Po tolikih žalostnih lekcijah v zadružništvu se ti zadružni grehi menda ne bodo več ponavljali. —

Na Goriškem (pa tudi drugje) so razne zadruge kupovale nepremakljive ali dajale višje kredite zasebnikom **iz narodno-gospodarskih razlogov v pospešitev trgovine in obrti.** Kakor je bil lep in idealen prvoten namen in kakor se je skrbelo (večinoma, četudi ne brez izjeme), za polno kritje pred zgubami, bode zadružništvo tudi tako **forsirano pospeševanje** na sebi sicer lepih namenov moralo opustiti, ker so **taki krediti v denarnih krizah vedno velika nevarnost za zadruge in še večje za dolžnike same.**

6. Razpoložljiva sredstva:

Vsaka zadruga mora že načeloma skrbeti za to, da se večji del danih posojil vrne v krajši dobi v njeno blagajno; le tako bode zamogla koristiti večjemu krogu prosilcev in izpolnjevati svojo zadržno nalogo.

Poleg tega bi morala pa vsaka zadruga za slučaj nujne potrebe imeti na razpolago menice svojih dolžnikov, kajti z dobrimi menicami v rokah bode vsaka zadruga pri zadružnih zvezah ali pa pri bankah dobila vsak čas potreben denar na razpolago. Po ceni seveda v težkih denarnih časih ta denar ne bode!

Ta potreba nas vodi do načela, da ni dobro posojevati preveč na zadolžnice in vknjižbo, ampak rajši na menice in kjer se kaže potreba vknjižbe, na vknjižbo varščine za posojila in stranske obveznosti.

Taka varščina služi dobro zlasti v kritje odprtih kreditov, ki so v časih večji ali manjši, ali poznejšega novega posojila, ko je staro posojilo že plačano itd. Za izknjižno pobotnico takih kreditnih varščin pa zadostuje kolek za 1 K. —

V okviru te kreditne varščine dobi zadruga od dolžnika menice, ki jih spravi — **vedno le v slučaju nujne potrebe** — lahko v promet in denar. Da ni treba takih menic v denarnih krizah in težkih časih vedno in vedno obnavljati, se priporoča izpolnitev teh menic z vsemi postavno predpisanimi potrebščinami (ime, kraj, znesek itd.), **vendar brez dneva izdanja in dospelosti.** Iz previdnosti naj si pa zadruga **pusti podpisati od dolžnika izjavo, da se odpove ugovoru, da datum ni bil izpolnjen in dovoljuje zadrugi izpolnitev v poljubnem času v teku triletno dobe meničnega zastaranja.**

Tukaj bodi omenjeno še:

7. Zavarovanje pred zgubami v izvršilnem postopanju:

V slučaju izterjanja posojil potom **izvršilne dražbe** dolžnikovih nepremakljlin ali premakljlin se izkazuje za zadruga **večinoma zguba na obrestih, zamudnih obrestih in troških.** —

Tako teko na primer obresti glavnice od dne izvršilne prodaje naprej večinoma le po 5%, dočim mora zadruga v težkih časih računati vsaj s 6–7%. To traja dostikrat nekaj mesecev, ker izdražitelj ne položi skupila takoj in povrh pridejo v časih še zmešnjave s kako relicitacijo ali pravdo itd. — Za zamudne obresti pri meničnih posojilih in izvršbah sploh ni mogoče dobiti sodnijskega priznanja, ker gredo le 6% obresti od glavnice.

Pri troških pa nastanejo dostikrat precejšne razlike z ozirni na brezvspešno izterjanje pri dolžniku ali porokih, brezvspešna pogajanja in posredovanja itd. itd. Vse te razlike sodniki ne morejo ali nočejo vpoštevati in iz skupila nakazati.

In vendar zadruga niso dolžne, ravno pri tistih zadružnikih, ki so najmanj vredni, trpeti zgubo in to zgubo kriti iz ostalega poslovanja z vestnimi zadružniki.

Priporoča se torej v današnjih odnošajih, da vsaka zadruga sprejme v dolžna pisma in vknjižne izjave posebno določbo: «da za postranske obveznosti določena varščina zapade v celem znesku kot konvencionalna globa (§ 1336 o. d. z.) v prid zadrugi in njenemu rezervnemu zakladu za zgube v slučaju, da bi morala zadruga sama uvesti dražbeno postopanje ali pa pristopiti dražbenemu postopanju drugih upnikov in privedi postopanje do izvršilne dražbe, to pa z ozirom na s tem zvezano škodo, zgubo in povišane stroške.»

S tem dostavkom se zavaruje zadruga proti vsem zgubam. Seveda je zadrugi prosto, zaračunati si le efektivno zgubo na obrestih in troških, prebitek pa (na podlagi veljavnega sklepa) izročiti dolžnikovi rodbini, ako je vpoštevavanja vredna. Tesnosrčnosti v takih slučajih ni priporočati.

8. Poslovni stik z drugimi denarnimi zavodi.

Zadruga naj bode načeloma v denarnem stiku z zadružno »Zvezo«, kateri pripade in sicer za habet in debet. To zahteva organizacijsko načelo in disciplina.

Brezizjemno se pa to ne da doseči, kajti tudi zveze kot višje organizacije so bile za nas nekaj novega in imajo svoje težave. —

Preostajajo nam dostikrat le posamezni zadružni zavodi, s katerimi se ima že mnogoletne poslovne stike. Z ozirom na razne za-

družne zveze zadržuje tak stik navadno nekaj »kontrabande« ali z ozirom na krajevne razmere in potrebe in pa težavno stališče naših mladih »Zvez« je treba tudi tukaj dostikrat eno oko zatisniti.

Zanašati se morajo zadruge v današnjih razmerah le na **velebanke**, ki izposojujejo denar na menice v reeskomptu.

Med temi pride v poštev v prvi vrsti **avstro-ogrska banka** s svojimi podružnicami. Pripomniti pa treba, da avstro-ogrska banka sprejema le kratkodobne (trimesečne) menice v manjših zneskih in zahteva vsaj tri vsestransko ugodno opisane podpise. Le težko in dostikrat z osebnimi žrtvami se posreči eni ali drugi zadrugi najti vhod do avstro-ogrske banke in izposlovati si samostojno primereu kredit. Ložje bi to moralo iti s posredovanjem zadrुžnih zvez; vendar bi se »Zveze« morale zadovoljiti za to posredovanje z malo posredovalnino, tako, da bi **dobiček od nižje obrestne mere avstro-ogrske banke (od 4%—6%) prišel večinoma v prid zadrugi ne pa zvezi.**

Vse ostale banke so zadrुžništvu več ali manj le neko potrčno zlo. Zadruge so jih rabile dostikrat v dobrih konjunkturah, ko so banke skoraj vsiljevale svoj razpolagljiv denar po 4 1/2—5%, rabijo jih še bolj sedaj v težkih časih, ko delajo s svojimi velekapitali pravi židovski rebah in ni od njih izpod 7 3/4—10% dobiti niti cvenka. Banke delajo v prvi vrsti le v prid svojih akcionarjev in kar dajo, si puste seveda tudi toliko kolikor mogoče drago plačati z edino izravnavo svetovne denarne velekonkurence. Naj se izcimi kaka konjunktorna laž bogve kje na kateri svetovni borzi ali pa naj počti strel iz vragšigavedi katerega državnega kanona, že mora plačati dolžnik višjo obrestno mero tudi pri banki, katere upravni svetniki so tiskano vest še lahko svežo na papirju razmazali! Tako je in na tem kapitalističnem položaju zadrुžničarji ne moremo dosti izpremeniti, ker je naša zadrुžna organizacija še prešibka in pohlepnost posameznega človeka in posameznih denarnih organizacij po zaslužku še dosti prevelika.

Dokler se to temeljito ne spremeni, bodo zadruge videle še veliko hranilnih vlog iz zadrुžnega delokroga v rokah velebank in plačevale v stiskah težke obresti organiziranemu in neizprosnemu velekapitalu.

9. Organizacija zadrुžništva:

Ideal naše organizacije bi bil brezdvomno ta, da bi se vse slovenske zadruge, bodisi katere koli vrste, na vsem Slovenskem zedinile v eno mogočno, strokovno razpredeljeno zvezo, katere naravno središče bi bila Ljubljana. Pa mali slovenski politik take gospodarske organizacije ne pripušča in težko se bomo mogli veseliti

sodobniki vresničenja tega ideala, dasi bi ga bilo spraviti v kri in meso ne le potrebno ampak tudi lahko delo. — Obupati seveda ne smemo!

V danih razmerah smatram za najboljšo organizacijo, da se vse zadruga po kronovinah združijo v skupine, te pa si naj izberejo svojo denarno centralo in višjo zadružno inštanco kakor se bodo razmere dalje razvijale, v kronovini sami, ali pa v naših gospodarskih središčih, za katero smatram za zadružništvo pred vsem pripravno Ljubljano. — Potreba je, da se s časom tudi slovenskemu zadružništvu za preobilico lastnih in zaupnih sredstev posreči ustanoviti **lastno banko** po češkem in nemškem vzorcu (Ustredna banka českých sporitelů, Zentralkasse der deutschen Sparkassen itd.). Le na ta način se bode slovensko zadružništvo samo iz sebe denarno osamosvojilo in oprostilo bančnega vpliva.

Drugo, za nas pa narodno nevarno sredstvo bi bilo, ako bi po vzgledu Kranjske posamezne deželne uprave vzele finančno okrepitev zadrug v svoje roke; v tem slučaju bi bile slovenske zadruga v večini kronovin gotovo oškodovane.

Vsekakor bi morala država organizovanemu zadružništvu pri izmenjavi sredstev in dobavi cenenih posojil v kritičnih časih iti krepko na roko in osnovati v ta namen posebne fonde, kar se tudi namerava.

Slovensko zadružništvo mora paziti, da ne ostane razcepljeno in neorganizovano, drugače zna pri državnem koritu dobiti le odpadke, kakor se jih navadno podaja Slovencem.

Bdečim pravica! Zato poklicani naprej na polju zadružnega dela in zadružne organizacije!

MILOŠ STIBLER:

Zadružna samopomoč delavskih slojev.

(Poročal na kongresu narodnih strokovnih organizacij v Ljubljani dne 16. avgusta 1913.)

Še le gospodarsko in kulturno razviti narodi začnejo misliti tudi na izboljšanje gospodarskega položaja nižjih slojev, v prvi vrsti delavstva, ki je zaposleno v gospodarskih podjetjih najrazličnejših strok. Vsa zgodovina nam pripoveduje, kako so posebno gospodarski mogotci vsikdar izrabljali delavske sloje in z vsemi mogočimi sredstvi zavirali njihovo gospodarsko osamosvojenje. Vse to seveda samo radi tega, da se maloštevilnim mogotcem trajno zagotovi udobno živ-

ljenje na škodo vseh podvrženih in odvisnih slojev. Napredujoča kultura pa se je dotaknila tudi teh žalostnih razmer in je začela boj za socialno pravičnost napram vsem slojem, delavskim, ki se jih je poprej vedno smatralo za nekaj manj vrednega in le v toliko potrebnega, v kolikor so služili sebičnosti gospodarskih in političnih mogotcev. In ta boj za splošno socialno pravičnost ni ostal brez uspehov. Že samo naslovi referatov, ki se podajajo na tem kongresu, nas spominjajo, koliko dobrih sredstev se je pri raznih narodih že uveljavilo za izboljšanje delavskega položaja.

Med temi sredstvi igra imenitno vlogo tudi zadrugištvo ali še točneje povedano: delavsko gospodarsko zadrugištvo. In sicer je doslej uspelo najbolj delavsko konzumno zadrugištvo; močno pa so razvite tudi že delavske stanovanjske, nadalje delavske produktivne zadruge. Vendar igrajo v vsem delavskem gibanju konzumne zadruge največjo vlogo, vsled česar se hočem v svojem poročilu s temi pečati v prvi vrsti. Da pa bomo to vrsto delavskih zadrug pravilno razumeli, je neobhodno potrebno, da si nekoliko ogledamo zgodovino konzumnega zadrugištva. Sploh se moremo le splošno baviti s tem vprašanjem, ker o slovenskem konzumnem zadrugištvu še ni govora. —

Za obrt in industrijo je tekom dolge dobe postala navada, da se je izdelovanje blaga začelo že poprej, predno so prišla naročila. Delalo se ni za gotov konzum, za gotove odjemalce, temveč »za trg«, kakor pravijo znanstveniki in praktiki. Za izdelovalce in trgovce pa se je razun tega še uveljavilo načelo proste konkurence. Vsak fabrikant sme izdelovati blago za celi svet, vsak trgovec sme po celeni svetu prodajati in kupovati. Prosta ali svobodna konkurenca dovoljuje neizprosni trgovski boj podjetja proti podjetju; trgovcu in tovarnarju se ni treba ozirati na ničesar drugega, kakor le na lastno korist, na lasten dobiček. Vsa sredstva sme uporabiti, da doseže ta cilj; poslužiti se sme reklame, slabo blago prodajati za dobro, računati, kolikor hoče, samo če mu odjemalec toliko plača, izrabljati mrtve in žive stroje, torej prave stroje in delavce, kakor mu drago, ustanjavljati sme tudi kartele in ringe, ako mu to obeta kaj dobička. Prosta konkurenca je za zmožnega trgovca in fabrikanta izvrsten pripomoček, v zlo pa je vsem denarno slabim podjetnikom, in ogorčni večini konzumentov, ki so v prvi vrsti obsojeni, da plačujejo račun takih bojev, kakoršni izvirajo iz svobodne konkurence. —

Dobičkaželjnost, škodljivo samoljubje in druge podobne lastnosti se vzbude in izzivajo izkoriščene sloje k odporu in k iskanju novih potov, novih gospodarskih ureditev, takih, s katerimi bi se

spoznano zlo odpravilo. Ta odporni boj je v bistvu enak pri vseh narodih, le oblike so morebiti mnogokrat dokaj različne. Začel pa se je v oni smeri, ki vodi končno k združnemu gospodarstvu, v 17. in 18. stoletju v tistem narodu, v katerem je moderna industrija in trgovina najpoprej dosegla prvenstvo, na Angleškem. —

Zraven delavskega gibanja so na Angleškem tudi znanstveniki začeli že zgodaj proučevati vzroke nezadovoljnosti nižjih slojev. V 18. stoletju najdemo tam že dokaj spisov, ki so se pečali s temi vprašanji temeljito in globoko. Nas zanima le tovarnar Robert Owen, ki je živel koncem 18. in začetkom 19. stoletja. On je rekel, **da je industrija, trgovina, sploh vsa produkcija vendarle posledica človeškega delovanja in sicer v ta namen, da zadosti raznovrstnim potrebam celokupnega človečanstva.** In Owen vpraša, kako se more z mirno vestjo zagovarjati, da bi uživali uspehe, ki jih je prineslo skoraj celo človečanstvo, le nekateri izvoljeni? Po današnjem označevanju raznih prepričanj bi rekli, da je bil Robert Owen socijalni demokrat. Bil je fabrikant, po naturi človekoljuben, ki je delil dobičke svojega podjetja z svojimi delavci, kajti rekel je, da je ravno blagovni in tržni dobiček vzrok vsega zla. V vsakem oziru je skrbel za delavce, kajti pravično je sodil tudi z egoističnega stališča, ko je rekel: »Izkušnja uči: Mnogo večji so podjetnikovi uspehi z stroji, ki jih dobro sestavimo, dobro montiramo, snažimo in sploh v vsakem oziru varujemo, kakor pa z slabo montiranimi in slabo oskrbovanimi stroji. In kar velja za mrtev stroj, to velja tudi za živ podjetnikov delavni material, za delavca«. Tako je sodil Robert Owen, vendar se njemu se ni posrečilo ustvariti novo življenja zmožno gospodarsko obliko, ki bi bila v stanu odstraniti grajane nedostatke.

Za njim je prišel radikalnejši agitator. Bil je to William Coblett. On pravi: »Vi delavci, ki toliko trpite in ste tako odvisni od svojih podjetnikov, se zavedajte, da je vse Vaše delo namenjeno splošnemu blagru. Zakaj bi Vi potem sami ne vladali vseh onih sil, ki so zraven Vašega dela za gospodarska podjetja potrebne. Zakaj bi ne postali Vi gospodarji premoženja, katero je z Vašim delom nastalo v narodovi celokupnosti?« Takih agitatorjev med delavci in učenkakov, ki so se s temi vprašanji pečali znanstveno, je prišlo vedno več. Vendar se je še le leta 1844 posrečilo ustanoviti na podlagi teh novih naukovo prvo podjetje, ki je pokazalo življenjsko sposobnost. Praktični poskusi so se na Angleškem začeli delati že okoli leta 1760, ali še le leta 1844 so nastopili uspehi delavcev. —

Bilo je to v mestu **Rochdale**, kjer obstoje velike tovarne za tkanine. Kakor drugod, tako so bili delavci tudi po teh tovarnah ne-

zadovoljni s svojim položajem. Začeli so se gibati, razmišljavati, posvetovati in prišli so končno do zaključka, da bi jim utegnilo mnogo koristiti, ako si ustanove skupno, društveno prodajalno, iz katere bodo prejeli vse potrebščine svojega gospodarstva. Lastnik prodajalne naj bo društvo, član društva bodi vsak delavec, ki hoče iz društvene prodajalne kupovati, posle vodi od občnega zbora izvoljen odbor. Poslovanje se uredi tako, da morejo člani prejemati dobro blago po vsakdanji ceni, ki je običajna tudi v zasebnih trgovinah, dobiček pa, ki ga bo prodajalna pri tem naredila, se koncem poslovnega leta razdeli med člane. Na občnem zboru imajo vsi člani jednake pravice. —

To so bili nekako prvotni sklepi, storjeni že l. 1843. Takoj je vstopilo v društvo 28 delavcev. Za začetek so rabili za prodajalno seveda nekaj denarja. Zbirali so ga tako, da je vsak član tedensko vplačeval v društveno blagajno majhen prispevek. Približno v enem letu je število članov poskočilo na 40 in se je nabralo denarja okroglo 700 K. torej po mnenju društva dovolj za otvoritev prodajalne. In res v neki stranski ulici so najeli skromen prostorček, nakupili nekaj najnujnejšega blaga in naznanili otvoritev za dan 21. decembra 1844.

Bil je to zanimiv dan. Trgovci celega mesta so se zbrali v tej ulici, da vidijo, kaj bodo tkalci naredili. Polno ljudstva je čakalo na cesti. V prodajalni pa so bili zbrani tkalci in vsak se je sramoval stopiti na ulico in odpreti vrata. Končno se k temu ojunaci mlad delavec. Vrata se odpro, paglavci in trgovci pa zaženejo pri pogledu na skromno izložbeno okno strahovit krik in vpitje: »Tkalci so znoreli! Tkalci so znoreli!« Toda ljubezen do novega prepričanja je zmagala, društvena prodajalna se je obnesla.

Uspehi te prve konzumne zadruge, znane pod imenom »rošdelska zadruga poštenih pijonirjev (prvobojevnikov)« so bili naravnost krasni. Koncem prvega poslovnega leta je štela že 74 članov. To število je raslo naprej in naprej in znaša danes — zadruga obstoji še vedno — štirinajsttisoč! Zadruga je zraven prodajalne kmalu uredila lastno klavnico, mlin, izdelovalnico za obutev, za obleko, — velikansko tkalnico, kjer so dobili delo nje člani. Uredila si je tovarne za najrazličnejše blago, sezidala mnogo hiš, kjer dobe nje člani cena in zdrava stanovanja. Zadnja leta znaša promet te zadruge po 10 milijonov kron, čisti dobiček 1 milijon. Vsa ta ogromna premoženja niso last nekaterih denarnih mogotcev, temveč vsega članstva, vseh onih torej, ki so premoženje s svojim delom in z svojim konzumom nanosili skupaj. Jasno je, da so se vsled tega razmere delavstva v tem

mestu korenito izpremenile in tako so se sanje ubogih tkalcev iz l. 1843 najlepše uresničile!

Rošdelskemu vzgledu so kmalu sledili drugi kraji po Angleškem, in tudi drugi narodi celega sveta. Na Angleškem imajo konzumne zadruge danes dve velikanski centrali in sicer v **Manchestru** in v **Glasgowu**. Promet teh dveh znaša letno milijarde, dobiček več sto milijonov kron. Nebroj tovarov posedate, nadalje hiš, posestev, tudi v Ameriki za lastno pridobivanje kave in v Aziji za čaj. Imate celo lastno trgovsko brodovje. Članstvo obeh organizacij šteje okoli tri milijone ljudi in milijarde premoženja že stoje v službi teh ogromnih ljudskih mas. Omeniti je še, da v članstvu konzumnih zadrug danes niso več samo delavci, temveč tudi kmetovalci, obrtniki in uradniki, vobče vsi, ki spoznavajo v splošnem interesu za potrebno in koristno, da se konzumentje s pomočjo zadržne organizacije bore proti izkoriščanju zasebnega podjetništva. —

Tudi pri drugih narodih se je konzumno združništvo mogočno razvilo. Tako ima danes Nemčija 2.300, Dansko 1.300, Finsko 500, Rusko 7.000, Avstrija 1.200, Ogrska 1.200 itd. konzumnih zadrug. V Nemčiji so v članstvu skoraj sami delavci, v ostalih državah pa skoraj sami kmetovalci, osobito na Danskem, Finskem, Ruskem in Ogrskem. V Avstriji so kmetovalci v konzumnih močno organizirani v Galiciji, ostalo avstrijsko konzumno društvo je skoraj izključno v rokah delavstva. Po vseh državah, kjer je ta zadruga že močno razvita, obstoje istotako zveze konzumnih zadrug, ki poslujejo z ogromnim prometom in si po angleškem vzorcu istotako ustanavljajo v svojem delovnem okvirju najrazličnejša podjetja v korist svojemu članstvu. —

Potrebno je, da navedemo nekatere važne razlike med zasebnim podjetjem in med konzumno zadrugo. —

Zasebno podjetje nima gotovih odjemalcev. Blago izdeluje in kupnje »za trg«. Reklama, potniki ali agentje in razna druga sredstva morajo pomagati, da spravi zasebni podjetnik svoje blago v denar. In koliko znašajo ta agitacijska sredstva? Tu ne gre za tisočake, temveč za milijone in milijarde ljudskega premoženja. Znameniti neniški zadrugar dr. Müller je izračunal del teh stroškov za Švico. Na podlagi uradnega štetja se je dognalo, da je bilo v Švici leta 1907 31.806 trgovskih potnikov ali agentov. Če računamo 300 delavnih dni in rečemo, da rabi potnik za svoje življenje in zaslužek dnevno 20 K, potem da to pri številu 31.806 potnikov in 300 delavnih dneh letno 186 milijonov kron. In če smo za polovico previsoko računili potnikove dohodke, ostane še vedno 93 milijonov kron; in to za tako

malo državo. kakor je Švica. Drug slučaj: John Wanemaker, podjetnik za konfekcijsko blago v Ameriki, plačuje ljudem, ki mu pišejo duhovite reklame, letno šestdeset do devetdesettisoč kron. In podobnih bolj ali manj gorostasnih dejstev najdemo na vsak korak. Vprašamo: Kdo plača vse te ogromne stroške? Plača jih konzument, ki to tem huje občuti, čim revnejši je.

Pri konzumnem društvu, oz. sploh v konzumni organizaciji je to drugače. Zadruga se ustanovi še le tedaj, ko je prijavilo pristop že gotovo, zadosti veliko število članov. Načrt za novo avstrijsko združeno postavo določa celo, da se sme konzumna zadruga ustanoviti še le tedaj, ko se je javilo za pristop najmanj 200 članov. Vsi ti člani so potem takoj gotovi odjemalci konzumnega društva in ni treba posebnih sredstev za privabljanje ljudi, kakor morajo to delati zasebna podjetja. --

Nadaljni razložek se nanaša na dobiček, ki ga podjetje napravi. Zasebno podjetje dela gospodarju dobiček. Gospodar ali lastnik gleda na to, da kolikor največ mogoče zasluži in če doseže ta dobiček tudi na ta način, da je odjemalec njegovo blago preplačal. Na odjemalčevo korist se ne ozira, temveč le na svojo. Konzumna zadruga pa išče le odjemalčevo korist. Skrbi za to, da dobi član -- odjemalec čim najboljše in čim najcenejše blago. Dobiček, ki ga zadruga napravi pri svojem poslovanju, pa ne gre v žep kakega zasebnika, temveč se koncem leta razdeli med člane ali pa se kot skupna last članov v podjetjih zadruga upravlja naprej. --

Tretja važna razlika je sledeča: Zasebno podjetje je last enega samega ali nekaterih maloštevilnih, konzumna zadruga pa je last vseh članov. Konzumne zadruga zberejo tekom let velika premoženja, ki so potem last vseh, koristijo vsem in enemu samemu. Ali je to tako važno, da so razna velika gospodarska podjetja, ki naj služijo vsemu človečanstvu, last vseh? To je važno in je ta zahteva ravno posledica modernega demokratičnega naziranja. Ne smemo biti tako naivni, da bi pričakovali popolno izenačenje razmer med sedanjimi gospodarskimi mogotci na eni in izkoriščanimi sloji na drugi strani. Gotovo pa je -- izkušnje drugih narodov nas v tem potrjujejo -- da so skupna, združna, trgovska podjetja za vse blago vsakdanje potrebe mogoča, da taka skupna podjetja, zasnovana na strogo demokratični podlagi izločujejo iz dobičkaželjnosti izvirajoče izkoriščanje in torej nudijo svojemu članstvu, ki se zbira po ogromni večini iz nižjih stanov, velike gospodarske koristi. Saj je član konzument ob enem tudi solastnik celega podjetja in je izkoriščanje za-

mege sebe pač izključeno. To je najvažnejša gospodarska korist zadruga.

Zadruga pa je tudi velikega izobraževalnega pomena, ker nalaga vsakemu posameznemu članu soodgovornost za prosopevanje skupnega podjetja. Čut te soodgovornosti je treba sicer v članih mnogokrat še le vzbujati, toda ko je enkrat vzbujen, potem prinaša najlepše sadove. Taki člani so najboljša opora zadruga, na drugi strani pa postanejo mnogo samozavestnejši, ker se zavedajo, da so solastniki važnega gospodarskega podjetja, ki ga morajo s previdnostjo upravljati. Delavcu se vsled njegovega združnega sodelovanja širi duševno obzorje, postaja bolj izobražen in tudi bolj do vzeten za vsa javna vprašanja, kar je z ozirom na napredovanje demokratskega načela velevažno. —

Ako se naše želje glede konzumnega združništva uresničijo, kaj bo potem začel zasebni podjetnik? Saj ne bo več potreben, ako bomo vse ljudstvo spravili v konzumna društva? Tu Vas spominjam na železnice. Koliko je bilo takrat vpitja od strani raznih voznikov, toda ves krik ni izdal nič. Železnice so bile velik gospodarski napredek in so zmagale nad starim voznikom. Ravno tako so konzumna društva napredek in zmagujejo. Kakor pa železnice niso bile v stanu popolnoma odpraviti voznikov in fijakerjev, tudi tam ne, kjer imajo razne cestne železnice, ker se je vendarle izkazalo, da je fijaker v kljub tramvaju v mnogih slučajih še vedno potreben, tako bodo tudi konzumna društva odpravila zasebno podjetništvo samo tam, kjer so bolj na mestu, kakor slednja, kjer nudijo celokupnosti več gospodarskih koristij, kakor zasebnik. Utegne se torej zgoditi, da se uniči vsled konzumnega društva toliko in toliko zasebnih podjetij, toda to nas ne more motiti, kajti koristi, ki jih prejme celokupnost od nove naprave, daleč presegajo škodo. —

Toliko o konzumnih zadrugah. Produktivne zadruga so ravno tako že stara misel. V sredini prejšnjega stoletja se je v Nemčiji in na Francoskem izdalo mnogo milijonov za produktivne zadruga, toda vse to je bilo preumetno začeto in je propadlo. Ko pa so se enkrat utrdile konzumne zadruga in tvorile že močne medsebojne zveze, potem je bila dana trdna podlaga tudi za združno produkcijo. Nebroj tovaren, ki jih danes posedajo zveze, nam to dokazuje. Je to zopet velik napredek celokupnega gospodarstva, kajti te združne tovarne ne poslujejo iz dobičkaželjnosti posameznega podjetnika, temveč hočejo služiti le celokupnosti. Ne izdelujejo blaga »za negotov trg«, temveč le za gotove odjemalce, za gotov konzum. Združna podjetja potemtakem skušajo regulirati dosedanjo neredno produkcijo.

Popolna regulacija v tej smeri bi onemogočila gospodarske krize, pod katerimi sedaj tolikokrat trpimo. —

Poročal sem torej v prvi vrsti o najvažnejši delavski gospodarski zadrugi, o konzumni zadrugi, ki se jo navadno imenuje »konzumno društvo« ali tudi samo »konzum«. Bodi pa izrecno povedano, da konzumno društvo nima samo za delavca velikega gospodarskega pomena, temveč tudi za vse druge stanovce, za vsakega konzumenta.

Na Slovenskem obstoji danes kakih 15 konzumnih zadrug, ki so brez enotne organizacije. Svoj čas, pred kakimi 15 leti, se je pričela po vsem Slovenskem živahna agitacija za konzumne zadruge, toda to gibanje ni uspelo. Preveč je bilo političnega strankarstva v tej agitaciji in premalo strokovnega znanja, premalo resne stvarnosti. Lepa misel je propadla, kar je velika narodna škoda. Poskušalo se je takrat na kmetih z konzumnimi zadrugami, toda kmečko ljudstvo za to še ni bilo zrelo. Naj se sedaj loti narodno delavstvo tega dela! Ono je poklicano, da nam ustvari narodno delavsko združeno organizacijo, ki bo vredna posestrima že mogočne slovenske kmečke združne organizacije. Naloga bodoče vseslovenske narodne delavske organizacije bo, da izdela za to združno delo podroben načrt. Slehern za narodni napredek vnet slovenski inteligent pa mora to stremljenje počpirati. Naš narod je narod malih stanov, delavski narod. Največ tedaj storimo za celokupno narodno gospodarstvo takrat, če z združništvom gospodarsko povzdignemo svoje »male ljudi«. Zadruga samopomoč bo potem donášala koristi tudi naši narodni misli. —

Na podlagi svojih izvajanj si dovolim predlagati sledečo resolucijo:

»Združništvo tvori važno sredstvo za izboljšanje gospodarskega in vobče družabnega položaja delavskih slojev. Izkušnje mnogih kulturnih narodov dokazujejo, da delujejo v tem smislu posebno uspešno konzumne zadruge, ki tvorijo s svojimi centralnimi organizacijami tudi najzanesljivejšo podlago za združno produkcijo. Delovati je torej na to, da se slovensko ljudstvo, osobito slovensko delavstvo pouči o gospodarskih in družabnih koristih konzumnega združništva in se pripravijo tla za ustanovitev narodne delavske združne organizacije.«

Kedaj smejo posojilnice odkloniti oblastem izpovedbe?

Mnogokrat smo že slišali posojilnice vprašati, v katerih slučajih so upravičene državnim oblastem dajati podatke glede posojil in vlog posameznih dolžnikov in vlagateljev. Ravnotako, kako daleč smejo iti posojilnice, ako so njihovi funkcionarji kot priče poklicani pred sodišče ali pred davčno oblast, da izpovedo o posojilih in vlogah. Ta vprašanja so brezdvomno zelo važna, zato jih bomo poskusili na kratko razložiti. V ta namen razdelimo pred vsem oblasti v tri skupine: sodne, finančne in politične oblasti.

A. Sodišča.

Glede pričevanja v civilnih zadevah določa civilnopravdni red v § 321, da priča izpoved lahko odkloni, ako **bi ji izpoved povzročila neposredno gmotno škodo**, ali pa tudi tedaj, če bi se z izpovedjo izdala kaka **uradna tajnost**. Vprašajmo torej pred vsem: Ali si more posojilnica povzročiti gmotno škodo, če da podatke glede posojil in vlog svojih dolžnikov in vlagateljev? Gotovo! Kajti vlagatelj, kateremu bi se to primerilo, bi skoraj gotovo utegnil biti nezadovoljen, da pridejo vsled take izpovedi podatki o njegovih premoženjskih razmerah v javnost in bi svojo vlogo vzdignil. Isto bi utegnili storiti še drugi vlagatelji, ki bi se bali da se izdado podatki o njihovih vlogah. Tako bi se lahko zgodilo, da zgubi posojilnica vsled pričevanja toliko vlog, da potem ne more več zadostiti vsem kreditnim potrebam svojega članstva. In to pomeni gotovo gmotno škodo. Ravno tako bi bil tudi dolžnik užaljen, ako bi se pripovedovalo o njegovih dolgovih in bi vsled tega izstopil iz zadruga. Tudi ta bi znal potegniti za seboj še To bi pomenilo za posojilnico gmotno škodo, ker more živeti le od kreditnih poslov. Razume se, da z izstopom članom odpadejo tudi njihovi deleži in njihova zaveza in se s tem zniža združni deležni kapital in združno jamstvo, kar ima zopet za posledico to, da postane kredit za zadrugo manjši. —

Vpraša se sedaj, ali se more v navedenih slučajih govoriti o **neposredni gmotni škodi** za posojilnico? Nikakor ne. Ni gotovo, da se zgodi vsled izpovedi to, kar smo poprej navedli, to se bo samo **morebiti zgodilo**. Govoriti se more tukaj torej samo o **morebitni škodi**, ki bo nastala vsled tega, ker se je dolžnik ali vlagatelj jezil nad izpovedjo. To misel izraža tudi naredba finančnega ministrstva z dne 15. februarja št. 67.355 ex 1901. Posojilnice se torej v slučaju poziva pri-

čevanju ne bodo mogle odtegniti z motivacijo, da bi jim isto povzročilo **neposredno** gmotno škodo.

§ 321 civilnopravnega reda dovoljuje nadalje odpoved pričevanja, če bi se s tem izdala **uradna tajnost**. Izraz »uradna tajnost« se pa lahko različno tolmači. Obvezne razlage za sodišča ni. Vsekakor pa je financijelne zveze posojilnic z vlagatelji in dolžniki smatrati za uradno tajnost. Podlaga za te zveze je medsebojno zaupanje in posojilnice gotovo ni mogoče siliti, da bi izdala oblastem tiste podatke, katere je zvedela vsled zaupanja od strani vlagateljev in dolžnikov. Torej tvori to vsekakor uradno tajnost, ki more v smislu zakona biti vzrok za odklonitev pričevanja. —

V vsakem slučaju, tako pri sklicevanju na neposredno gmotno škodo, kakor tudi pri sklicevanju na uradno tajnost, odloča seveda sodišče samo, ali se pričó odveže od pričevanja ali ne. Če sodišče vztraja pri zahtevi pričevanja, kljub temu, da se je pričá skliceval na neposredno gmotno škodo ali na uradno tajnost, potem proti sklepu sodišča poseben priziv ni dopusten. Mogoče se je prizvati proti takemu sklepu samo v prizivu, ki se ga naperi proti sodbi. Ta priziv pa ne pristoji pričó, to je posojilnici, temveč samo pravnici stranki, ki se čuti vsled pričevanja oškodovano. —

Govoriti je še o tem, ali ima posojilnica pravico odkloniti izpoved v eksekucijskem postopanju. Zelo lahko se namreč zgodi, da bi upnik na podlagi § 301 eksekucijskega reda zahteval, da mora posojilnica o vlogi dolžnika, proti kateremu je eksekucija naperjena, dati pojasnila. Posojilnica sme taka pojasnila sicer odkloniti, vendar se to nikakor ne priporoča, ker posojilnica potem jamči upniku za vso škodo, ki bi iz odklonitve pojasnil istemu (upniku) nastala. Ta slučaj bode sicer redkokedaj nastopil. Ako zarubi upnik dolžnikovo hranilno knjižico, potem je visokost hranilne vloge pri rednem poslovanju itak razvidna iz hranilne knjige, in tudi mora biti razvidna, kajti napram zavodu je, ako knjiga ni vinkulirana ali o njej uvedeno amortizacijsko postopanje ali pa izdana glede nje kaka sodna prepoved, imejitelj knjižice opravičen, jo realizirati. — Drugače je pri vlogah v tekočem računu brez knjižice ali v slučajih, kadar se zarubi dolžnikova terjatev iz naložbe brez knjižice. Torej bode upnik zahteval posojilnično izjavo in tedaj tudi kaže, tej zahtevi — ki se itak stavi s sodnim sklepom — ugoditi.

V **izvenspornih zadevah** pridejo v poštev določbe cesarskega patenta z dne 9. avgusta 1854, § 98. Ta predpisuje, da so sodni odposlanci v zapuščinskih razpravah pri inventiranju dolžni, pridobiti si z **vsemi** sredstvi popolna pojasnila o premoženjskem stanju zapust-

nika. V tem oziru obstoji rzsodba najvišjega sodišča z dne 20. februarja 1894, št. 1947, ki priznava, da je dopustno hranilnicam naročiti, da poročajo o morebitnih vlogah, katere spadajo v zapuščino. Brezdvomno je potemtakem, da tudi posojilnice takih pojasnil ne morejo odkloniti. Dolžna pa so dati taka pojasnila samo sodiščem, oziroma notarjem kot sodnim komisarjem, posameznim osebam pa samo tedaj, ako se ob enem izkažejo v to legitimirani z dotično hranilno knjižico. —

Kar se tiče **kazenskih sodišč**, obstoje pravice do odklonitve pričevanja le v prav neznatnem obsegu. § 153 kazenskopravnega reda določa v tem oziru sledeče: »Ako bi pričevanje, ali odgovor na kako vprašanje povzročilo priči neposredno in veliko gmotno škodo, ali ako bi to povzročilo njemu ali njegovim sorodnikom sramoto in priča iz teh razlogov pričevanje odkloni, potem se ga naj sili k izpovedi samo v posebno važnih slučajih«. O možnosti gmotne škode za posojilnice pri pričevanju sem že razpravljal. Seveda tudi pri kazenskem sodišču odloča končno sodnik, ali se pričo odveže od pričevanja ali ne. »V posebno važnih slučajih« stori sodnik to tem lažje in je v teh slučajih tudi kakoršenkoli ugovor priče proti sodnikovemu sklepu nedopusten.

B. Davčne oblasti.

Najnatančneje je označena pravica odklonitve odpovedi pri davčnih oblastih. § 269, odst. 2, zakona o osebnih davkih daje fizičnim in pravnim (skupnim) osebam pravico, da smejo odkloniti izpoved na taka vprašanja, glede katerih bi jim odgovor ali povzročil neposredno in razmeroma veliko gmotno škodo, ali pa bi se s tem izdala kaka tajnost poslovanja. Glede poslovne tajnosti (tajnosti o poslovanju) pravi potem izvršilna naredba finančnega ministrstva sledeče: »Pod poslovno tajnostjo ni razumeti samo tehničnih tajnosti poslovanja, temveč tudi vsa ista dejstva o strankah obrtnikov, za katero je obrtnik zvedel le s pomočjo zaupnega razmerja, ki obstoji vsled medsebojnega poslovanja med njim in njegovo stranko.« Posojilnica torej sme odkloniti napram davčni oblasti izpoved o vlogah svojih vlagateljev, ki so nje stranke, ker je za te zvedela le vsled zaupnega razmerja, ki obstoji med njo in vlagateljem. Ravnotako sme posojilnica odkloniti izpoved o posojilih. Z dovoljenjem posojila nastane med dolžnikom in posojilnico razmerje, v katerem dobi posojilnica globok vpogled v premoženjske razmere dolžnika. Izpoved o posojilih bi tedaj gotovo pomenilo izrabljanje zaupanja. Ako davčna oblast posojilnice v vseh tu navedenih slučajih vseeno ne odveže od izpovedi, potem sme posojilnica v 30 dneh od dneva prejema tozadevnega po-

ziva vložiti rekurz na deželno finančno ravnateljstvo. Proti odločbi slednje se sme rekurirati na finančno ministrstvo. —

O izrazu »**neposredna** gmotna škoda« v navedeni davčni postavi govori natančneje že navedena naredba finančnega ministrstva z dne 15. februarja 1902, št. 67.355 ex 1901. V 7. odstavku št. 1 se glasi tam doslovno takole: »Gmotna škoda tam (namreč v § 269, odstavek 2 zakona o osebnih davkih) navedenih oseb je samo tedaj tehten vzrok za odklonitev izpovedi, ako bi ta škoda nastala **neposredno** vsled odgovora na stavljena vprašanja, ne pa tudi tedaj, če bi se škodo iz domnevanih (morebitnih) posledic izpovedbe izvajalo za možno ali verjetno (tako če bi se jo izvajalo iz **morebitne** nevolje, ki bi se strank ali liferantov **utegnila** lotiti vsled izpovedbe i. t. d.)«. Z ozirom na to, kar smo že poprej navedli o **sami možnosti** škode, je pač po jasnem besedilu tu navedene naredbe finančnega ministrstva gotovo, da se odklonitev izpovedi z utemeljitvijo take gmotne morebitne škode ne bo pripoznala in bi bila tudi rekurzna pot proti taki odločbi davčne oblasti brezuspešna.

Kar se tiče izpovedovanja **pri dohodarstvenih oblasteh** (dohodarina = Gefälle; dohodarstvena zadeva je n. pr. to, če kedo skuša oblastem zakriti svoje imetje in dohodke v svrhu prikrajšanja davčne oblasti) je po § 531 zak. o dohodarinskih kaznih sicer vsakdo dolžan izpovedati po svojem najboljšem vedenju in vesti. Vendar pa se je c. kr. okrajnemu finančnemu ravnateljstvu na Dunaju z odlokom: z dne 2. aprila 1906 št. 84.724 ex 1905 naročilo, da se sme od regulativnih (občinskih, okrajnih) in zasebnih denarnih zavodov (torej tudi od združnih denarnih zavodov) zahtevati v dohodarstvenih kazenskih zadevah podatke samo tedaj, če je dohodarstveni prestopok že znan in je samo treba **đognati** še dejanski stan, ne sme pa se zahtevati pojasnil v ta namen, da bi se našlo takih dohodarstvenih prestopkov. Kedaj pa je smatrati, da je dohodarstveni prestopok že znan in odkrit, to se presoja po vsakovrstnih posebnih okoliščinah. Ni torej bovoljeno, da bi davčna oblast brskala po posojilnici brez točne navedbe kakega ji že znanega dohodarstvenega prestopka.

C. Politične oblasti.

Glede izpovedb pri političnih oblasteh ni posebnih predpisov, vendar je misliti, da se bodo politične oblasti, kadar zahtevajo od posojilnic kakih podatkov, naslanjale na prakso civilnih sodišč in bodo tedaj uradno tajnost v zgoraj označenem smislu priznale za tehten vzrok odklonitve izpovedi. —

Uspeh teh izvajanj je torej sledeči: Istinito pravico, odrekati izpovedi ali prepričevanja, imajo posojilnice samo v civilnem procesu in pri davčnih oblasteh, ker priznavajo merodajna pravna navodila uradno tajnost samo za civilni proces in davčne oblasti za tehten razlog odklonitve ali pričevanja. Za politične oblasti tozadevno ni posebnih navodil, vendar je pričakovati, da se bodo politične oblasti, kakor je bilo že omenjeno, v vseh podobnih slučajih ravnale po praksi civilnih sodišč. V vseh drugih slučajih se bo dala odklonitev pričevanja ali izpovedi težko doseči. V gotovih slučajih more odklonitev dotični posojilnici povzročiti tudi škodo, tako pri eksekucijskem sodišču. —

MILOŠ STIBLER:

K pomanjkanju denarja.

Pod tem naslovom poroča glasilo avstrijsko-nemških šulcedelčevk o članku, ki ga je objavil o denarnem pomanjkanju nek nemški politični list. V dotičnem članku se izvaja, da napetost na denarnem trgu še vedno noče ponehati in da najdemo, ako preiščemo celo zadevo prav temeljito, da so krize od interesentov umetno povzročene in umetno vzdrževane. Na noben način pa ne opravičujejo razmere v Albaniji ali celo v Mehiki še vedno trajajoče napetosti. Po izvajanjih dotičnega članka vzdržuje ono časopisje, ki stoji v službi velikega kapitala, mnenje o gospodarski krizi. Ti časopisi in njihovi varovanci — denarni mogotci — slikajo v lastnem interesu vse prav črno in vzbujajo na ta način v nepoučenem prebivalstvu bojazni, za katere ni nobenega dejanskega povoda. Deja pa veliki kapital na tem vznemirjenju naprej in hoče s tem očividno preparirati vse prebivalstvo za svoje posebne namene.

Velekapital se pri zasledovanju svojih namenov poslužuje bank, le-te so popolnoma v službi sebičnega velekapitala. Mnogoštevilne bančne podružnice po deželi nikakor nimajo namena, da pomagajo kreditapotrebnemu obrtništvu, trgovini in kmetijstvu svojega okoliša, temveč grede edino le za tem, da denar iz prebivalstva izvlečejo in ga spravijo v svoje centrale na Dunaj in v Prago, ki ga uporabijo potem za svoja velikopotezna podjetja. Ves odvišen denar naj bi romal v banke; kdor pa hoče od teh dobiti posojilo, ga dobi — ako ga sploh dobi — le proti neobičajno visoki obrestni meri (celo po 12% do 15%!!), seveda, saj »je še vedno kriza«! In tisti trgovec, obrtnik, kmetovalec, ki je bil tako srečen, da je prejel od banke

kredit in denar, se neprestano nahaja v nevarnosti, da se mu bo kredit nekega lepega dne z izgovorom »na krizo« kratkomalo odtegnil, kar je že marsikaterega pokopalo.

Je pa tudi čudno, da je ljudstvo znosilo že toliko denarja v banke, mesto da bi ga izročalo posojilnicam in regulativnim (občinskim, okrajnim, deželnim) hranilnicam, katere dve vrsti denarnih zavodov v resnici služite izključno le splošnemu blagru. O teh nezdravih razmerah se je že mnogo pisalo in govorilo, toda doslej se poklicanim činiteljem še ni posrečilo odpraviti grajanega zla.

To so izvajanja dotičnega članka. Vse navedeno je le preresečno. Banke s svojimi mnogimi podružnicami imajo izključno le ta namen, da vlečejo denar iz prebivalstva ven in ga uporabljajo za velika industrijalna podjetja in za izpeljavo velikih državnih in vobče korporacijskih posojil. Vsi srednji in nižji sloji pa so pod tem oškodovani. Čim bolj se zbirajo denarji v zavodih, ki stoje v izključni oblasti velekapitala — in to velja menda o vseh bankah —, s tem večjo korajžo se vržejo ti kapitalistični zavodi potem zopet na vsa mala podjetja, obrtnike, kmetovalce in trgovce, da jih izkoriščajo in odirajo z neobičajno visokimi posojilnimi obrestnimi merami. Zakaj? Zato, da bodo delničarji bank potegnili višje dividende. In to je tudi edini gonilni povod za umetno vzdrževanje mnenja o krizi in vsled tega o potrebi visoke obrestne mere.

Ali je pomoč proti tem neznosnim razmeram mogoča ali ne? Je mogoča! Ljudstvo naj obrne kapitalističnim, oduškim bankam hrbet in naj zaupa svoje denarje samo ljudskim hranilnicam in domačim posojilnicam. V bankah komandirajo delničarji, katerim se vsikdar hoče visokih dividend, v posojilnicah in hranilnicah pa odločuje ali bi vsaj v današnjih demokratičnih časih zmiraj moralo odločevati ono ljudstvo, ki želi od denarnih zavodov koristiti za svoje malo gospodarstvo. Ljudstvo torej samo v posojilnice in v hranilnice! Prijatelji ljudstva pa morajo v tem smislu neprestano vršiti propagando.

Vse to velja za naše slovenske razmere ravno tako, kakor za ostalo Avstrijo. Glede naših razmer pa še posebej omenjam, da se naj nikdo ne da premotiti od okolnosti, da delujejo pri nas podružnice čeških, torej slovanskih bank. Že l. 1911 sem zapisal o teh bankah sledeče:

»Slovensko denarno organizacijo tvorijo v prvi vrsti zadruga, v drugi vrsti maloštevilne občinske in okrajne hranilnice. Vse drugo je tuje in nam naravnost sovražno po svojih dejanjih. Ne vzbujajmo si nad, ki so popolnoma neosnovane. Sicer že prihaja spoznanje.

»Omladina« piše v svoji drugi številki 8. letnika pod naslovom »Adrija« sledeče: »Mi (Slovenci) krvavo potrebujemo denarja in naj pride od koder hoče: **gledati pa moramo, da je pretežno njegov dobiček nam v korist! Samo posojati svoje gnezdo — to bi bilo prevelikodušno in preneumno.**« Ampak sedaj resnično le posojujemo svoje gnezdo v lastno škodo. Zadnja leta se množe nezadružni in neslovenski denarni zavodi na Slovenskem, kakor gobe po dežju. Ali zadruharji ne slutijo, da to našemu denarnemu združništvu ni v prid? Najimennitnejšo slovensko denarno organizacijo tvorijo danes zadruge. Iz te pozicije se pod nobenim pogojem ne damo in ne smemo dati izriniti, ako hoečmo obvarovati Slovenstvo občutne škode. Izboljšajmo in izpopolnimo to organizacijo, da ji ohranimo prvenstvo!«

Danes, po dveh letih smo postali na Slovenskem glede čeških bank še dokaj bogatejši na izkušnjah, ki do pičice potrjujejo ono, kar sem zapisal l. 1911. Prav imajo oni, ki govore, da je velekapital mednarodna sila, ki gre povsod in zmiraj za enim in istim smotrom: za visokimi dividendami, za visokimi obrestmi. Slovenci pa smo nekaj kar roke sklepali, samo da pridejo k nam češki kapitalisti. Ali je odiranje po slovanskem kapitalistu nemara bolj prijetno, kakor ono od neslovanov? Notabene so neslovenske banke navadno še bolj kulantne, kakor one, ki očito ali skrito nosijo češko firmo.

Denarni mogotci hočejo gospodarsko krizo proglašiti za stalno. Iz kakšnih namenov, to smo slišali. V boj torej proti tem neznosnim razmeram, v boj na ta način, da krepimo ljudske denarne zavode in vobče ljudske gospodarske naprave!

Slovenci, čuvajmo svoje posojilnice!

(Konec).

Ali so slovenske posojilnice varne?

Vsakomur se mora dopasti, ako sliši, kako velik gospodarski, narodni in socialni pomen imajo posojilnice. Vendar pa to še nobenemu dobremu gospodarju ne sme zadostovati. Vsak se mora, predno stopi s posojilnicami v zvezo, še poprej povprašati, ali so pač posojilnice zadosti varne. To velja za tiste, ki pristopijo kot člani in prevzamejo velike dolžnosti, velja pa posebno še za vlagatelje. Slab gospodar bi bil tisti, ki bi svoj težko prislužen denar slepo zaupal, ne da bi se poprej prepričal, ali je dal denar takemu zavodu, ki je zaupanja vreden. Poglejmo torej, kako je z varnostjo slovenskih posojilnic.

Kakor smo slišali, so posojilnice zadruga ali društva. Ne-katere zadruga imajo omejeno, druge zopet neomejeno zavezo. To se pravi: pri neomejeni zavezi jamčijo vsi člani s celim svojim premoženjem za ves denar, ki se ga posojilnici zaupa in sploh za vse posojilnične obveznosti. Pri omejeni zavezi pa jamčijo člani samo z enim delom svojega premoženja. Kako velik je tisti del, to je iz pravil zadrug natančno razvidno. Vsak, ki ima torej opraviti s posojilnicami, naj si naipoprj ogleda, ali imajo omejeno ali neomejeno zavezo. Skoraj vse slovenske posojilnice imajo neomejeno zavezo; z omejeno jih menda ni niti deset. Pri neomejeni zavezi se potem vzame v roke računski zaključek; iz tega je razvidno, koliko članov ima posojilnica. Tako imam v rokah račun neke kmečke posojilnice, ki šteje 107 članov, samih posestnikov. Če je vsak vreden samo 1000 K, tedaj je posojilnica varna za 107.000 K, vlog pa ima 34.000 K. Druga posojilnica ima 71 članov, vlog 33.000 K. Tretja 252 članov, vlog pa 85.000 K itd. To so male kmečke posojilnice. Te imajo navadno manjše število članov, naravno pa je, da imajo v svojih malih okoliših tudi manj vlog, ki so z neomejeno zavezo članov popolnoma varne. Velike posojilnice imajo mnogo vlog, pa tudi mnogo članov. V rokah imam zaključek, po katerem ima dotični zavod pet milijonov vlog. Članov je nad 5000, med njimi so milijonarji, torej je varnost tako velika, kakor pri največji banki. Na podoben način si lahko vsakdo preračuni varnost svoje posojilnice in vsakdo se bo prepričal, da nudijo izredno veliko jamstvo.

Kako pa je s posojilnicami z omejeno zavezo? Imamo jih samo kakih deset po celem Slovenskem. Največji sta gotovo v Mariboru in v Trstu. Kako jamčita? Mariborska posojilnica ima koncem leta 1911 že 516.000 K, torej nad pol milijona lastnega premoženja, ki si ga je dobila tekom 30 let svojega delovanja. Razun tega ima 3017 zadružnikov, ki vsi skupaj jamčijo še za okroglo 120.000 K. Tržaška posojilnica si je nabrala že 602.000 K lastnega premoženja, člani jamčijo še za 133.000 K. Oba zavoda imata torej že ogromne svote lastnega premoženja, nadalje jamstvo članov in vrhutega izborna vodstvo, kar je dokazano z velikim zaupanjem, ki ga imajo ljudje do teh dveh posojilnic. In v čem se kaže to zaupanje? V tem, da ima mariborska posojilnica danes od vlagateljev tri in pol milijona kron vlog, tržaška pa 11 milijonov.

Kaj nam pri posojilnicah še razun članov jamči za varnost? Pred vsem to, da izvolijo člani v odbor vsako leto svoje najboljše, zaupanja najbolj vredne može. Odborniki so po postavah

zavezani, gospodariti z zaupanim jim denarjem tako, kakor gospodarji dober gospodar. Biti morajo previdni pri dovoljevanju posojil in se morajo vedno ozirati na varnost. Ako bi ne gospodarili dobro, potem jih lahko sodišče kazensko zasleduje, kar je odbornikom dobro znano. Odborniki morajo vsako leto skleniti račune ter člane poklicati na občni zbor, kjer se računi predložijo. Razun tega obstoji od leta 1903 naprej posebna revizijska postava, glasom katere mora biti vsaka posojilnica vsaj vsako drugo leto enkrat revidirana od uradnega revizorja, ki je od sodnije potrjen. Revizor mora posojilnico natančno pregledati in napisati poročilo, katero se na občnem zboru prečita, da lahko vsak član iz tega uradnega poročila spozna, kako je z njegovo posojilnico. Razun tega izvolijo člani vsako leto na občnem zboru še posebno nadzorstvo, obstoječe iz zaupanja vrednih zadrušnikov, ki imajo dolžnost, da večkrat na leto čisto natančno pregledajo vse delovanje odborovo.

Vse to nam kaže, da je vse polno pripomočkov, s katerimi se posojilnice naravnost sili, da morajo v redu delovati. Če bi posojilnice ne delale v redu, potem bi odborniki lahko prvič prišli ob vse premoženje, ker so najpoprej poklicani škodo poravnati, ako so jo zakrivali; nadalje so izpostavljeni odborniki kazenskemu zasledovanju. Biti bi morali torej naravnost neumni, ko jim je to vse natančno znano, da bi še kljub temu ne skrbeli v svoji posojilnici za red. Tudi revizor, ki najde kako napako v posojilnici, ne bo čakal, da potečeta zopet dve leti, predno bo zopet prišel pregledat posojilnice, temveč prišel bo pregledat že čez par tednov. Ako še zmiraj ni redu v posojilnici, bo odbornike naznanil sodniji. Pridemo torej zopet do tega, da si moramo reči: odborniki bi bili neumni, ako ne bi svoje naloge v posojilnici vestno izpolnjevali. Spomnimo se le poloma Glavne posojilnice v Ljubljani. Tam nišo niti člani načelstva (odborniki) izvrševali svojih dolžnostij, niti ni storil tega revizor. In posledica je bila, da so prišli vsi ob vse svoje premoženje, revizorja in predsednika pa so zaprli.

Ker smo že ravno pri nesrečni Glavni posojilnici, je pač treba povedati, da ta polom nikakor ne dokazuje, da bi bile morebiti vse posojilnice slabe. Polom te nesrečne ljubljanske posojilnice nas samo svari pred lahkomiselnostjo in površnostjo. Tam niso skrbeli za to, da bi se varno posojalo, člani nadzorstva so slabo nadzorovali, na občnem zboru je bila udeležba tudi zmiraj prav slaba in nobeden ni nič grajal. V takih razmerah

mora gospodarstvo biti slabo. In slabo gospodarstvo spravi vsakogar na kant: kmetovalca, trgovca, fabrikante in največje banke so radi tega tudi že propadle. Dobro gospodarstvo bo posojilnice zmiraj držalo, slabo pa jih bo uničevalo. Zato pa dobro gospodarimo v svojih posojilnicah in se natančno držimo sledečih navodil:

1. V načelstvo in v nadzorstvo se morajo izvoliti vedno najboljši, najzanesljivejši, najvestnejši možje. Ti morajo pri posojevanju denarja zmiraj najstrožje paziti na popolno varnost (bodisi vknjižba, bodisi poroštvo).

2. Vsako leto mora posojilnica zahtevati revizorja, ki pregleda vse poslovanje in napiše svoje poročilo za občni zbor.

3. Vsi člani jamčijo za posojilnico z svojim premoženjem. Dolžnost slehernega je torej, da se vsako leto redno udeleži občnega zbora in tako tudi sam pazi, da je v posojilnici vse v redu. Na občnem zboru naj si da vsak član natančno prečitati revizorjevo poročilo in razložiti celi letni račun od številke do številke. Kar mu ne ugaja, to naj takoj graja.

To bi bile tri najvažnejše točke. Iz celega tega poglavja sledi, da jamči za varnost posojilnice to-le:

1. Zaveza članov.
2. Rezerve ali čisto premoženje posojilnic.
3. Dolžnik z vsem svojim premoženjem.
4. Poroki dolžnikov.
5. Marljivost načelnštva, nadzorništva in občnega zbora.
6. Stroga revizija.

Ako se končno še vprašamo, kako je s posojilnicami za časa vojske, moramo pred vsem grajati mnoge ljudi, ki mislijo, da bo takrat ves denar v posojilnicah izgubljen. Kako neki pridejo ljudje na tako neumno misel, ko se kaj tacega vendar še nikdar ni zgodilo na svetu? Vse države imajo postave, s katerimi se posojilnice brani in tako je tudi pri nas. Države potem pač ne bodo šle posojilnicam ropat denarja, temveč ga bodo raje še same kaj dale, ako bi ga posojilnice v hudih vojskihinih časih rabile. Tako smo videli l. 1912 v Galiciji, da so se ljudje zbali za svoj denar, ko se je govorilo, da utegne priti do vojske z Rusijo. Ker so morale posojilnice izplačati mnogo vlog zbeganemu ljudstvu in razposojenega denarja od dolžnikov tudi niso mogle takoj dobiti nazaj, jim je priskočila država na pomoč in jim je drugod preskrbela denarja. Tudi v Srbiji in na Bulgarskem se v zadnji vojski ne eni posojilnici ni vzel niti vinar in vendar imajo tam

tudi mnogo in močnih posojilnic. Ljudstvo se je celo prepričalo, da je v vojskinem času še posebno dobro, če se denar shrani v posojilnici, kjer je bolj varno spravljen, kakor pa doma.

Kaj je torej dolžnost vsakega Slovenca ?

Dokazano je:

1. Gospodarske naloge naših posojilnic so važne. Posojilnice pospešujejo med ljudmi varčevanje, pred vsem pri manj premožnih. Male in srednje gospodarje, kmetovalce in obrtnike, pre-skrbujejo z cenimi posojili. Pri skupnem naročanju potrebščin in skupnem prodajanju pridelkov prinesejo članom velik dobiček, ker jim prihranijo ves isti profit, ki ga je poprej vtaknil v žep mešetar ali trgovec.

2. Narodni pomen posojilnic je velik. Posojilnice so zbrale ogromne milijone denarjev, s katerimi gospodarijo danes Slovenci in ne naši narodni nasprotniki. S posojilničnim denarjem se pomaga Slovencem, slovenskim kmetovalcem, obrtnikom, trgovcem. Dolžnost slehernega Slovenca je radi tega, da podpira te važne narodne zavode. V prvi vrsti je dolžnost onih, ki imajo kaj denarja, da ga vlagajo v domače posojilnice. Naj ostane dobiček doma, da se ga porabi za slovenske namene! Krepimo s tem posojilnice, kajti one so važne narodne trdnjave, podpiraj jih vsakdo, ki mu je blagor slovenstva pri srcu!

3. Socijalne ali družabne naloge posojilnic so plemenite. Vzgaja se ljubezen med ljudmi, sovraštvo se izpodriva, revnim se pomaga. Posojilnica nas uči, da dosežemo največ z združenimi močmi, takrat smo močni, razdruženi smo slabi. Vsi dobri posojilničarji naj vedno v tem duhu delujejo, naj pa ljudstvo tudi vedno poučujejo o teh blagih namenih posojilnic. Ljudstvo mora te namene spoznati, mora se jih zavedati, potem nikdar ne bo zapustilo naših posojilnic.

4. Varnost posojilnic je tako velika, kakor nikjer drugod, ako se v posojilnici dobro gospodari. Če se gospodari slabo, pa posojilnica propade ravno tako, kakor vsako drugo gospodarsko podjetje. Dolžnost vsakega dobrega posojilničarja je torej, da pazi v posojilnicah na najlepši red, na najvestnejše izpolnjevanje dolžnostij: če se bo to godilo, potem v slovenskih posojilnicah nikdar ne bo šel več niti vinar v izgubo!

Kaj je torej dolžnost vsakega Slovenca? — Da čuva slovenske posojilnice, te naše najvažnejše gospodarske trdnjave!

MILOŠ STIBLER:

Važna vprašanja.

(Konec).

Nova združna postava.

Sedanja združna postava je v veljavi iz leta 1873. Edina važna dopolnitev prve postave je revizijski zakon iz leta 1903, s katerim se je uvedla revizija zadrug. Drugih sprememb ni bilo. Večdesetletne izkušnje pa, ki so si jih zadrugarji v združnem delu pridobili, so pokazale, da bo treba združno postavo temeljito spremeniti oziroma dopolniti. Takih zahtev je prišlo iz združnih krogov že mnogo, zato se je vlada odločila in je izdelala že parkrat načrte za novo postavo, toda doslej še nobeden ni prišel v državnem zboru v razpravo. Zadnji načrt je vlada predložila drž. zboru v jeseni 1911. Ker ne vemo, ali postane ta načrt kedaj postava, zato ne kaže na tem mestu razpravljati v istem na drobno, pač pa je potrebno opozoriti na nekatere najvažnejše nove določbe, posebno take, o katerih je misliti, da bodo skoro gotovo sprejete v novo postavo, ki se enkrat mora skleniti.

Važne so te nove določbe, ki se nanašajo:

1. na združni register,
2. na glasovalno pravico združnikov,
3. na razmerje med lastnim in tujim premoženjem,
4. na likvidnost denarnih zadrug,
5. na spremembo zaveze,
6. na revizijo in
7. na konkurz zadrug.

Združni register naj bi se po vladnem načrtu vodil pri sodiščih. Vsaka zadruga bi morala od časa do časa, morebiti četrletno ali polletno javiti sodišču vse nove člane in vse članske odpovedi. To bi bilo vsekakor važno. S tem bi se preprečilo razne članske tožbe, ki so posebno pri polomih običajne, kajti za obstoj ali neobstoj članstva bi bili merodajni vpisi pri sodišču.

Velevažna je določba, da ima na občnem zboru vsak član samo en glas. Le pri omejeni zavezi sme imeti član za več deležev tudi več in sicer največ deset glasov. Sedaj je mnogo zadrug, kjer se glasovalna pravica deli v dve skupini. V najvažnejših točkah kakor n. pr. sprememba pravil, volitev načelstva itd. ima glasovalno pravico samo par ljudi po posebni določbi

pravil, med tem ko sme ogromna večina zadrušnikov pač jamčiti za združne obveznosti, glasovati o važnih točkah pa ne. Novo določbo pozdravljajo vsi pravi zadrugarji, ki se zavedajo, da predstavlja zadruga najbolj demokratično gospodarsko podjetje in da mora torej tudi notranja organizacija medsebojnega razmerja članov biti izvedena skozinskoz demokratično.

Posebno važnost polaga načrt na razmerje med lastnim in tujim premoženjem in na likvidnost zadrug. To pa brezdvomno vsled tega, ker se je splošno opažalo, da zadruge v celi zadnji dobi tej strani združnega dela niso posvečale iste pozornosti, kakor bi bilo v interesu stvari potrebno. Načrt določa, da smejo posojilnice sprejeti vlog največ toliko, kolikor znašajo 15 kratni deleži in 5 kratna rezerva dotične zadruge. Nadalje določa načrt, da mora biti en del in sicer en četrt vlog tako naložen, da se lahko vsak čas z njimi razpolaga. Vendar pa pravi načrt, da bi naj veljale te stroge določbe samo za tiste posojilnice, ki niso ustanovljene po rajfajzenovem načinu. Proti tem določbam je slišati v krogih zadrugarjev zelo odločno nasprotujoče glasove. Po mojem mnenju bi vsekakor kazalo skleniti kake temeljne določbe za likvidnost zadrug in za razmerje med njihovim lastnim in tujim premoženjem, vendar pa nikakor ne morem uvideti, zakaj bi take določbe ne veljale tudi za rajfajzenovke. Saj je vendar vprašanje likvidnosti za rajfajzenske posojilnice ravno tako važno, kakor za posojilnice drugih sistemov.

Načrt dopušča pod gotovimi pogoji tudi spremembo neomejene zaveze v omejeno in sicer potom sklepov občnega zbora. Po dosedanjih postavnih določbah to ni mogoče. Ako bi se sedaj hotela zadruga z neomejeno zavezo spremeniti v zadrugo z omejeno zavezo, potem je to mogoče le potom likvidacije stare in ustanovitve nove zadruge.

Za revizijo prinaša načrt novih ostrih določb. V marsikaterem pogledu je načrt mnogo prestrog. Tako bi po načrtu v gotovih položajih smela država po raznih organih osobito tudi finančno ministrstvo vsak čas odposlati svojega revizorja v zadruge, sodiščem pa se hoče dati velike pravice glede odstavljanja načelstva in nadzorstva. Vsi združni krogi so si v tem edini, da bi s tem samostojnost oziroma neodvisnost zadrug od državne uprave utegnili hudo trpeti ter se močno protivijo proti temu, da bi se take stroge določbe sprejele v nov zakon.

Tudi za slučaj konkurza prinaša načrt novih določb. Po sedanjih zakonitih določilih se sme v slučaju konkurza zahtevati

od zadrušnikov plačilo na podlagi zadružnega jamstva še le tedaj, ko je konkurzno postopanje že končano, torej takrat, ko se je vse tirjatve propale zadruge spravilo v denar. To konkurzno postopanje traja včasih dolgo, mnogokrat po več let in je s tem zadrušnikom dana prilika, da se na kakoršenkoli način znebe svojega premoženja in tako oškodujejo upnike. Nov načrt zahteva, da bi se takoj z otvoritvijo konkurza poseglo tudi že na zadružno jamstvo zadrušnikov in bi se od zadrušnikov takoj začela zahtevati vplačila za morebitni primanjkljaj. Novi načrt pa tudi ne dopušča več, da bi vsak upnik po končanem konkurznem postopanju smel poljubno potom eksekucije katerega si bodi zadrušnika iskati za svoje terjatve kritja, temveč je iztirjevanje od zadrušnikov dovoljeno le upniškemu, oziroma likvidacijskemu odboru.

To je nekaj najvažnejših določb, ki kažejo, da nam utegne nova postava v resnici prinesiti veliko sprememb. Gotovo je, da ne bo postalo vse zakon, kar je vlada sprejela v svoj načrt, ravnotako gotovo je pa tudi to, da zahteva sedanje stanje zadružništva korenite in skorajšnje spremembe zakonitih določb, ki veljajo za zadruge. Dolžnost vseh merodajnih činiteljev je, da zahtevajo od državnega zbora, naj se nov načrt zadružnega zakona čimpreje spravi na razgovor.

Državna zadružna denarna centrala.

Istočasno z načrtom za nov zadružni zakon je predložila vlada državnemu zboru tudi načrt za postavo o ustanovitvi denarne centrale vsega avstrijskega zadružništva. Ustanovil naj bi se na Dunaju denarni zavod kot centrala zadružnih zvez in sploh vseh zavodov, ki se pečajo s kreditom za kmetijstvo in obrt. Država bi dala temu zavodu na razpolago večjo svoto in sicer za enkrat 6 milijonov kron. Vodstvo zavoda pa bo obstojalo iz funkcionarjev, ki bi bili imenovani od države in iz funkcionarjev, ki bi bili voljeni od tej centrali pridruženih denarnih zavodov. Kakor je po dosedanjih razpravah o tej centrali soditi, si merodajni faktorji še zmiraj niso na jasnem, kakšna naj bi bila notranja organizacija takega zavoda. Za praktične zadrugarje po posameznih kronovinah pa je jasno to, da avstrijsko zadružništvo neobhodno rabi neke denarne centrale, ki bo oskrbovala denarno izravnavo med posameznimi zadružnimi zvezami. In tudi tu je dolžnost vseh ljudskih zastopnikov in sploh vseh poklicanih činiteljev, da dregajo tako dolgo, da se tej važni zahtevi zadružništva ugodi.

Konec.

21. januarja 1913 je poteklo 30 let, odkar se je izvršilo prvo zborovanje slovenskih posojilnic. Bilo je to v Celju, kjer se je isti dan sklenilo ustanoviti prvo slovensko Zadružno Zvezo in sicer Zvezo slovenskih posojilnic v Celju. Zanimivo je čitati zapiski tistih prvih zborovanj. Našemu slovenskemu zadruharju so takrat povzročale skrb slovenske menice. Sestavili so formular za slovenske menice, zahtevali so od poštnega urada, da se uvede v brzojavnem prometu za slovenske črke č, š, ž posebna znamenja, sestavili so obrazce za dolžna pisma in za razne tiskovine sploh. Pozneje jih je začelo skrbeti vprašanje glede denarne centrale za slovenske posojilnice, razpravljali so mnogo o davčnih zadevah in kmalu so začeli slovenski posojilničarji na svojih zborovanjih razpravljati o potrebi revizije. Od leta do leta se je zbiralo zmiraj več gradiva. Vedno so se odpirala nova vprašanja, ki so segala v delovanje slovenskih posojilnic in slovenskih zadrug vobče. Danes obstoji okoli 800 slovenskih zadrug. To število je lepo. In izkušnje zadnjih let nas silijo, da delujemo naprej, da izboljšujemo, kar je slabega in odpiramo zadrugi nova polja za delovanje. Naše delo se mora poglobiti. Agitacijo za to naj med drugim izvršujejo tudi zadružni sestanki.

Zadružna misel je najplemenitejša. Po njej naj se praktično izvaja ljubezen do bližnjega. Premalo je še tega spoznanja v naših zadružnih krogih. Naj zadružni sestanki tudi tu odpravljajo nedostatke. Pretiranega samoljubja je še zmiraj preveč. Odpravljali ga bomo le s pravim spoznanjem plemenite zadružne misli. To poznavanje se naj širi vedno bolj in bolj po vsej slovenski domovini.

Ustanovitev »Avstrijske prodajne družbe za kmetijske pridelke« na Dunaju.

Na dunajskem trgu so se pokazale z ozirom na preskrbovanje z sadjem, zelenjavo, krompirjem in zeljem tako občutne napake, da se producentje dunajskega trga po večini izogibajo. Preskrba mesta z živili je torej slaba. Nasprotnje, ki obstoji v tem, da dobe producentje na dunajskem trgu za svoje blago le minimalen skripiček, dočim trpe konzumentje vsled velike draginje, povzročajo zlasti vedne

spremembe v dovažanju in vsled tega tudi v cenah, nadalje med-trgovina, ki blago zelo podraži, kakor tudi neugodne razmere glede dovoljevanja kreditov. —

Te neugodne razmere v preskrbi so privedle do ustanovitve družbe z omejeno zavezo »Avstrijska kmetijska prodajna posredovalnica«. Ta družba, ki se je kot privatno podjetje pečala s komisijsko prodajo sadja in zelenjave, je že dosedaj kljub omejenemu delokrogu pripomogla, četudi samo v majhnem obsegu, k odstranitvi zgoraj omenjenih nedostatkov na dunajskem trgu. Temeljitoboljšanje razmer na dunajskem trgu bi se torej dalo doseči le z bistveno večjim podjetjem, katero bi imelo podlago v producentih samih in ki bi se vodilo z znatno večjimi denarnimi sredstvi, kakor so bili omejenemu privatnemu podjetju na razpolago. Tako v večjem obsegu osnovano gospodarsko podjetje bi na eni strani lahko razpolagalo s primerno množino blaga, na drugi strani pa bi to blago lahko odajalo za cene, s katerimi bi izhajali prodajalci, ki bi pa ne tlačile preveč konzumentov. —

Vsled tega je poljedelsko ministrstvo pred kratkim sprožilo misel ustanovitve družbe za vnovčevanje kmetijskih pridelkov za mestni konzum, katero ustanovitev bi naj povzročile kmetijske organizacije in posamezni kmetovalci. Ko so se izvršila v za to svrhu sklicanem odboru potrebna predposvetovanja, je Splošna zveza avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju, ki je na prošnjo poljedelskega ministrstva prevzela priprave za ustanovitev nove družbe, povabila k skupnemu posvetovanju o tej zadevi glavne kmetijske korporacije in zadružne zveze dne 2. junija 1913 na Dunaj. Pri teh posvetovanjih, katerih so se udeležili tudi zastopniki poljedelskega ministrstva, kakor tudi večina povabljenih korporacij iz skoraj vseh avstrijskih dežel, se je enoglasno odobrvala ideja ustanovitve nameravane družbe po kmetijskih producentih in njih zastopstvih in se je naprosilo Splošno zvezo, da v svrhu skorajšnje ustanovitve vse potrebno ukrene. Ob enem se je na tem sestanku razpravljalo tudi o načrtu pravil za družbo z omejeno zavezo in so izrazile posamezne korporacije svoje želje. —

Ko so potem prispale pristopne izjave predvsem interesiranih korporacij, kakor tudi nekaterih kmetovalcev, ko je bila z vplačanimi deleži zagotovljena za prvo dobo potrebna obrestna glavnica, nadalje ko se je uredila potrebna trgovska zveza z večjim bančnim zavodom in ko se je končno dosegel sporazum z gori omenjeno družbo »Avstrijska prodajna posredovalnica« v tem smislu, da bo ta družba likvidirala in bi naj njeno tačas obstoječo trgovino prevzela

družba, ki bi se imela ustanoviti, tedaj je bilo mogoče pričeti z ustanavljanjem nove družbe. —

Na povabilo Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug so se sestali dne 15. avgusta t. l. v njeni sejni dvorani na Dunaju člani ustanavljajoče se zadruge, oziroma njihovi zastopniki in se je pri tej priliki nova družba v postavni obliki konstituirala. —

Firma družbe se glasi: „Avstrijska prodajna družba za kmetijske pridelke, družba z omejeno zavezo«. Sedež družbe je na Dunaju in ima pravico ustanavljati podružnice tudi izven Dunaja. —

Družba ima namen vnovčevati kmetijske pridelke, kakor tudi izboljšati in znižati cene v preskrbi z živili mesta Dunaj in drugih konzumnih krajev. —

Sredstva za doseg tega namena so zlasti:

1. Ustanavljanje prodajalen in zalog kmetijskih pridelkov na Dunaju in v drugih tuzemskih konzumnih središčih;

2. po večini komisijska prodaja kmetijskih pridelkov, kakor sadja, zelenjave vseh vrst, krompirja, sočivja, surovega masla, sira, jajc, perutnine itd.;

3. Konzerviranje in drugačno predelovanje prej navedenih pridelkov, najemanje, nabava ali ustanavljanje naprav v to svrhu ali morebitno udeleževanje pri njih;

4. Izpopolnjevanje in širjenje kmetijske produkcije z ustanavljanjem in organiziranjem primernih zvez producentov, s podpiranjem teh organizacij kakor tudi posameznih producentov, s podučevanjem kmetijskih producentov, s podpiranjem teh organizacij kakor tudi posameznih producentov, s podučevanjem kmetijskih producentov o izdelovanju, sortiranju in zavijanju kmetijskih pridelkov, da so pripravni za trg in z ustanavljanjem postaj za prevzemanje blaga v produktivnih krajih.

Glavnični kapital družbe znaša 190.000 K in je polno vplačan. Glasom sklepa občnega zbora se morajo vplačati v slučaju potrebe doplačila do največ ene tretjine temeljnih vlog. Poljedelsko ministrstvo je podpiralo novo družbo materijelno v toliko, da je kot subvencijo izplačalo v likvidacijo stopivši starejši družbi »Avstrijska kmetijska prodajna posredovalnica« kupnino za njeno trgovino. Zato je tudi poljedelskemu ministrstvu po pravilih dana pravica kontrolirati poslovanje in obratovanje družbe ter se pustiti v to svrhu za stopati zlasti pri vseh občnih zborih in nadzorstvenih sejah.

Obratovati je pričela nova družba 1. septembra t. l. Pisarna se nahaja na Dunaju III. okraj, Landstrasse — Hauptstrasse št. 3. poslovni lokali pa v istem okraju, mestna velika tržnica. —

Nova družba se bavi predvsem s komisijsko prodajo blaga, ki ga prejme od kmetijskih producentov in producerskih organizacij i. s. v prvi vrsti z sadjem, zelenjavo in krompirjem; polagoma pa bo raztegnila prodajo tudi na druga živila, kakor sočivje, surovo maslo, sir, perutnino, jajca itd. Razume se, da morejo družbi vpošiljati blago v vnovčevanje ne le samo njeni člani ter udje včlanjenih korporacij, temveč tudi vsi drugi kmetovalci, kmetijske zadruga ter vse druge organizacije na Avstrijskem, četudi niso člani nove družbe. Pričakuje se tudi, da bodo to priliko porabili v največji meri, ker je stanje članov, iz katerih obstoji družba, tako, da zaslužijo popolno zaupanje in jamčijo za zanesljivo in korektno poslovanje. In brezdvomno je tudi, da se bo število članov v bližnjem času še povečalo, ko se kmetijski krogi enkrat prepričajo, da je ustanovitev te nove družbe in njeno poslovanje kmetijstvu v korist. Nič manj pa ne bo koristila nova družba mestni preskrbi z živili, ker se bodo zgoranje napake večinoma dale odpraviti. Za vse slučaje je sedaj na tem polju omogočena kar najtesnejša zveza producentov z konzumenti. Zato najtopljeje pozdravljamo ta najnovejši napredek na polju kmetijske organizacije in se nadejamo, da bo trgovski razvoj in uspeh tega podjetja najlepši. —

MILOŠ STIBLER:

Trideset let zadružnega dela.

(Dalje).

Revizor poroča o svojem poslovanju. Pri tem poročilu »g. Endlicher (tajnik Mestne hranilnice v Ljubljani) naglaša, da samo z revidiranjem članic ni delo Zveze in revizorja končano, gleda naj se tudi na to, da se osnujejo nove posojilnice posebno na Kranjskem. Tudi naj bi se »Zveza« obrnila na deželni odbor Kranjski, da bi naj to gmotno podpiral. Poročilo g. revizorja se vzame na znanje in se naprosita gg. Endlicher in Lapajne, naj delata kolikor možno za ustanovitev novih posojilnic«.

»Posvetovanje o porabi postave z dne 1. junija 1889. O tej postavi razklada gosp. J. Lapajne iz Krškega posebno, kako bi morale biti osnovane male posojilnice, da bi ustrezale vsem zahtevam in stavi predlog: Novim posojilnicam in večini starih posojilnic se priporoča, da ustanovijo svoje zavode, oziroma da obstoječa svoja pravila prenaréde v smislu postave od 1. junija 1889«.

»Gospod predsednik Mihael Vošnjak pojasnjuje to postavbo ino meni, da je ta postava sicer koristna, vendar ne takega pomena in da ne dovoljuje takih olajšav, da bi zamogla Zveza to vsem posojilnicam priporočati. Vendar pa naj male posojilnice poskusijo s temi olajšavami delovati, da se pokaže rezultat, ako se upa posebnega uspeha, ker dela to uradovanje posebno pri tožbah in vknjiževanju sitnobe. Predsednik tudi poudarja, da se nikakor ne strinja s tem, da delujejo nove male posojilnice samo z $\frac{1}{2}\%$, ker take posojilnice niti v letih ne morejo pokriti vstanovnih stroškov. Gosp. dr. Dečk o in dr. Sernec sta tudi proti upeljavi te postave, ista nima nobene koristi, ker se nikakor ne kaže vezati na tako ozke meje, kakor jih določuje ta postava. Predlog g. Lapajnete se odkloni«.

»Posvetovanje o skupni denarni zadrugi: Gosp. Lapajne govori obširno o tej zadrugi, a radi pomanjkanja časa ne stavi nobenega predloga. K tej točki govori tudi g. dr. Sernec in omenja, da on ni proti skupni denarni zadrugi, vendar meni, da za ta zavod še ni ugodni čas. Češke založne delujejo že nad 50 let in jim je to sedaj lahko mogoče. Tudi Slovincem bode prišel čas, da bomo lahko ustanovili lastno »Narodno banko«, a sedaj je potreba, da rastejo posojilnice in si pridobivajo svoj rezervni fond. Gosp. dr. Jurtela ni za ustanovitev centralne posojilnice, pač pa, kadar bode čas za to, da se ustanovi »Narodna banka«. Pa treba je za to vzgojiti osobje, ki bode vestno in veščje delovalo. Začasno bilo bi dobro naprositi kak slovanski zavod, da napravi svojo filijalo na Slovenskem. Gospod predsednik prečita dopis Mestne hranilnice v Ljubljani in povdarja, da sedanjim razmeram popolnoma ustrezajo Mestna hranilnica v Ljubljani, Južno-štajerska hranilnica v Celju in večje posojilnice, kakor Celjska, Mariborska in Ptujška«.

»Zastopnik Kmetске posojilnice v Ljubljani stavi nasvet, da bi se ustanovil zopet strokovnjaški list za posojilnice. Ta nasvet se odkloni, ker za sedaj »Letopis« izhaja«.

III. Letopis za l. 1892.

Sestavil ga je g. Lapajne. Predgovor je napisal zopet g. M. Vošnjak, uvod pa pisatelj sam. Tabele so ostale skoraj iste, kakor v prejšnjih letopisih zopet z »Opazkami«. Tako opaza pisatelj predvsem glede števila, kraja, razširjenosti, starosti in uredbe slovenskih posojilnic sledeče:

»Od lani smo na polji slovenskega posojilništva lepo napredovali. Naš lanski izkaz kaže 54 posojilnic, letošnji pa ima 61. Največji napredek je bil na Koroškem, kjer smo lani navedli 14 posojilnic, letos pa 17. Leta 1892 so namreč v tej deželi začele poslovati posojilnice v Št. Janžu v Rožu, v Prevarljah in in pri Sv. Lenartu pri Sedmih Studencih. Na Kranjskem je bil napredek le za eno novo posojilnico, namreč za »Vzajemno podporno društvo«, tako da je na Kranjskem lani bilo še le toliko posojilnic, kakor predlanskim na Koroškem, namreč 14. Na Primorskem ste se osnovali dve posojilnici: ena v Tolminu, druga v Cerknem, obe v krajih, kjer jih je bilo prav treba; torej je v tej deželi že 9 zavodov. V Kobaridu tudi začne posojilnica morebiti že letos poslovati. Na Štajerskem smo v naš izkaz prav z veseljem uvrstili 20. slovensko posojilnico, nemreč posojilnico v Šmarji pri Jelšah, ki je bila leta 1892 osnovana in je l. 1893 poslovati začela. Ustanovila se je tudi na nemški meji pri Mariji Snežni v okraju Cmureškem. Skoro najprimernejše so razdeljene posojilnice po Spodnjem Štajarskem, kjer sta samo dva sodnijska okraja (Kozje in Slov. Gradec) še brez posojilnice in kjer so posojilnice navadno na sedežih okrajnih sodišč, kar je zanje jako ugodno. V nekaterih okrajih je pač več denarnih zavodov, t. j. slovenskih in nemških, posojilnic in hranilnic n. pr. v celjskem in mariborskem okraju v Ptuji, Ormožu, Ljutomeru, Sevnici, Sv. Lenartu. Na Koroškem opazujemo, da imajo nekateri sodnijski okraji že več posojilnic n. pr. Beljak 3, Pliberk 4 (5), Velikovec 3, Rožek 1, Borovlje 3; 4 sodnijski okraji na slovenskem Gorotanu so pa še brez posojilnice. Na Kranjskem je takih okrajev še 20; kajti le v 11 sodnijskih okrajih so posojilnice, katere pa prav vspešno poslujejo, kajti vse so nastanjene baš v središču okraja, t. j. tam, kjer so sodnije in davkarije ali druge gosposke in kjer je večji promet skoro zagotovljen. **Na Kranjskem bi moral deželni zastop za pospeševanje posojilništva kaj storiti**, zlasti za ostanovljenje novih zavodov; toda do zdaj ste bili že dve prošnji, v tej zadevi poslani na deželni zbor, brezvspešni«.

Nekatero zanimive točke so pri naslednjih tabelah. Tako pri »Zadružniki (udje) in visokost deležev«:

»Iz števila zadružnikov se more sklepati na moč zadruga. Že pri navadnih društvih se gleda na število društvenikov. Tem večjo vrednost ima število članov pri zadrugah, kjer imajo udje stalno vrednost, kajti zavezali so se nasproti posojilnicam z veli-

kim delom svojega imetja, oziroma (pri posojilnicah z neomenjenim poroštvom) s celim svojim premoženjem. Teh zaveznosti se zadružniki ne morejo tudi tako hitro znebiti; kajti v pravilih ima vsaka posojilnica določeno, kdaj more in sme zadružnik odstopiti. Da imajo veliko število udov, na to morajo gledati zlasti posojilnice z neomejeno zavezo, osobito one, katere nimajo visokih deležev. Tudi posojilnice z omejeno zavezo naj imajo tedaj veliko zadružnikov, če so nizke deleže vpeljale. Posojilnice so namreč v marsičem podobne občinam, ki razpolagajo z lastnim premoženjem. Več ko ima prebivalcev občina, več imajo njeni občani lastnega in morebiti tudi skupnega premoženja, vsled tega tudi več kredita. Zato imajo take občine, osobito mestne občine toliko kredita, da dobe na tisoče in celo milijone na posodo«.

»Deleži«: »Deleži so pri posojilnicah skoro to, kar so pri delniških družbah delnice. Razloček je le ta, da so deleži veliko večje važnosti, da se ne morejo prodati kakor delnice (akcije) delniških družeb in da imajo stalno vrednost, dočim se prodajajo delnice kakor blago, kakor vrednostni papir, zdaj po višji, zdaj po nižji ceni, kakor namreč kurs kaže. Deleži tudi lahko pridejo v ptuje roke, vendar navadno ne v druge, kakor na dediče odstopivšega ali umrlega zadružnika. Deleži so prava in stalna obrtna glavnicca (Verkehrskapital) posojilnic. Kar imajo one drugih denarnih sredstev, na te se ni toliko zanašati; n. pr. vstopnina gre v zadružni zaklad, katerega se ne sme dotakniti; posojilne obresti se rabijo za poplačanje hranilnih obresti in za upravne stroške; glede hranilnih vlog naj ima sleherni denarni zavod to pred očmi, da so one nestalno sredstvo, na katero se nikakor ne sme preveč zanašati; kajti stranke jih danes prineso, jutri pa že zopet odneso. — Deležev pa pred letom nobeden zadrugi umakniti ne sme, tudi če je svoje zaveznosti vse poravnal«.

»Lani smo tudi navedli, koliko obresti ali delnine (dividende) dajo od deležev posamne posojilnice. Ker se to od leta do leta spreminja in ker je to težko posneti iz računov, smo že letos to rubriko opustili. Nekatere posojilnice (krška) ne dajo nič obresti več od deležev. Zato je pa dolžnikom $\frac{1}{2}\%$ na posojilnih obrestih znižala. Navadno pa imajo posojilnice v pravilih določeno, da grędo članom od deležev tiste obresti kakor hranilničarjem. Več posojilnic pa čaka računskega sklepa, da se vidi, koliko bode letnega dobička in določijo šele z ozirom na njega visokost dividendo. Tako smo slišali, da pride pri neki posojilnici, ki pa neče novih udov več sprejemati, 14% dividende, pri drugi 9% . Ali

navadno je ta dividenda le 6% , 5% ali celo le 4% ali pa še manjša.

»Posojila«: »Ali so posojilnice koristne? Tako vprašanje imamo priliko še večkrat slišati. Ali je mogoče, da je tako vprašanje potrebno? Gotovo; kajti mnogi tesnosrčnež misli, da so posojilnice le nove prilike, da se ljudje zadolžujejo. Kako si moremo te pesimistične nazore razložiti? Po naravnem duševnem potu. Človek je namreč tako ustvarjen, da pri vsakem predmetu zapazi prej njegovo senčno, kakor pa svetlo stran. Slednje ugaja, prvo pa bi rad odstranil. Baš isto sodbo izreče marsikdo v svoji nepremišljeni, dasi dobro hoteči naglosti o posojilnicah. Ker je namreč pri vsaki posojilnici nekaj lahkomišelnih zadruženikov, kateri so morebiti le radi tega pristopili, da so se brez potrebe zadolžili, zato pa nekateri radi te črne pike pri delovanju posojilnic preostro sodijo. S tega stališča bi marsikatero človeško inštitucijo obsodili; n. pr. v gostilnah se marsikdo nasrka, a radi tega jih ne kaže odpraviti; ali pri smodniku in na železnicah se marsikdo ponesreči; toda radi tega se teh stvari noče preganjati. Takih in enakih slučajev bi lahko sto in sto navedli. Posojilnice skoro v vseh slučajih le za potrebne stvari posojujejo: zdaj potrebuje stranka denarja za davke in zavarovalnino ali dolžne obresti; zdaj mora nujni dolg plačati; zdaj živino kupiti ali hišo zidati, hlev popravljati, dediče izplačati itd. itd. To so vse nujne potrebe, katerim se brez denarja ne more zadostiti. Če ni doma gotovine in v hranilnici ne naloženega denarja, če se brez velike škode to in ono ne da prodati: treba je na posodo vzeti. K sosedom bi se šlo iskat ali k prijateljem in sorodnikom, toda, če toti nimajo? Pa je tudi težka stvar. Lepa prijaznost med sosedi, prijateljstvo med sorodniki se navadno razdere s takimi posojili. Bil je sosed in prijatelj že nevoljen, ker je moral posoditi; gotovo pa takrat, če mu ni bilo v dogovorjenem obroku vrnjeno. Tukaj pač v resnici velja pregovor, da v denarstvenih rečeh neha prijateljstvo. Radi teh razlogov in radi več drugih so posojilnice potrebne, če tudi ne bi družega delale, kakor posojevale.

Posojilniška obrestna stopinja je ostala pri naših zavodih skoro brez izjeme ista, kakor lansko leto. Najnižja obrestna stopinja je bila 5% pri 3 posojilnicah, $5\frac{1}{2}\%$ pri 13, 6% pri 32 posojilnicah, $6\frac{1}{2}\%$ pri 1 posojilnici, 7% pri 4 posojilnicah, $7\frac{1}{2}\%$ — 8% pri eni posojilnici. Pri nekaterih posojilnicah imajo dvojno ali trojno obrestno stopinjo, kakor posojujejo na hipoteke ali na osebni kredit, proti zadolžnicam in menicam, ker jemljejo pri slednjih

večje obresti kakor pri prvih. Po 8⁰/₀ posojuje le ena posojilnica kedar daje posojila proti zastavam na kratke obroke. Ako se oziramo na hranilne in posojilne obresti, vidimo, s kakošnjimi procenti naše posojilnice delujejo: 2 ali 3 posojilnice s 1⁰/₀, skoro vse s 1¹/₂⁰/₀ in 2⁰/₀, malo katera posojilnica z 2¹/₂⁰/₀ in s 3⁰/₀, nobena pa s 3¹/₂⁰/₀ ali več. Tiste male posojilnice, katere le z 1⁰/₀ delujejo, težko izhajajo, zlasti če za upravne stroške ničesar ne pobirajo. Nekaj posojilnic je namreč takih, da jemljejo 1⁰/₀ ali kaj takega tudi za pisarniške potrebe ali za združni zaklad.«

»Izposojila in lastni dolgovi:« »Teh izkazuje cela statistika
v letu 1891 103.960 gld.,
v letu 1892 116.651 gld.«

»Tega izkaza v bodoče ne bode treba priobčevati. Vsaj so njegovi predali letos tako prazni, kakor so lani bili. Kaj družega pomeni to, nego da so naše posojilnice brez dolga, da imajo za poslovanje dovolj svojega denarja (deležev, hranilnih vlog), da jim torej ni treba na posodo iskati! Pa tudi tiste posojilnice, katere imajo ta dolg na papirju, jih menda dosta ne peče, ker gotovo od njega ne plačujejo višjih obresti, kakor jih same jemljejo od svojih dolžnikov. Nekatere izmed njih se tudi lahko svojih dolgov v kratkem znebó, če bi bilo treba, ker imajo nasprotno same hranilne vloge v družih denarnih zavodih, n. pr. posojilnica v Marenbergu. Sicer pa so dolgovi tudi družih posojilnic, katere nimajo drugod naloženega denarja, brez pomena. Kaj pa je to, če ima posojilnica 2700 gld. dolga, ki ima v posojilih skoro 60.000 gld.

Nekatere nove posojilnice v ponemčenih in poitalijančenih krajih (Velikovec, Pulj) imajo začetkoma težak položaj, ker ne dobe za posojevanje dovolj hranilnih vlog. Takim je v njihovo lastno korist kazalo, da so se zadolžile. Ali kakor vidimo iz velikega prometa, ki so ga njih računi že v drugem letu pokazali, iznebile se bodo one teh dolgov v kratkem, ako se jim bode le primerno zdelo. Neradi vidimo izposojila samo pri onih posojilnicah, katere leto za letom isti svoj dolg izkazujejo in katere tudi drugače ne napredujejo. Tukaj se utegne vresničiti pregovor, da je »mirno stanje nazadovanje«. Pri takih posojilnicah vidimo edino tolažbo le še v tem, da so njih združni zakladi baš tako veliki kakor njih dolgovi.«

»Gotovina in naloženi denarji:« »Gotovine je bilo koncem
leta 1891 145.944 K,
koncem leta 1892 pa 167.942 K.

Naloženega denarja in vrednostnih papirjev je koncem
 leta 1891 619.458 K
 koncem leta 1892 pa 722.452 K.«

«Če prejšnji pregled predstavlja senčno stran naših posojilnic, predočuje nam ta solnčno stran in nam kaže veliko svetlobe. Le pogledjmo, kako malo svotic znašajo vsi dolgovni naših zavodov, kako veliko imajo pa naloženega denarja in to skoro vse posojilnice. Vsaj je mali del vseh naših zadrug čisto brez naloženega denarja. — To je pa tudi potrebno. Posojilnice nikakor ne smejo biti brez gotovine in skoro bi rekel, da tudi brez prihranjenega in naloženega denarja ne. Vsega denarja, naj ga dobijo pod katerim koli imenom, namreč nikakor ne smejo izposoditi. Nekaterih prošnikov se ne morejo včasih odkrižati, če tudi jim ne posodijo rade. Zakaj priti utegnejo taki prosilci, katerih posojilnica nikakor zavrniti ne more, če hoče obdržati ime posojilnica. Ali kar je še nevarnejše, priti utegnejo hranilničarji po svoje lastne vloge, in te se mora takoj pri rokah imeti; dolžniki pa denar le polagoma zopet vračajo ali ga celó vrniti ne morejo. Kaj takšnega se je letos na spomlad pripetilo, ko je bila 3 mesece velika suša. Pri nekaterih posojilnicah so ljudje samo na posodo jemali, vračali pa malo ali nič. Nastopilo je bilo vsled slabe kupčije z živino, ker je bila meja na Nemško in Koroško zaprta, in ker je bila suša — splošno pomanjkanje denarja med ljudstvom. Kmet ni mogel živine niti prodati niti rediti. Kdo bode pa tudi kupoval živino, če nima stare krme in če ne vidi, da bi nova krma rastla? Kdor pa živine prodati ni mogel, jo je tudi težko preredit. Stara krma mu je pred veliko nočjo pošla, trave do binkošti pa še nič ni narastlo. Kar je bilo dobiti krme še, je bila silno draga. Kmetu se je dejansko živina podražila, a na sejmu so mu nasprotno morebiti za toliko manj ponujali, kolikor je bil mož za krmo izdal. Torej dvojna škoda! To je bila velika gospodarska zadrega. Posojilnice so jo na ta način čutile, da so morale svoj naloženi denar porabljati za nova posojila strankam in za terjane hranilne vloge. Ker se utegnejo nasledki te gospodarske neprilike še dolgo časa poznati, zato morajo posojilnice posebno v tej točki previdne biti, da se gledé gotove kase in naloženega denarja ne zapuste, ne zaterejo.«

»Upravni stroški:« »Kar smo lani k tej tabeli opazili, to ponavljamo tudi letos. Števíla, v teh predalih priobčena, nam kažejo, koliko stane uprava slovenskih posojilnic. Da je po ceni,

to govore že številke same na sebi; kajti tu je vračunjeno navadno vse, kar se potroši za posojilnice: za pisarno, kurjavo, papir, tiskovine, pošto. V to rubriko všttevajo tudi nekatere posojilnice nagrade, katere se dajo osebam, ki imajo s knjigovodstvom opraviti, in sploh članom načelstva. Posojilnice, katere so rajfajzenova načela sprejele, ne bi smele dajati več kakor eni osebi (namreč računarju) nagrade; vendar se mi s tem načelom ne strinjamo. Mi smo marveč teh misli, da naj delajo sicer pri mladem zavodu toliko časa vse osebe brezplačno, dokler ni toliko dobička, da je mogoče dati kaj nagrade; potlej naj se pa remuneracije enakomerno delé z ozirom na **storjeno delo**. Najdelavnejša oseba naj dobi sicer največ, a tudi odborniku z najmanjšim trudom naj se ponudi mala odškodnina. Med upravne stroške prištevajo posojilnice tudi letni donesek k »Zvezi slovenskih posojilnic«. Tudi davke in neposredne pristojbine vračunajo pod tem imenom, kar pa mi radi natančne statistike odsvetujemo.«

Tudi ta letopis razpravlja o »Opravih poročilih in letnih računih sploh«, nakar sledi občiren spis o »Pravilih slovenskih posojilnic z ozirom na njih temeljni zakon, t. j. na postavo z dne 9. aprila 1873 in z ozirom na trgovinsko postavo«. Že v uvodu pravi pisatelj **Lapajne** o tem spisu sledeče:

»Posebno si dovoljujemo opozoriti na oddelek, v katerem smo pravila Zveze slovenskih posojilnic primerjali z zadržno postavo in med seboj. Pri tem primerjanju smo po posameznih poglavjih navedli vso zadržno postavo, kar utegne vstreženo biti na im posojilnicam, kajti slovenski tekst tega zakona ni bil dosedaj še nikjer drugod objavljen kakor v državnem zakoniku. V bodočem letu hočemo pa še ostalih slovenskih posojilnic pravila primerjati in sicer z ozirom na Raiffeisen-ov in Skulze-Delitzschev sistem, in potem v bodočem letniku sestaviti z ozirom na postave, na omenjena sistema in na slovenske razmere **uzorna pravila** za nove slovenske posojilnice in tiste stare, katere bi rade pravila pre naredile.«

Spis obsega 16 strani in ima sledeča poglavja:

Uvod.

Ustanovitev posojilnic.

Zadruga z omejeno zavezo.

Zadruga z neomejeno zavezo.

Firma in društveni pečat zadrug.

Sedež in podružnice.
 Namen ali predmet.
 Začetek in doba.
 Pravice zadruga in zadružnikov.
 Sprejetje, odstop in izključba zadružnikov.
 Dolžnosti zadruga in zadružnikov.
 Denarna sredstva.
 Vstopnina.
 Deleži.
 Hranilne vloge.
 Obresti.
 Izposojila.
 Posojila.
 Način posojevanja.
 Obroki posojevanja.
 Obresti deležev.
 Obresti hranilnih vlog.
 Obresti posojil.
 Uprava sploh.
 Načelstvo ali ravnateljstvo.
 Nadzorstvo.
 Občni zbor.
 Način uradovanja.
 Uradniki.
 Razglašanje sklepov.
 Sklepanje in razglašanje računov.
 Razdelitev dobička in zgube.
 Prihranjene zaloge.
 Razsojevanje prepirov.
 Razsojevanje prepirov.
 Razpust zadruga.
 Konkurz in likvidacija zadruga.
 Kazenska in končna določila.

Sledi »Delovanje« **»Zveze slovenskih posojilnic«**:

»Delovanje« **»Zveze«** v minoli enoletni društveni dobi se more s sledečimi kratkimi potezami obrisati:

1. Izdal se je II. letopis.

2. Sklical se je občni zbor sredi decembra v Celju.

3. Nastavil se je za društvenega revizorja za v zvezi stoječe slovenske posojilnice, g. šolski ravnatelj **J. Lapajne**.

4. Vložila se je v smislu sklepa lanskega občnega zbora prošnja na kranjski deželni zbor za podporo, zlasti radi tega, ker se je postavil za nadzorovanje kranjskih posojilnic kranjski nadzornik. (Prošnja se je odbila, ker se je baje menilo, da je »Zveza« v dobrem gmotnem stanju.)

5. Gosp. predsednik **M. Vošnjak** se je v svoji lastnosti kot državni poslanec trudil, da je zbornica poslancev sprejela — čeravno je vlada nasprotovala — postavbo, po kateri bi posojilnicam ne bilo treba več pri vsakoletnih izkazih neposrednih pristojbin plačevati 2°/_o od izplačanih ali kapitalizovanih obresti hranilnih vlog. Da bi to postavbo sprejela tudi gosposka zbornica, predlagal je g. **M. Vošnjak** v deželnem zboru štajerskem prošnjo v tem smislu na omenjeno zbornico. Ta predlog našega g. predsednika se je tudi sprejel. Pri tej priliki — ko se je namreč tudi obravnavalo o deželni podpori za Raiffeisenove posojilnice — je on govoril tudi obširno o koristnem delovanju slovenskih posojilnic in s tem povzdignil veljavo slovenskih posojilnic sploh. «

Potem je v Letopisu članek »**O nadzorstvu slovenskih posojilnic**«: Pred zadržno postavbo od l. 1873 niso uživale avstrijske denarne zadruga toliko svobode in niso imele toliko avtonomije, kakor dandanes. Dobro se še spominjamo, koliko so se morale tiste posojilnice — vsaj jih je bilo malo — katere so bile osnovane pred to postavbo, boriti z uradnimi, osobito z davčnimi uradniki. Zadržna postavba pa, na podlagi katere so osnovane in se snujejo sedaj naše posojilnice, dovoljuje jim v okvirju svojem dokaj svobodnega gibanja. Tako n. pr. ni treba niti jednemu državnemu organu naznanjevati niti prvega občnega zbora niti rednih letnih velikih skupščin. Tudi ni treba, kakor je to pri društvih običajno, **politiškim** gosposkam priobčevati izvoljenih upravnikov, t. j. načelnikov in nadzornikov. Radi tega okrajna glavarstva, ozir. magistrati niti ne pošiljajo k zborom posojilniškim svojih komisarjev, ker niso v to niti poklicani niti opravičeni. Ker uživajo posojilnice toliko svobode, treba je skrbeti, da one te svobode ne zlorabijo. To se do zdaj tudi ni zgodilo. Sicer je v zadržnem zakonu samem že dokaj preskrbljeno, da upravniki posojilnic niso brez nadzorstva. 1. Ni nikjer uprava posojilnice jedni sami osebi izročena, marveč ima iz najmanj 3 oseb sestavljeno načelstvo in za njeno nadzorstvo najmanj eno osebo; toda navadno so trije pregledniki. 2. Ima občni zbor največjo pravico razsojevati o pravilnosti uprave in predloženih računov. 3. Morajo se vsakoletni računi pošiljati v pregled

državnim organom: političnim gosposkam (okrajnim glavarstvom kot davčnim uradom, deželnim vladam, davkarijam) — običajno se tudi pošiljajo: deželnim sodiščem, kupčijskim zbornicam, deželnim odborom, časnikom itd.

Pri vsem tem se še mora reči, da imajo posojilnice, ki razpolagajo z velikimi denarnimi svotami, vendar več svobode, kakor naše občine, o katerih se tako rado pravi, da so avtonomne. To so sprevideli tudi največji prijatelji avstrijskih denarnih zadrug, namreč predsedniki zvez nemških, čeških in slovenskih posojilnic, ki so vsi trije tudi državni poslanci. Ti so v državnem zboru predlagali, ko so slišali, da je včasi katera posojilnica zaupanje zlorabila, da vpelje **država obligatorično** nadzorovanje, vendar s tem dostavkom, da bi to obligatorično pregledovanje od strani države ne veljalo za one posojilnice, katere spadajo h kakošni »Zvezi«, ki je nadzorovanje že iz lastnega nagiba vpeljala. To slišavši, je naša »Zveza« svoja pravila že l. 1890 v tem obziru spremenila in sklenila slovenske posojilnice po posebnih organih, ki bodo morda celo zapriseženi, nadzorovati. Kakor hitro je bila ta prememba pravil potrjena, skrbela je »Zveza«, da je nastavila v osebi tajnika mariborske Posojilnice, g. **P. Simona**, nadzornika in sicer najprvo za slovenske posojilnice na Spodnjem Štajerskem, ki so skoro brez izjeme se pridružile »Zvezi« in podvrgle njenemu vrhovnemu vodstvu. G. P. Simon je potem l. 1891 in 1892 nadzoroval po vodilih ravnateljstva »Zveze« spodnještajerske posojilnice. O rezultatih svojega poslovanja, ki so se vobče hvalevredno glasili, poročal je najprvo »Zvezi«. Ta je poročila poslala načelstvu in nadzorstvu vsake posojilnice posebej. Pri občnih zborih je g. Simon le v splošnih potezah omenjal, kar je imel priliko v svojem važnem delokrogu opazovati. Pri razgovoru o teh poročilih se je že lani in predlanskim opazilo, da ena sama oseba ne utegne zadostovati, da bi vse slovenske posojilnice nadzorovati mogla, kajti njih število narašča od leta do leta, zlasti ker male, v težkih razmerah stoječe posojilnice, kakoršne so skoro vse koroške, potrebujejo ne samo nadzorstva, ampak tudi podpore in pomoči, t. j. ne samo pohvale ampak tudi obilo navodov, kako je treba to in ono v roke vzeti in izpeljati. Radi tega se je pri omenjenih zborih predlagalo, da se g. P. Simonu izroči štajerske, katere je že pregledal in še koroške v pregledovanje; za kranjske posojilnice je pa v smislu predlogov občnega zbora imenoval g. predsednik »Zveze« tajnika krške posojilnice, g. **J. Lapajna**. Na Kranjskem je tudi večinoma posojilnic že pri

»Zvezi« in te sme nastavljeni preglednik na račun »Zveze« pregledati. To je storil tudi g. Lapajne v poletju 1892. Tako nadzorovanje ni vzeti baš besedno. To se vrši prijateljsko v ta namen, da sta obe stranki na dobičku. Nadzornik svetuje zavodu to in ono, pa tudi sam marsikaj koristnega vidi, česar nimajo drugi zavodi. Nadzornik ima navadno priliko in dolžnost hvaliti — le tuintam vspodbuja, da bi bilo ali uradovanje natančneje ali da bi posojilnica svoj delokrog razširila in denarstveni promet v okraju v večji meri koncentrirala. Včasih ima priliko, posojilnico ali njene člane pred škodo obvarovati ter opozarjati posojilnico na kakošno nevarno določilo v **pravilih** dotičnega zavoda. Nevarno je n. pr. če posojilnica svojim nadzornikom posojuje; še nevarnejše je, ako smejo načelniki poroki biti. Posebno nevarno je, ako smejo načelniki tudi pri lastnem zavodu na osebni kredit denar na posodo vzeti. Tudi se n. pr. opazuje, da nekatere posojilnice delajo z vsakim podaljšanjem tako, kakor bi se bilo posojilo vrnilo in potem zopet posodilo. To daje veliko nepotrebnega in brezmyselnega pisarjenja. In vendar je to na Kranjskem običajno in to menda pri velikem nemškem zavodu, pri trdni slovenski posojilnici, ki pa ni zadružnica »Zveze« in pri mali posojilnici, ki je bila letos nadzorovana od strani našega društva. Pri nadzorovanju odgovarjajo posojilnice na vprašanja, katere smo bili že lani v »Letopisu« priobčili. Pokazalo se je pa, da ta vprašanja ne zadostujejo. Zato je g. **Simon** sestavil nove vprašalne pole, ki se bodo v bodoče rabile. — Delovanju novega nadzornika posojilnic na Kranjskem je pripisati, da se bodo na Dolenjskem v kratkem ustanovile nove posojilnice v **Radečah** in v **Mokronogu** in morebiti v **Trebnjem** in v **Kostanjevici**.

Nadalje je zopet govor o »**Centralni posojilnici slovenski**«

»Vprašanje o ustanovitvi tega zavoda je od lanskega leta storilo en korak naprej, en korak nazaj. Bliže smo temu vprašanju toliko, da je bil sestavitelj tega »Letopisa« lani v »Slovenskem Narodu« priobčil že načrt pravil za taki osrednji zavod, katerega je potem vsem slovenskim posojilnicam v pretres poslal. Oddaljili smo se pa od vresničenja tega koraka radi tega zopet nekoliko, ker se je lanski občni zbor »Zveze« zopet iznova izrazil zoper ustanovitev nameravane centralne posojilnice. Kljub temu ne kaže, da bi ta velevažna zadeva zaspala. Kakor imajo na Nemškem zlasti ob Reni svoje velike »Centraldarlehenskassen«, v katerih so po velikem trudu Raiffeisena združene, po njegovem

načrtu ustanovljene nemške posojilnice; kakor imajo Čehi svojo »Živnostenskou banku« (obrtno banko) z mnogimi podružnicami, iz katere dobe podpore (posojila, zaloge) záložny (posojilnice) po Češkem in Moravskem; tako si moramo tudi mi Slovenci iz **lastne moči** ustanoviti svoje centrale, svojo denarno središče. O načrtu za slovensko centralno posojilnico, katerega ima vsaka naših sester, izjavil se je zastopnik istarske posojilnice v Pulju, g. **dr. K. Janežič**, v pismu za sestavitelja onega načrta tako-le:

»Vesepošтовani gospod! Vsak kdor premišljuje o posojilnicah in o njihovem delovanju, mora biti prepričan, da je njim skupnega centralnega zavoda res potreba. Zato smo tudi mi z veseljem pozdravili Vaš v »Slov. Narodu« objavljeni načrt, po katerem naj bi se po Vašem mnenju osnovala centralna slovenska posojilnica. Poslali ste ga v pretres tudi nam, zato mislim, da ne bodete zamerili, ako Vam priobčim tu nekatere svoje misli ter nasvetujem nekatere spremembe. Jaz mislim, da ni pravo za podlago odmerjenja zadružnih deležev posameznih posojilnic vzemati denar, kateri ima vsaka posojilnica naložen pri drugih zavodih. Ta svota ni stalna, lahko se menja ne samo od leta do leta, nego od dne do dne ter ni v nikaki notranji zvezi s prospenjanjem dotične posojilnice. Pravo merilo za moč posojilnice je njen rezervni fond, zato mislim, naj bi se po njem odmerili zadružni deleži. In sicer si mislim stvar tako.

Zadruga naj se osnuje na omejeni zavezi. Neomejena zaveza mogla bi ustrašiti marsikatero večjo posojilnico, ali pa bi jo, ako se združi, silila na to, da skuša centralno zadrugo popolnoma dobiti v svojo oblast, a to bi škodovalo centralni zadrugi.

Vsak zadružni delež iznašaj 50 gld. Vsaka posojilnica mora, kedar pristopi, vplačati vsaj en zadružni delež, ali more jih pri vstopu ali kasneje vplačati tudi več, ali samo toliko, kolikor tisoč goldinarjev ima v rezervnem fondu. Vsaka svota nad 100 for. velja za celih 1000 gld. Vsaka posojilnica obvezana je za vse zadružne obveze za 20krat toliko kakor je vplačala, t. j. za svoje zadružne deleže in še za 19krat toliko. Na ta način bi garancija, katero bi imeli upniki centralne zadruge, bila enaka rezervnemu fondu vseh zadružnih posojilnic. Ta je najbolj realna garancija, katero sploh morejo dati posojilnice svojim upnikom, a velika je dovolj, kajti centralna zadruga ne bode potrebovala toliko koliko tujega denarja. Tedaj bi se § 6 glasil po priliki tako:

»§ 6. Vsaka zadružnica mora, kadar pristopi, uplačati v gotovini vsaj en združni delež, ki znaša 50 gld., a mora jih pri vstopu kasneje vplačati tudi več, ali samo toliko, kolikor tisoč ima v rezervnem fondu. Vsaka svota nad tisoč goldinarjev velja za celih tisoč. Vsaka zadružnica jamči za vse združne obveze s svojimi združnimi deleži in še z drugim svojim premoženjem za devetnajstkrat toliko.«

»Ustoppnine za sedaj ne bi bilo umestno zahtevati. Kadar bode centralna zadruga imela že svoj rezervni fond, takrat naj se odloči ustoppnina, koja bode z njim v razmerji. Drugi nasvet se tiče delokroga centralne posojilnice. Jaz mislim, da bi centralna posojilnica največ koristila, ako bi bila osnovana tako:

1. da zamorejo pri njej posojilnice plodonosno tudi za malo časa nalagati **one svote, ktere dosedaj leže brez koristi v njihovih blagajnah**, a nalagati jih tako, da so jim vsak čas na razpolaganje;

2. da morejo posojilnice pri njej zahtevati pomoč zlasti v slučajih, kadar nenadoma potrebujejo več denarja, nego ga imajo na razpolaganje. To bi se doseglo, ako bi se centralna posojilnica osnovala po vzgledu konto-korentne banke. Vsaka posojilnica naj bi pri njej imela svoj tekoči račun in odprt kredit do svote četirikrat večje, nego je svota od nje vplačanih deležev. Pri centralni posojilnici bi tedaj vsaka podružnica vlagala svote ktere sedaj navadno hrani v gotovini v svoji blagajni, ali pa ima na jako nizke obresti naložene v kakem večjem zavodu. (Kar imajo posojilnice naloženo na večje obresti, tega gotovo ne bodo nalagale pri centralni posojilnici.) Obresti, ktere bi dajala centralna posojilnica svojim združnicam na take vloge, bile naj bi nizke, recimo po $3\frac{1}{2}\%$ a vloge naj bi se obrestovale **od dne do dne** ter naj bi se izplačale **tri dni po odpovedi**. Vsaka posojilnica bi mogla tedaj v kratkem času dvigniti vso svojo vlogo, a bi imela še pravico, da dvigne, kadar hoče brez vsake prošnje in brez pokritja, razun svoje vloge še svoto četirikrat večjo, nego je svota od nje vplačanih deležev. Na svoto, katero bi dvignila razen svoje vloge, plačevala bi centralni posojilnici obresti računane od dne do dne 1% večje nego obresti, ktere centralna posojilnica plačuje za vloge, tedaj $4\frac{1}{2}\%$. Vsakega pol leta bi se sklenil račun ter bi morala vsaka zadružnica poravnati eventualni saldo centralne posojilnice. — Ako pa katera članica želi, more jej vsled njene prošnje centralna posojilnica odpreti tudi večji kredit in za dalj časa. V tem slučaju pa mora ta kredit biti

pokrit z menico ali zadolžnico podpisano, kakor od slučaja do slučaja zahteva načelnništvo centralne posojilnice. Hranilnih vlog od nečlanov naj bi centralna posojilnica ne sprejemala. Sploh jej vsled njene organizacije ne bode lahko dobivati jih. Ako bode dajala nižje obresti nego zadružnica, ktere načelstvo bode vodilo njeno poslovanje, bode vsakdo rajše vlagal tam, kjer dobi večje obresti ako bodo obresti centralne posojilnice večje, škodovala bode dotični zadružnici, ako bodo enaki, odvisno bode popolnoma od dotične zadružnice, kam se vloži posamezna vloga kakega nečlana. Razun tega centralna posojilnica nima stalnega sedeža, tudi to bo marsikoga odvrčalo od vlaganja ter bode delalo neprilike. Zato naj se centralna posojilnica ne peča s hranilnimi vlogami. Ako jej bode potreba več denarja, nego ga bode dobivala od zadružnic v zadružnih deležih in vlogah v tekočem računu, dobi ga lahko na nizke obresti od vsakega večjega denarnega zavoda in to, ali na svoje menice ali zadolžnice, ali pa na menice, ktere bode sprejemala od svojih zadružnic za pokritje odprtih jim kreditov, in ktere bode potem nadalje girirala.

To so glavne spremembe, ktere bi Vam nasvetoval in ktere bode najbrž predlagala Istrska posojilnica na osnovalnem shodu. Ker je gotovo v občnem interesu, da se stvar od vseh strani preudari in premisli, lahko objavite to moje pismo, ako se Vam zdi vredno, še s svojimi opazkami ali s svojim odgovorom. Veselilo me bode, ako bodete mogli potrditi ktero mojih misli.

Z odličnim spoštovanjem

Dr. K. Janežič.

Pula, 26. decembra 1892.«

Nato sledi pod zglavjem »**Delovanje družih faktorjev za slovensko posojilništvo**«: O posojilništvu se je letos, — kakor smo že poročali — državni zbor posvetoval in sklenil postaviti, po kateri bi se 2% takse hranilnih obresti odpravile; bati se je pa, da gosposka zbornica ne bo pristopila temu sklepu, dakle da ne obvelja olajšava. Deželni zbori po Avstrijskem se trudijo, da bi se Raiffeisenove posojilnice razširile; zato dovoljujejo podpore tim novim zavodom, osobito na Nižjem Avstrijskem in na Češkem. Tudi štajerski deželni zbor je v tej zadevi dokaj važen korak storil. Kako pa sodi o tem ukrepu odlični strokovnjak v zadevah slovenskih posojilnic, to naj svedoči sledeče njegovo poročilo iz dotične seje štajerskega deželnega zbora z dne 25. aprila t. l.:

»V včerajšnji seji storil je deželni zbor soglasno sklep, s katerim se naroča deželnemu odboru ukreniti potrebno, da se bo širilo med občinstvom znanje o namenu in organizaciji posojilnic po sistemu Raiffeisnovem ter se je dovolil kredit do 100.000 gld. v podpiranje snovanja takih posojilnic i. s. tako, da se za pokritje prvih stroškov dovoljujejo brezobrestna posojila od 50 do 250 gld. ter da se v začetku poslovanja takim posojilnicam dovoli posojilo k večjemu do 2.000 gld. proti 3% obrestim.

Slovenski poslanci glasovali so za ta predlog, čeravno celemu temu podvzetju ne prisojajo posebne važnosti. Posojilnice osnovane strogo po sistemu Raiffeisenovem, same na sebi nimajo posebne važnosti, ker jim je delokrog preveč omejen, tako da zavira vsak večji razvoj; pri takih posojilnicah ni moči da bi se razvile tako, kakor so se slovenske naše posojilnice, katere so postale mogočni denarni zavodi, ki upravljajo posamič z blizo milijonom goldinarjev.

Akcija deželnega odbora pa prihaja tudi, kar se južnega Štajerja tiče, mnogo, mnogo prepozno. Kjer je bila potreba, osnovele so se že slovenske posojilnice po boljšem sistemu. Mnogo novih posojilnic se pri nas ne bo več snovalo; one, ki se pa bodo snovale, se gotovo ne bodo po tem od deželnega odbora protežiranem sistemu, in zato tudi ne s pomočjo tega deželnemu odboru dovoljenega kredita. —

Nihče se ne bo lotil dela, da bi zasadil po Raiffeisenovem receptu suho drevo, ki ne more rasti in se razvijati, temveč ostane vedno malo in nezatno. Tega nedostatka, da se takemu denarnemu zavodu mora že pri porodu obleči pretesna in neraztegljiva srajca, pa nikakor ne odvaga majhna in nezatna podpora, katero sme dovoliti deželni odbor. Ta podpora znači pri 5% obrestovanju hranilnih vlog k večjemu, in ako se najvišja podpora dovoli na leto, znesek po 52 gld. 50 kr. — iznaša pa tudi lahko le 10, 20, 30 gld.

Slovenske posojilnice imajo na leto čistega dobička na tisoče goldinarjev. Pri takih svotah ta nezatna podpora ne pride v poštev. Vrhu tega je pa deželna podpora vezana še na posebne pogoje. To podporo dovoljuje deželni odbor namreč pod pogojem, da se podpirane posojilnice podvržejo nadzorstvu deželnega odbora, ki bo za nadzorovanje teh posojilnic nastavljal posebne revizorje. To se reče, posojilnice postanejo odvisne od deželnega odbora, tistega deželnega odbora, v katerem po načelih štajerskih Nemcev ne sme sedeti noben slovenski poslanec. S tem je povedano vse! Naše posojilnice imajo »Zvezo slovenskih posojilnic«. Slabejše imajo zaslonbo in kredit pri večjih ne samo do 2.000 gld., ampak do 10.000, 20.000 gld.

Tu se denar le nakazuje od jedne posojilnice na drugo, kakor nanese potreba. Pri snovanju novih posojilnic gre »Zveza« podjetnikom radevolje in ljubeznivo na roko. Revizorji zveze hodijo nadzorovat poslovanje naših posojilnic, »Zveza« jim daje v vseh zadevah potrebne in koristne svete itd. In vse te posojilnice so naše, povsem naše, brez vsake zavisnosti od nemškega deželnega odbora v najbolj nemškem mestu — v Gradcu. Dozdeva se nam skoraj, kakor da je ta akcija deželnega odbora skrito naperjena zoper naše nezavisne posojilnice in zoper nemške konservativce, ki nimajo posojilnic. Timeo Danaos et dona ferentes! Sicer pa nam snovanje takih posojilnic glede na naše mogočne slovenske posojilnice ne bode škodovalo in zato so slovenski poslanci smeli glasovati za predlog, dozdeva se nam pa, da bodo nemški konzervativci ob svojem času začeli čutiti v vseh kosteh delovanje teh na kmete zasajenih, od lažiliberalnega deželnega odbora snovanih in podpiranih denarnih zavodov; na nemškem Štajerskem namreč ni posojilnic, in tam bodo ti zavodi že našli dovolj v življenji segajočega delokroga! — Mi pa smo glede na povedano prepričani, da se bo le težko na Spodnjem Štajerskem kaka posojilnica, pri kateri zibelki bodo stali zavedni Slovenci, snovala s pomočjo in podporo deželnega odbora!

Čeravno je to, kar je storil štajerski deželni zbor bolj negativno važno za slovenske posojilnice na Štajerskem, t. j. važno le v tem pogledu, da bodo morale tudi v bodoče zanašati se le na svojo moč in ne na tujo — vendar je bilo vredno, da smo o tem obširneje govorili. Vsaj o delovanju drugih deželnih zborov, kateri Slovence zastopajo, v tej točki kar nič poročati ne moremo. Sicer se pa za slovenske posojilnice zanima že široki svet in jih pohvalno omenja. Čeravno nimamo Slovenci, od kar je »Letopis« stopil na mesto »Zadruga«, svojega organa, kakor zveza nemških posojilnic v Avstriji list »Die Genossenschaft« — vendar se ne moremo pritoževati, da bi se zanemarjalo poročevanje o teh zavodih. Slovenski listi kar od kraja odpirajo svoje predale poročilom o posojilnicah, osobito pa skoro redno prinašata poročila o njih celjska »Domovina« in »Slovenski Narod«. Letos je pa celo dr. E. Jäger (deželni poslanec in urednik ter nemški pisatelj v Speier-u) prinesel v svoji velezanimivi knjigi: »Die Agrarfrage der Gegenwart« IV. B. (der ländliche Personalkredit) obširno poročilo o vseh slovenskih posojilnicah, za kar sta mu poslala potrebne podatke pisec teh vrstic in g. M. Vošnjak. Gosp. Jäger je po časniku »Südsteirische Post« poizvedel o delovanju »Zveze slovenskih posojilnic« ter potem v pismeno dotiko stopil že delj časa z g. M. Vošnjakom. Za slovensko posojilništvo dela propa-

gando tudi vrla »družba sv. Mohorja«, ki prinaša vsako leto o napredku slovenskih posojilnic precej obširno poročilo.«

H koncu so »Mali životopisi in nekrologi«, kjer se pisec spominja zaslužnih zadruharjev Ivana N. Horaka, ki je ustanovil najstarejšo slovensko denarno zadruho, to je »Obrtno pomožno društvo« v Ljubljani, nadalje se spominja Josipa Gomilšeka, ki je pomagal g. J. Kukovecu ustanoviti po starosti drugo slovensko posojilnico »Okrajno posojilnico« v Ljutomeru. Končno se spominja Janeza Kneza st., predsednika »Kmetске posojilnice ljubljanske okolice« in odbornika Zveze slovenskih posojilnic. —

Občni zbor leta 1893.

Vršil se je dne 26. oktobra 1893 v celjski Čitalnici. »Predsednik poroča o poslovanju »Zveze« v preteklem letu in o napredku, kterega je storila. Omeni, da obširnega poročila ni treba, ker je isto itak v letopisu. Konštatirati pa se mora in se tudi da, da se je glavna naloga našega društva, namreč pospeševanje ustanovitve novih posojilnic in pregledovanje starih posojilnic, ugodno rešila. Kar se tiče novih posojilnic, kaže n. pr. novi izkaz, da so v preteklem letu začele poslovati posojilnice: Prevalje, Suha, Ziljska Bistrica, Trst, Fram, Gornja Radgona. Na novo pa se ustanovljajo oziroma so se ustanovile posojilnice v Radečah, Mokronogu, Kostanjevici (se snuje), Hrastniku, oz. Dolu, Marija Snežna in Slap pri Vipavi«.

»G. Lapajne dostavi k poročilu predsednika še sledeče: Nove posojilnice se bodo skoraj ustanovile v Tolminu, Ložu, za ustanovitev se pripravljajo v Kobaridu in v Cerknem.«

Revizor Simon poroča o revizijah 10 koroških in 1 štajerske posojilnice. »Razpravlja se nato o nedostatkih glede kolkovanja zadolžnic, menjic itd. G. Lenc želi, da se napravijo uzorci za menjice, ali katekizem, za kar je tudi g. dr. Hrašovec. G. notar Baš govori obširno o formalnosti in nasvetuje, naj se napravijo plakati in kratek navod za knjigovodstvo. Nato se sprejmeta sledeča konkretna predloga: 1. da se sestavi 1 plakat za sestavo menjic in dolžnih pisem s primerami, 2. 1 plakat za praktično knjigovodstvo s kratkim navodilom o sestavi letnega računa. G. Lapajne sprejme ta posel v izvršitev. G. notar Baš predlaga, da se sprejme še predlog: Naj se spiše poduk, zakaj se v dolžnih pismih imenuje samo leden kot dolžnik. Ta nasvet se ni sprejel.«

Revizor g. Lapajne poroča o reviziji 6 kranjskih posojilnic. G. Baš naglašja, da mora red biti in da se mora nekaj vkreniti glede nadzorovanja, dasiravno uvidi, kako težaven je ta posel. Ker ravno

pri manjših posojilnicah ni stalno nastavljenih uradnikov, ampak opravljajo posle drugi gospodje, deloma tudi kmečkega stanu, kateri so že itak s svojim privatnim poslom preobloženi, naj bi »Zveza« zato nekaj vkrenila, da bode mogoče prepotrebni red vzdržati, ker bi znale sicer dotične posojilnice v škodo priti. Govornik predlaga nastaviti več revizorjev, ali naj bi več posojilnic imelo enega skupnega uradnika, kateri bi pogosto k njim dohajal in knjigovodstvo urejeval etc. n. pr. tako, kakor ima po več občin enega skupnega tajnika. G. Drag. Hribar predlaga, naj se nastavi en stalni revizor za posojilnice, kateri naj bi bil vsak dan na razpolago in sicer s sedežem v Celju. — G. Regali meni, da zadostujeta sedajšnja dva revizorja in bi zadostoval temeljit, jednat poduk, ki se naj še posebej spiše za posojilnice. G. Hribar opravičuje svoj predlog ter želi, naj se vsaj misel obdrži, da se nastavi nekaj stalni nadzornik. G. Lenc priporoča tudi samo sedanja dva revizorja, ker če bodeta ta dva redno revdirala, bode napak itak zmirom manj. Zatorej oficijelno naj bodeta le dva revizorja. G. prof. Kristan iz Kopra povdarja, naj se uže pri ustanovitvi posojilnic gleda na to, da je tam najmanje jedna oseba, ktera knjigovodstvo in splošni manipulacijski posel razume. »Zveza« pa naj ravno tja, kjer ne gre vse gladko, revizorje bolj pogosto pošilja, kakor drugam, ker mogoče je, da se bodo posojilnice jele tudi same oglašati naj se jim pošlje revizor oz. učitelj, da jih pouči. G. Stupica iz Nabrežine poroča, naj bi se vsak ustanovnik nove posojilnice, ali vsaj jeden iz dotičnega kraja prišel učiti v Celje, kakor se je on, kjer mu je g. tajnik celjske posojilnice vse pokazal in ga dobro naučil poslovanja v posojilnicah, tako da mu je lahko bilo pričeti z nova poslovati v posojilnici v Nabrežini. — G. ravnatelj Lapajne predlaga, naj se zopet vloži prošnja na kranjski deželni odbor zaradi podpore in prosi g. predsednika, naj bi on osebno posredoval. Želi dalje, naj bi se delovanje »Zveze« razširilo tudi na Primorsko. Glede pouka posojilnicam meni g. Lapajne, naj se izda kratek jednat navod izrecno za poslovanje v posojilnicah. Nasvetuje tudi, naj se napravi prihodnje leto edn ali dva dni pred občnim zborom šola ali en kurz za posojilnične uradnike, kjer bi se praktično vsak, komur je mar, naučil najvažnejših reči. Ta predlog se sprejme jednoglasno. — G. Punčuh povdarja, da bi dobro bilo, ako bi se pred ustanovitvijo nove posojilnice, na stroške iste, kdo izvežbal, ki bode potem zamogel stvar peljati in potem tudi druge odbornike poučevati.

»Pogovor o sestavi letopisa«: »G. Lapajne prosi, naj se mu morebiti naznanijo primanjkljaji, ki se morebiti nahajajo v zadnjem

letopisu. Ker se nihče k besedi ne oglasi, prosi g. Lapajne, če bi smel v prihodnjem letopisu, ako se mu bode ta posel v nadalje zaupal, govoriti obširno o posojilništvu po širokem svetu, o Raiffeisenu in o Schuize-Delitzschu. Naj bi se ustanovile okrajne posojilnice, ki bi naj ne bile manjše, kakor en okraj, ki bi se pa tudi raz istega ne raztezale. G. Kristan pravi odločno, pustimo Raiffeisena in druge, nas nič ne brigajo tujci, nego bodimo ponosni na svoje posojilništvo, kajti naš Raiffeisen je itak g. Miha Vošnjak.«

»G. preds. Vošnjak je tudi za to, da se razpravlja v letopisu v prvi vrsti samo pospeševanje **slovenskih** posojilnic in ta sistem, katerega imamo mi na Slovenskem. **Zgornještajerci nas itak zavidajo za naše denarne zavode, zlasti radi tega, ker uvidevajo, da stojimo Slovenci na lastnih nogah.** Glede sestave letopisa bi bilo potrebno razlagati pomen in važnost posojilnic na podlagi naših postav od 9./4. 1873 in poznejših in da se govori le o tem, kako da dobimo več denarnih zavodov ter se naj spiše pouk, kako se naj nove posojilnice snujejo in kako naj začno delovati. Ta predlog se sprejme jednoglasno. G. revizor Lenc omeni, da se ga zlasti na Koroškem večkrat povprašuje, če so slovenske posojilnice take, kakor Raiffeisenove, ker je na Koroškem mnogo zavodov po Raiffeisenovem sistemu in zategadelj se naj v Letopisu reče, da so slovenske posojilnice še boljše, kakor Raiffeisenov sistem, da se zamore potem povprašujočim osebam tudi odgovarjati. Čisto posebno pa se naj pohvalijo v letošnjem letopisu zares uzorne naše slovenske posojilnice, katerih oče je predsednik g. Miha Vošnjak. Tudi ta predlog se sprejme jednoglasno. G. Baš povdarja še enkrat, da bode več uradnikov vendar trebalo. Na poštenju odbornikov, ki sedaj posojilniške posle opravljajo, itak nihče ne dvomi, ker ja vsak žrtvuje vse, da bi po mogočnosti kar najbolje uradoval. Naj se torej v Letopisu naslika misel, da se uradniki nastavijo, bodemo vsaj videli, kakov pojav bode imela in kako žele posojilnice stvar razrešiti. Naj se združijo posojilnice in si nastavijo med seboj združenega uradnika. Predlog se sprejme jednoglasno.«

Slede volitve novega odbora: »Volijo se jednoglasno z vzklikom sledeči gospodje: **Mihael Vošnjak** v Celji, predsednikom, **dr. Josip Sernee** v Celji, **dr. Ivan Dečko** v Celji, **Franc Lončar** v Celji, odbornikom, **dr. Josip Vošnjak** v Ljubljani, provizor **Franjo Lenc** v Tinjah, profesor **Josip Kristan** v Kopru in **Josip Regali** v Ljubljani, tako da ima Štajerska 4, Kranjska 2, Koroška in Istra po jednega odbornika.«

»**Razni nasveti:** G. Regali povdarja, da nas davkarije preveč tlačijo; dohodninskega davka ne bi smeli od nas tirjati. Naj se izpo-

sluje, da se bode posojilnicam vrnilo, kar so že preveč plačale. Treba bode zoper to rekurza in naj se naprosi g. dr. Dečka, da to stori. Predlog sprejet. G. Simon omenja, da so nekatere posojilnice še razne pristojbine na dolgu; naj dotične plačajo iz lastnega nagiba in naj se ne puste opominjati. — Sprejeto.«

»G. predsednik povdarja, koliko je tajnik Celjske posojilnice storil za Zvezo in vse brezplačno ter prosi za dovoljenje, da se sme g. Lončarju dati primerna nagrada, kadar bode to Zvezi mogoče. Predlog se sprejme.«

»Na poziv g. predsednika naznani tajnik celjske Posojilnice, da imajo razne posojilnice v celjski naloženega denarja 108.000 gld. in od te posojil 88.000 gld. ter se sme skoro celjska Posojilnica smatrati za centralo posojilnic.«

»G. dr. Hrašovec predlaga, naj se drže vse posojilnice strogo predpisov in se poslužujejo vse enakih tiskovin, knjig itd., da bomo zamogli tudi na tem polju zabeležiti lep vspeh in da dosežemo prepotrebno jednotno delovanje. Tiskovine naj se naročajo le v društveni tiskarni v Celji, ali naj se vsaj uzorci tu naroče. Sploh naj se dela vse po enem uzoru in enem kopitu. Predlog odobran sprejet.«

G. preds. želi isto ter pristavi, da je »Zveza posojilnic« lastnik dotične koncesije in da radi tega »Zveza« priporoča to tiskarno posojilnicam. Govornik prosi, da naj vse posojilnice naročajo svoje potrebščine v društveni tiskarni v Celji, k čemer so že itak moralno zavezane. Slednjič prosi g. Lapajne, naj mu »Zveza« dovoli, da sme še privatno nekatere rodoljube povabiti, da se ustanove ali da začno poslovati že osnovane posojilnice ali pa naj to stori »Zveza«. Prvi predlog se sprejme.« —

IV. Letopis »Zveze slovenskih posojilnic« za l. 1893.

Tokrat se najde v Letopisu, ki je obdržal obliko prejšnjih let in obsega 76 strani, sledeči predgovor odbora »Zveze slovenskih posojilnic«:

»Število slovenskih posojilnic raste res od leta do leta, da je veselje; nove slovenske sestre se večinoma tudi rade pridružijo k naši »Zvezi«; kljubu temu smo se le težko odločili, da smo izdali pričujoči četrti letnik naših izvestij. Gmotno stanje našega društva ni namreč tako ugodno, kakor bi bilo želeli. Zalaganje »Letopisa« in perijodično nadzorovanje vseh z nami v zvezi stoječih posojilnic nam prizadeva veliko stroškov. V bodoče bode »Zveza« prevzeti nalogi le tedaj popolnoma kos, ako bi se jej kolikor mogoče pridružile vse

slovenske posojilnice, in ako bi jej tudi vse društvenice vpošiljale po pravilih določeno letnino.«

Sestavitelj letopisa, g. Lapajne, objavlja sledeči uvod: »Enako, kakor prejšnjih letnikov, smo se tudi sestavljanja 4. »Letopisa« z veseljem lotili, ker smo že na prvi pogled velik napredek zapazili pri slovenskem posojilništvu. Človeka, ki se za stvar zanima in ki je o njeni koristi prepričan, veseli, da se število slovenskih posojilnic dosledno množi. Slovenskega rodoljuba mora to s ponosom navdajati, kajti naši zavodi rasto iz zemlje kar sami od sebe. **Slovenci si jih snajemo iz lastne moči, brez tuje podpore.** Tudi drugim avstrijskim narodom, osobito Nemcem raste število denarnih zavodov te vrste (največ po Raiffeisenovem načrtu); toda oni so izpodbujeni po dosti mogočnejših faktorjih, kakor mi Slovenci. Res imajo v Dolenji in Gorenji Avstriji veliko onih posojilnic; kako pa jih k snovanju vzpodbujajo in pri delovanju podpirajo dežele! Koliko je pripravljena tudi štajerska dežela za ustanovitev Raiffeisenovih (nemških) posojilnic storiti, pa ne verjamemo, da bode imela tako vspeha, kakor »Zveza slovenskih posojilnic«, katere nobena dežela ne podpira! — Kakor smo v 3. Letopisu obljubili, priobčili smo v letošnjem izvestji uzorna pravila za slovenske posojilnice, nadalje smo v kratkih potezah navedli poglobitna načela raznih vrst posojilniških denarnih zavodov, kakoršne so Schulze-Delitzscheve in Raiffeisenove posojilnice, češke založne in slovenske posojilnice. — Vsled želi, pri zadnjem občnem zboru izraženih, vpletlo se je v ta letnik, ker je to za nove posojilnice, osobito na Koroškem, potrebno, ponovilo nauka o menicah in zadolžnicah, in dodala sta se najobičajnejša uzorca za menice in zadolžnice. — Kot dodatek smo priobčili še kratek pregled avstrijskega posojilništva. Sicer smo se pa držali oblike in vsebine, kakoršni ste bili v prejšnjih letnikih. — Nadejamo se, da bodo slovenske posojilnice tudi 4. letnik sprejele z enako dobrohotno naklonjenostjo in prizanesljivostjo, kakoršne so bili prejšnji letniki deležni.« —

Rubrika: »**Slovenske posojilnice, število, kraj, razširjenost, starost, uredba**« ima sledeče »Opazke«: »Glede števila slovenskih posojilnic je od lani zaznamovati sledeči napredek:

Na Koroškem je l. 1894. prirasla ena nova sestra; v Klečah v občini Vernberg okraja beljaškega se je namreč meseca januarja po trudu č. g. župnika Antona Gabrona v Skočidolu ustanovila 18. koroška posojilnica.

Na Kranjskem so l. 1893. nastale 3 nove posojilnice, dve vsled spodbujanja pisatelja teh vrstic (Mokronog, Radeče), ena (v Ložu)

vsled prigovarjanja in po navodu g. dr. Volčiča, bivšega c. kr. sodnijskega pristava v Ložu, znanega rodoljuba, ki je bil že v Žužemberku posojilnico ustanovil. Novo ustanovljene posojilnice si utegnejo pridobiti pravico, posluževati se ugodnosti zakona z dne 1. junija 1889. Na Kranjskem se utegnejo še osnovati posojilnice v Cerknici, v Kostanjevici in Trebnjem; v poslednjih dveh krajih je prebivalce v to že lani vzpodbujal zastopnik »Zveze slovenskih posojilnic«. Leto 1894. utegne isto storiti v Zagorji ob Savi, v Litiji, Št. Vidu pri Zatičini in v Idriji. Na novo je začela proti koncu lanskega leta delovati posojilnica na Slapu pri Vipavi.

Na Primorskem se je na novo ustanovilo posojilno in konsumno društvo v Borštu pri Trstu. — Na Goriškem se je osnovala v Ajdovščini nova posojilnica; tudi v Kanalu se utegne ustanoviti, dočim ona v Tolminu že od 1. aprila t. l. posluje. V Škednji pri Trstu je Gospodarsko društvo (registrovana zadruga), ki tudi na zadolžnice posojuje.

Na Štajerskem so se od lanskega leta ustanovile posojilnice na Dolu pri Hrastniku, pri Mariji Snežni v cmureškem okraji ob nemški meji in v Ljubnem pri Gornjemgradu. — K gospodarskim zadrugam in ne k društvom se prišteva tudi krepko delujoče slovensko gospodarsko društvo pri Sv. Lovrencu na kor. železnici, ki se peča v prvi vrsti s kupovanjem in prodajanjem lesa. Različnih gospodarskih društev je še več na Slovenskem, pa se s posojevanjem denarja ne pečajo. —

»Zadružniki (udje) in visokost deležev: »Glede sprejetja zadružnikov bi bilo treba opomniti, da bi se v zadrugo sprejemali največ le veljavni možje, osobito posestniki. One posojilnice, ki uživajo ugodnosti postave z dne 1. junija 1889, treba je opozoriti na odredbo finančnega ministrstva z dne 31. okt. 1892, št. 36.021, vsled katere posojilnice, ki uživajo ugodnosti postave z dne 1. junija 1889, treba je opozoriti na odredbo finančnega ministrstva z dne 31. okt. 1892, št. 36.021, vsled katere posojilnice te vrste ne smejo sprejemati juridičnih oseb, kakoršne so občine, šole, cerkve, društva in zastopi. Deleži so, kakor smo že večkrat poudarjali, obratna glavnica in ostanejo pri posojilnici, kolikor časa traja zadružništvo vsakega člana. Obresti naj se dajo le od polno vplačanih deležev. Kakošne obresti pa dobi posojilnica, ako se od deležev ne plačujejo nikakošne obresti in ne daje delnina, to smo že razložili v naših prejšnjih letnikih. Nekatere posojilnice imajo visoke deleže, nekatere srednje, nekatere čisto nizke. Kaj je najboljše? Srednje vrste deleži. Če so previsoki, ne morejo se malo premožni ljudje sprejemati v zadrugo, in posojil-

nica je le preveč denarno-aristokratiška družba, kakoršnih je tudi nekaj na Slovenskem. Če so pa prenizki deleži, ima posojilnica premalo lastne obratne glavnice, dela le s tujim denarjem, s hranilnimi vlogami, kar jo utegne v nevarnost spraviti.«

»**Deleži:**« »Kjer imajo udje visoke deleže, po 100 gld., po 50, 30, 20 gld., kjer vzame en sam član več deležev; ondi se deleži obrestujejo in sicer najmanj tako visoko, kakor hranilne vloge. Kaže celo višje obresti dajati od deležev, zlasti, ako se ne računa, da dobe udje razen obresti še kaj delnine (dividende); kajti udje so razen tega, da so deleže vložili, prevzeli poroštvo za vso posojilniško poslovanje, tudi za izgubo, za katero garantujejo pri zavodih z omejeno zavezo z dvakratnim zneskom svojih deležev, pri zavodih z neomejeno zavezo pa s celim svojim imetjem. Kjer so pa deleži majhni, po 1 gld. ali 5 gld., ondi svetujemo, da se od teh deležev nikake obresti ne dajejo. Vsaj so udje navadno tudi dolžniki, katerim kredituje posojilnica večje ali manjše svote, ki jih kolikor toliko v nevarnost postavlja. In če jih posojilnica na nizke obresti (5%, 5½%, 6%) posojuje, če deluje kljub temu, da ima veliko pisarniških in upravnških stroškov, le z 1% ali 1½%, zakaj ne bi udje pustili vsaj za čas dolgovanja posojilnici brezobrestno svoje male deleže? Posojilnici pa s tem veliko koristijo, ker bode ona vsled tega navadno davka oproščena; kajti ves čisti dobiček, ki ga naredi, pride v prihranjeno zalogo za izgube; vsled tega odpadejo skoro vse svote, katere so davku podvržene.«

»**Hranilne vloge:**« »Letos si dovoljujemo na tem mestu omeniti, da je napačno h kapitalu pripisane obresti pod imenom »obresti« izplačevati, ker bi se potem pri neposrednih pristojbinah dvakrat znani 2% plačali od ene in iste svote, namreč enkrat pod imenom »pripisane« in drugič kot »izplačane« obresti. Med letom naj se obresti hranilnih vlog navadno le takrat izplačujejo, če se je z obrestmi vred tudi vsa glavnica vzdignila. Kečar stranka vse vzdigne iz svoje knjižice, glavnico in obresti, naj se jej knjižica vzame, prevrta in shrani. Veliko hranilnih vlog je tudi takih, da zaslužijo ime »izposojila«, t. j. naprošene hranilne vloge, katere pošiljajo večji denarni zavodi manjšim; te hranilne vloge so prav nevarne, in utegnejo zavod v zadrego spraviti, ako jih ima preveč. Zato znova svetujemo vsem posojilnicam, da naj delujejo z lastnimi močmi, t. j. s tistimi novci, kateri se doma dobe, katere dobe pod imenom: deleži, pristopnine, obresti in prave prostovoljne hranilne vloge. Le v izrednih slučajih naj si posojilnica išče hranilnih vlog od drugih zavodov, in to le za povrnitev odpovedanih hranilnih vlog, ne pa za posojila.«

»Posojila«: »S tem, da je kdo zadružnik postal, si ni še pridobil pravice, da bi se mu moralo tudi posoditi, k večjemu toliko, kolikor določujejo pravila kot posojilo na podlagi vplačanih deležev. Vendar naj posojilnica pazi, da ne sprejema v zadrugo takih ljudi, od katerih že nekoliko naprej ve, da ne bodo zadovoljni, ako se jim ne bode posodilo, kar pa namreč nikakor ne kaže. S tem si bode zavod le sovraštvo nakopal, kar zavodu škodovati utegne. Sicer se pri mnogih posojilnicah prošnja za sprejem in posojila ob enem obravnava. Na drugi strani je pa zopet posojilnici premisliti, da ni samo za premožne, ampak tudi za manj imovite, toda pridne prebivalce ustanovljena. Dolžnik in poroki so se kot plačnik zavezali za trideset let, dokler namreč dolžno pismo ne zastara, četudi se je obrok vračevanja samo na 6 mesecev določil. Če se molče posojilo podaljša, ni treba na zadolžnicah nikakoršnega novega koleka. Ker se obresti navadno naprej plačujejo, je treba pomniti, da se tožba ne sme vložiti, dokler ima stranka obresti plačane. — Zaveznosti, katere je porok prevzel, preidejo tudi na njegove dediče pa samo za triletno dobo. Ako po smrti poroka posojilnica noče novega poroka sprejeti, lahko terjati, da se pri zapuščinski obravnavi dolžna svota zagotovi s tem, da se deponira (založi) gotova svota od strani dedičev poroka. — Zadruga naj pazi, da ne bode ista oseba, če je tudi vsega zaupanja vredna in zanesljiva, prevečkrat porok. Tudi medsebojna poročstva naj se le izjemno dovoljujejo. — Glede vračevanja naj le bodo posojilnice, katere imajo največ s kmeti opraviti, na to pripravljene, da bodo kmetje navadno le v 3 do 5 ali celo še v več letih vrnili, četudi si je posojilnica pridržala pravico, terjati vračilo v 6 mesecih. — Nekaterim udom se dajejo posojila tudi na tekoči račun, t. j. dovoli se jim kredit do gotove svote, katero lahko sprejemajo tudi po malem, kedar namreč potrebujejo. Vračajo pa zopet, kadar imajo potrebne svote na razpolaganje. Na ta način posojevati, kaže le zanesljivim trgovcem in obrtnikom, pa še pri teh je veliko pozornosti treba, oziroma, da se tudi vknjiži takšen »odprti kredit«. Obresti se navadno poračunijo pri takem posojevanju ob konci gotove dobe, polletno ali celoletno. — Če posojilnica tudi na hipoteke brez porokov posojuje, jemlje naj običajno za podlago temu, koliko so vredni grunti, na katere se posojilo vknjiži, čisti dohodek grunta, kakoršnega kažejo davkarske zemljiške pole. Če na dotičnem posestvu ni nič vknjiženega, kaže posoditi do 20 kratnega zneska čistega dohodka; na vinograde in gozde ne kaže dajati hipotekarnega posojila, kajti vinogradi pešajo ali bodo pešali, gozde pa lahko dolžnik poseka.«

»Izposojila in lastni dolгови«: »O denarnih zavodih, kateri imajo

preveč denarja, toliko hranilnih vlog, da ne morejo vseh plodonosno naložiti, osobito ne vseh dovolj varno razposoditi; se rado govori, da se »zaduše v lastni masti«. Tako se čuje včasih govoriti o kakšni trdni hranilnici, tako se je n. pr. govorilo takoj spočetka o novi mestni hranilnici v Ljubljani, katera je zelo velikih hranilnih vlog dobivala. Pri slovenskih posojilnicah se sicer ne more govoriti o kakošni lastni masti, pa tudi o suši ne. Slovenskim posojilnicam namreč ni treba veliko na posodo jemati. Da vstrežejo svojim prošnjikom, zadostujejo jim v to navadno že lastni denarji, k večjemu da dobe včasih od drugih zavodov hranilne vloge.

»Gotovina in naloženi denarji«: »Brez primerne gotovine ne smejo biti naši denarni zavodi in dobro, kaj dobro je, da imajo nekaj tudi pri drugih, osobito pri večjih zavodih naloženega denarja. Ti naloženi novci so bili pa l. 1892 nekoliko večji, kakor l. 1893. Iznašali so namreč koncem l. 1892 722.452 gld., koncem leta 1893 pa 653.754 goldinarjev. V teku leta 1893 so posojilnice namreč veliko prej prihranjenega denarja potrebovale ali za nova posojila ali za vračevanje hranilnih vlog strankam. Ljudstvo je namreč lani na spomlad in na poletje veliko novcev potrebovalo, in to največ radi pomladanske suše, ko je bilo treba krmo silno drago kupovati. Živino so kmetje imeli, a denarja pa ne, ker živine do konca lanskega leta ni bilo mogoče v denar spraviti. Od tod je menda pri vseh slovenskih posojilnicah izviralo pomanjkanje gotovine, katero so morale nadomestiti s tem, da so večinoma vzdignile pri drugih denarnih zavodih naložene novce. Kam naj posojilnice svoje odvišne denarje nalagajo, o tem bode tudi še treba govoriti in nekakšen sistem vpeljati, sistem, ki bi koristil dotičnim vlagateljicam in splošnemu slovenskemu posojilništvu.«

»Zadružni zakladi«: »Da-si naše posojilnice v vseh svojih oddelkih napredujejo, vendar je to naše največje veselje, da tudi njih zadružni zakladi naraščajo od leta do leta. Sčasoma bodo tako veliki, kakor je to v pravih predpisano, ali bodo pa celo presegalj, velikost teh določil. Potem bodo lahko tudi naše mlade posojilnice, ki so do zdaj komaj neprijetnosti svojega rojstva prestale in ki imajo še zvezane roke, kakor dete v povojih, veliko žrtvovala za dobrodelne in narodne slovenske namene.«

Sledi kritična razprava o **»Opravnih poročilih slovenskih posojilnic«** (t. j. o računskih zaključkih). Nato je objavljen poučen spis o **»zadolžnicah in menicah«** ter **»Obrazec zadolžnic«**. Nadalje je objavljeno poročilo o zvezinem občnem zboru z dne 26. oktobra 1893.

Pod naslovom »Raiffeisen, Schulze-Delitsch, češke založny in slovenske posojilnice« je objavljena sledeča razprava: »Raiffeisena imenujejo očeta malih nemških posojilnic. F. Raiffeisen (Rajfajzen) je bil rojen na Nemškem, nekje ob Renu blizu Koblenca l. 1818. Bil je upravni uradnik. V tistih krajih, kjer je v mladih letih (1847—1850) služil, je bila takrat velika beda in lakota med prostim ljudstvom. Da bi revnemu ljudstvu pomagal, osnoval je bil najprvo konsumno društvo z vzajemnim poroštvom, ki je svojim članom živila po ceni preskrbovalo, n. pr. kruh, krompir; imelo je svojo pekarijo, preskrbovalo ljudstvu tudi dobro seme itd. — Kljub temu je zapazil Raiffeisen, da bode ljudstvu še le potem pomagano, če bode dobilo po ceni denar na posodo, ker ga namreč oderuhi preveč stiskajo, zlasti pri živinski kupčiji in pri sprejemanju živine v rejo. Zato je začel ljudem v tistih krajih posojilnice snovati. Njega je vodila, čeravno je bil protestant, prava krščanska ljubezen do bližnjega, kateremu je hotel z denarnimi zavodi pomagati. Njegov namen je bil v prvi vrsti s podukom na člane in izposojevalce uplivati, torej poboljšati ga najprvo v nrvnostnem obziru.

Pri snovanji posojilnic je imel Raiffeisen sledeča načela: Vsaka vas ali vsaj vsaka župnija naj ima svojo posojilnico. Posojilnico naj vodijo kmetje sami, najboljši občani naj stopijo na čelo denarni zadrugi; vodijo naj zavod brezplačno. Le »računar« naj dobi primerno nagrado, ki naj bode kolikor mogoče vedno enaka, četudi je dela več, kakor prvotno in navadno. Kmetje, kateri kot udje pristopajo, naj se neomejeno zavežejo zadrugi s svojim poroštvom. Deležev naj posojilnica ne jemlje; kmet ne more deležev plačevati, denarja potrebuje za kmetovanje. Vsaj njegova kmetija, živina in poljsko orodje njegovo dajejo dovolj varnosti pri zadrugi z neomejenim poroštvom. Obresti od posojil naj posojilnica ne jemlje naprej. Da ima denarna sredstva za posojevanje, skrbi naj za hranilne vloge. Posojuje naj se po Raiffeisenovem nasvetu le na zadolžnice; menice so pri njegovih zavodih izključene. Čisti dobiček se ne razdeljuje med člane, ampak prideva k prihranjeni zalogi (rezervnemu fondu), do katerega posamezni udje nimajo pravice, marveč le vseskupna posojilnica. Če bi se posojilnica združila, si tudi zadržniki te zaloge ne smejo prisvojiti. Ona ostane marveč kakor kakošna ustanova, nedotakljiva, ima se le obrestonosno naložiti dotlej, da se ustanovi nova posojilnica, ki jo zopet kot svojo last prevzame.

Po njegovem prizadevanju se je ustanovilo na stotine posojilnic. Kolikor mogoče, je vse te zavode združil v enako društvo, kakor je naša »Zveza«; okolu 500 posojilnic je vodil v tem svojem

društvu, ki je imelo 8—10 preglednikov za zavode, ki so se mu pridružili. Raiffeisen je veliko pomagal njegov sin. Blagi mož je umrl še le pred nekaterimi leti (1888), 70 let star. Po njegovih načelih se je osnovalo že več kakor 1500 posojilnic.

Drug enako zaslužni mož je bil Schulze-Delitzsch. Mož je menda istih let, kakor je bil Raiffeisen. Za nemško posojilništvo imata oba enake zasluge. Dočim je prvi začel svoje delovanje na zahodnem Nemškem, bilo je delovanje družega prvotno razširjeno bolj po vzhodnem Nemškem, po Pruskem in Saksonskem. Oba moža sta začela delovati v istih letih (1847—1850); oba sta imela skoro enaka načela in enake namene: združiti posamezne moči, posamezne ljudi v celoto, v ta namen, da celotā posameznim posojuje, kadar so v denarni stiski. Po načelih vzajemnosti, po principih skupne zaveze priti do skupnega premoženja in kapitala, s katerimi naj se posameznim članom te skupnosti pomaga — to je bil smoter pri obeh možeh. Razločevala sta se le v nebistvenih rečeh. Raiffeisen je imel princip pomagati le **kmetskemu ljudstvu**, zato je hotel ustanavljati le kmetске posojilnice; Schulze ni bil tako tesnosrčen. On je prirejal in nasvetoval denarne zavode za vse stanove, za rokodelce, kmete, trgovce in za slehernega pač, kdor se je hotel pridružiti osnovanemu denarnemu društvu, zato je nasvetoval zdaj omejeno, zdaj neomejeno zavezo, sploh je precej več svobode puščal v svojih naukih. Zato so se mogle po njegovih nazorih osnovane denarne zadrüge več ali manj razširiti ali skrčiti in dobiti celo značaj velikih denarnih zavodov, denarnih bank. —

Raiffeisen je pa želel, da ima le vsaka kmetška vas ali vsaka kmetška župnija svojo posojilnico (da bi več župnij skupaj imelo svoj denarni zavod, to naj bi bila le izjema). Raiffeisenove posojilnice naj bi ostale tudi vedno prave kmetске posojilnice, katere naj bi v resnici le kmetje v skrbi imeli; edjnole za vodstvo računov naj bi se posluževali učitelja (župnika), ki pa naj bi nikakor ne imel v drugem obziru (pri posojevanju in vračevanju) odločilne besede. Schulze pa ni izključeval inteligence in glede obsega v terenu (ozemlji) ni stavil nikakoršnih mej. Zato so se posojilnice te vrste razprostirale navadno čez eden ali pa tudi čez več upravnih (sodnih) okrajev in bile ustanovljene zdaj za kakošno mesto, zdaj za več vasi itd. —

Bistveni razloček med tema snovateljema nemških posojilnic je bil tudi ta: Raiffeisen je izključil deželee, Schulze jih je pa na vsak način priporočal. Raiffeisen ni trpel, da bi udje od posojilnic še kakošen drug dobiček imeli, kakor ta, da so na posodo dobivali, Schulze je pa dopuščal, da so se prvič deležem dajale obresti in drugič pri-

meren del udom od napravljenega konecletnega dobička ali celo oboje skupaj. Raiffeisen je pa terjal, da ves dobiček pride v prihranjeno zalogo, za katero je pač tudi Schulze skrbel, toda s tem razločkom, da Schulze ni odrekal pravice posameznim udom do tega rezervnega fonda, katerega bi si oni smeli med seboj razdeliti, ako bi se kdaj razšli. Raiffeisen je pa hotel, da se posamezni udje nikoli prihranjene zaloge ne dotaknejo. Sicer sta pa oba, ki sta posredno in neposredno, z besedo in peresom jako veliko zavodov v življenje zbudila, s tem nadzorovala posojilnice, da sta leto za letom priobčevala v letopisih o njih statistične date in dajala navode za pravilno poslovanje. Vrh tega sta oba združila večino svojih posojilnic v društvo, katero je po svojih knjigah, časopisih in uradnikih v zvezi stoječe posojilnice podučevalo in nadzorovalo, torej sta ona dva to storila, kar dela predsednik »Zveze slovenskih posojilnic« tudi že več nego 10 let. —

Poprej kakor nemški kmetje so znali češki kmetje razlagati si sanje Egiptovskega Jožefa; t. j. v dobrih časih varčevati za slabe čase. Že v 18. stoletju in menda že pred so imeli kmetje po čeških vaseh in trgih navado, da so žito v dobrih letih ali pa sploh v jeseni shranjevali, da so ga imeli za slabe čase in za setev. Neki del svojih pridelkov morali so »založiti« v skupnih žitnicah in shrambah, v katere so morali tudi graščaki nekaj doprinašati. Prve češke posojilnice na Češkem, Moravskem in Šlezkem so bile torej žitne, in ne denarne založnice, ki so bile last vseh gruntarjev dotične vasi. To shranjevanje žita je bilo začetkoma prostovoljno, pozneje pa za cesarja Jožefa ukazano. To je trajalo morebiti skoro do polovice tega stoletja. Iz teh žitnih zakladov, ki so prišli kmalu pod državno nadzorstvo, izcimili so se polagoma denarni zavodi. Žita je namreč večkrat preostalo, prodali so ga, denar pa shranjevali. In kakor je bilo žito občna (občinska, vaška) last, tako tudi za žito skupljeni novci, katere so začeli mesto žita — ne podarjevati, marveč posojevati. Na ta način so nastale sredi tega stoletja in pozneje češke »gospodarske založny«. Ž njimi se je začelo pečati tudi zakonodajstvo, osebno deželni zbor, da so se te starodavne češke posojilnice uredile v duhu časa in po enakomernem postavnem potu. Najprvo se je več teh malih založnic, ki so bile po vaseh raztrešene, združilo v okrajne založnice, ki so bile in so še nadzorovane po deželnem odboru; pozneje so se uredile v smislu zadrugne postave ali pa prelevile celo v čisto nove zadruge po Schulzejevem ali Raiffeisenovem sistemu.

Razen »gospodarskih založen« so se pa istočasno, kakor na Nemškem, tudi na Češkem snovale samostojne posojilnice za črno

ljudstvo, (gruntarji so jih že imeli), za meščane, rokodelce, trgovce itd. Te so bile osnovane največ po Schulzejevih navodih. Njih število je bilo že pred 20 leti jako veliko, ko so se snovale še kot društva, ko ni bilo še sedanje ugodne združne postave. Te posojilnice so zvali »občanske (meščanske) založny«; imele so menda svoje sedeže največ po mestih, trgih in obrtnih krajih. Kot tretja pa slabša zastopana vrsta čeških posojilnic bi bile one male založne iz novejšje dobe, katere imajo običajno naslov »sporžitelní a uverní spolek«. Te se le od onih razločujejo, da so sprejele bolj Raiffeisnova načela, da n. pr. izključno le na zadolžnice posojujejo, kar so sicer tudi starejše »gospodarske založne« storile. —

Kakor imamo Slovenci svojo »Zvezo«, tako imajo Čehi svojo »Jednoto založen v Čechach, na Morave a ve Slezsku«. ki izdaje enako našemu »Letopisu« štatistiko čeških posojilnic, ki jih podučuje in menda nekoliko tudi po svojih uradnikih nadzoruje. K tej »Jednoti« plačujejo enako slovenskim posojilnicam posamezne založne na leto 5—100 gld., po tem, kakor so večje ali manjše. Iz najnovejše štatistike (za l. 1892) posnamemo, da je vseh čeških založnic l. 1892, bilo v omenjenih deželah češke krone 680 (vmes tudi 1 na Dunaji), ki so imele 266.095 članov. Dočim skrbi jednota le za red in poduk pri posojilnicah, ima pa »Živnostenska (obrotna) banka« v Pragi s svojimi podružnicami nalogo, da jim priskoči na pomoč, kadar so v denarnih stiskah. Ta banka posojuje češkim založnicam, kedar potrebujejo, večje in manjše svote proti menicam. **S to banko so stopile tudi že slovenske posojilnice na enak način v zvezo** in bile prav zadovoljne s postrežbo. —

Predno prestopimo h kratki zgodovini slovenskih posojilnic, moramo povdarjati, da je češko posojilništvo najstarejše in najbolj razvito, ter da prekosi vso nemško posojilništvo v deželah češke krone in drugih avstrijskih kronovinah. Posojilništvo se je začelo namreč v zadnjih letih tudi po Dol. in Gor. Avstrijskem širiti in tudi po Tirolskem. Povsodi se snujejo posojilnice ali po Schulze-jevih ali po Raiffeisnovih principih; vendar se ne more nič bolj razviti, kakor slovensko posojilništvo, čeravno podpirajo dežele same ustanovitev ovdotnih posojilnic, (osobito onih po Raiffeisen-ovih nazorih), dočim se mora naše posojilništvo le na lastne moči, na domoljubje in na moč slovenskega kmeta opirati. —

Kako se je torej začelo slovensko posojilništvo? Po vzgledu čeških posojilnic in po Schulze-jevih nazorih je praktično vpeljal prvo slovensko posojilnico pokojni češki rojak Horak v Ljubljani, ker je bil ondi že pred 35 leti združil nekatere ljubljanske obrtnike v

»obrotniško pomožno društvo«, ki je bilo v prvi vrsti denarna za- druga in je že prvotno slovensko (nemško) uradovalo. Vendar je vse drugo slovensko občinstvo na posojilnice javno opozoril še le znani naš domoljub, gosp. dr. Josip Vošnjak, ki je v letih 1868 po Češkem potoval, da bi se seznanil z ondotnimi razmerami in potem Slo- vence opozoril na vse, kar je ondi hvalevrednega našel. Res je storil blagi domoljub to v »Slovenskemu Narodu«, v katerem je posebno to povdarjal, kako je na Češkem z veseljem videl, da so imeli skoro v vsaki vasi svojo »založno«. Na to je povdarjal potrebo tacihi zavodov za Slovence tudi v koledarji (1871) družbe sv. Mo- horja, kjer je bil obenem tudi priobčil pravila za uzor. Praktično pa je skusil napraviti prvo slovensko posojilnico v svojem takratnem službenem kraju, v Šmarji pri Jelšah, kar se mu pa ni posrečilo, ker je bil ta kraj prehitro zapustil, preselivši se v Slovensko Bistrico. Vendar so pa istočasno ljutomerski rodoljubi po navodu Schulze-jevih knjig in pravil ustanovili že l. 1871 kot društvo tako rekoč prvo slovensko posojilnico, kateri je že bodoče leto tudi kot društvo sle- dila posojilnica pri Sv. Jakobu v Rožni dolini. Da ste obe vzeli Schulze-ja za uzor, to posnamemo že iz tega, ker ste obe visoke deleže vpeljali in svojo moč stavile pesebno v deleže. Zato pa imate dandanes še obe prav velike svote v deležih. Kar se je posojilnic pozneje osnovalo, n. pr. ona v Metliki, ki je zelo stara, si je tudi bolj Schulze-ja vzela za uzor; metliška posojilnica ima n. pr. tudi dokaj visoke deleže, od katerih daja precej visoke delnine. Skoraj po ena- kih uzorih se je osnovala tudi posojilnica na Vrhniki, dasi je pozneje delovati začela. Celjska posojilnica je vpeljala poleg velikih tudi male deleže in to zaradi tega, da si je s tem pridobila davčne olajšave postave z dne 27. decembra 1880. Po njenem uzoru se je vsled na- vodov, ki jih je dajala »Zveza«, osnovalo največ slovenskih posojilnic, katere strinjajo nazore Schulze-jeve in Raiffeisen-ove in se obenem opirajo, kakor se tudi morajo, na zadružni zakon od l. 1873. In to tudi odobrujemo. Nikakor ne moremo namreč svetovati, če bi to tudi naša društvena postava dovolila, kar pa ni, da bi posojilnice bile čisto brez deležev, kakor Raiffeisen želi. —

Raiffeisenov nasvet, da ostane prihranjena zaloga (rezerva) ne- dotakljiva za vse čase, je sprejela tudi postava od l. junija 1889., na katero se je žužemberška in loška posojilnica ozirala pri svojih pra- vilih in pa tudi krška, ki je bila svoja pravila z ozirom na to postavo spremenila. Na drugi strani pa se z Raiffeisenovimi nazori, po katerih je deloma osnovanih nekaj posojilnic na Koroškem, nikakor ne stri- njamo, da bi posojilnica le v svoji vasi (župniji) delovala. To je pre-

majhen delokrog, zato take posojilnice nikakor ne morejo prav vspevati —. Imajo premalo duševnih in materijelnih moči na razpolaganje. Največ slovenskih posojilnic si je izvolilo en sodnijski okraj za svoje torišče. Tako tudi najboljše uspevajo, zlasti če imajo sedež na mestu sodišča in če so v dobrih rokah. Takih posojilnic je tudi na Štajerskem in Kranjskem največ; tudi na Primorskem se ravnaajo večinoma po tem vzgledu. Le na Koroškem ni bilo mogoče povsod ravnati se po tem načelu, ker baš na sedežu sodišč ni bilo dobiti za ta posel potrebnih domoljubov. Mi želimo, da bi se stare in nove posojilnice ravnale po duhu in navodih, katere daja »Zveza slovenskih posojilnic«, da postanejo na ta način slovenske posojilnice zdrava in krepka specialiteta med avstrijskimi posojilnicami.«

»**Uzorna pravila za slovenske »Posojilnice«:** Načelstvo Zveze slovenskih posojilnic naprosilo je g. Ivana Lapajne, da bi sestavil uzorec pravil slovenskih posojilnic. Gospod Lapajne je ustregel tej želji ter sestavil uzorna pravila po sledečih načelih:

1. Posojilnica naj ima redoma svoj delokrog v obsegu enega sodnijskega okraja in naj se radi tega znabiti »Okrajna posojilnica« (in hranilnica) imenuje. Svoj delokrog naj ne razteza čez meje sodiškega okraja, ker bi potem morebiti ne bila deležna zakona od 1. junija 1889.

2. Svoj sedež naj ima kolikor je le mogoče na sedišču sodnije (in davkarije).

3. Poslužuje naj se le zadolžnic.

4. Pridobi naj si pravico rabiti pri zadolžnicah menični kolek.

5. Obrok posojil naj se radi tega določi le na 6 mesecev; podaljšanja (molčeča) seveda niso izključena.

6. Razloček med obrestno stopinjo hranilnih vlog in posojil naj bode večji od 1½%.

7. Dividenda je izključena; udje ne dobé od deležev nikakoršnih obresti ali le takošne, kakoršne hranilničarji od svojih hranilnih vlog.

8. Deleži naj bodo radi tega nizki (ne večji kakor 25 gld.) in posojilnica naj bode vsem prebivalcem skoro brez izjeme pristopna.

9. Občni zbor se skliče redoma vsako leto; enako se mora redno vsako leto voliti novo načelstvo in novo nadzorništvo.«

Slede potem cela uzorna pravila, ki jih je sestavil ravnatelj Lapajne, z sledečo »Opazko« načelstva Zveze slovenskih posojilnic: »Mi smo sicer mislili uvrstiti zgoraj nahajajoče se od g. Lapajneteta sestavljena pravila, omenimo pa, da se mi ne moremo strinjati z načeli, na podlagi katerih so se sestavila ta pravila. Sicer pa pride itak na raz-

govor v prihodnjem občnem zboru ta zadeva, ter bodemo tam označili naše stališče glede uzornih pravil.«

Seja načelstva »Zveze« dne 12. julija 1894.

»Sklene se: 1. Revizije kranjskih in primorskih posojilnic se odлага do jeseni. Glede ustanovitve novih posojilnic se pooblastuje g. Lapajne, da naj poskuša ustanoviti Posojilnico samo v Litiji, pa ne na podlagi Raiffeisen-ovega sistema. 2. Naprosi se g. revizor Simon, da tekom tekočega leta revidira štajerske posojilnice in da se povabi k nekaterim revizijam g. Endlicher, ker se namerava ta gospod nastaviti kot revizor za Primorsko in Istro. 3. Sklene se, da se skliče izvanredni občni zbor v Celovcu za koroške posojilnice.«

Zborovanje »Zveze« v Celovcu dne 3. oktobra 1894.

Zastopane so skoraj vse koroške posojilnice. Od strani »Zveze« so navzoči: g. Mihael Vošnjak, državni in deželni poslanec kot načelnik Zveze, g. Pav. Simon, revizor in g. Fr. Lončar, tajnik »Zveze«.

»Gospod državni poslanec Mihael Vošnjak je zborovanje otvoril s primernim nagovorom. Pozdravil je lep napredek koroških posojilnic in pohvalil rodoljubno duhovščino, ki s svojim ugledom, svojo delavnostjo ter zavednostjo največ pripomore, da slovenske posojilnice dobro uspevajo. Gospod govornik je potem povedal, zakaj se je ta shod v Celovec sklical. Rekel je, da se je pri »Zvezi« sklenilo, naj bi bilo tisti dan pred občnim zborom »Zveze« vselej posvetovanje odbornikov raznih posojilnic, da se pomenijo o posojilničnih zadevah, da je vsakemu priložnost dana, povprašati in se poučiti pri celjskih veščakih, ako mu kaka reč ni prav jasna. Ker je pa iz Koroškega daleč v Celje in le malo Korošcev prihaja na »Zvezine« zборе, zato se je sklenilo, za koroške posojilnice sklicati poseben shod v Celovec. Pozneje se morda priredijo podobni shodi na Kranjskem in Primorskem, ako se bo današnji poskus obnesel. Govornik je rekel, da je v prvi vrsti potrebno, da se vsaka posojilnica podvrže nadzorstvu. V Dolnji Avstriji je prišlo več bogatih posojilnic na kant, ker ni bilo nadzorstva in so se odborniki podali v take špekulacije, katerih niso razumeli. Nadzornik bi bil na nevarnost opozoril in nesrečo zabranil. Že leta 1886 se je on (Vošnjak) dogovarjal s češkimi, poljskimi in nemškimi poslanci v tej zadevi in so potrebo nadzorovanja posojilnic vsi potrdili. V tem smislu so stavili tudi vprašanje na vlado. Tista je odgovorila, da bo izdelala postavo, vsled katere bodo posojilnice, ki so pri kaki zvezi, podvržene nadzorstvu skupnega zvezinega nadzornika; tiste posojilnice pa, ki niso pri nobeni zvezi, bo nadzorovala vlada. Gotovo bo vsaka posojilnica rajši pristopila k celjski »Zvezi«,

kakor pa da bi prišla pod nadzorstvo državnih oblastij. Ker bo pa treba, ako se postava potrdi, pri »Zvezi« v Celju nastaviti in plačati stalnega nadzornika, ki bo imel tudi mnogo potnih stroškov, treba bo donesek za »Zvezo« nekoliko povišati. Dozdaj so male posojilnice »Zvezi« dajale le po 5 gld., velike pa nekatere po 100 gld. Pa to ni pravična razdelitev, kajti male posojilnice potrebujejo nadzornika še bolj, kakor velike, ktere imajo navadno že tehnično izurjeno vodstvo in vse račune in knjige pravilno peljane. Govornik poroča slednjič, kako hitro se množijo slovenske posojilnice, katerih je zdaj 67 in kako važne so za razvoj in napredek narodnega gospodarstva.«

»Pogovor je prišel na posojilnice po načrtu Raiffeisen. G. nadzornik Simon pravi, da take niso pripravne za nas. Imajo sicer olajšavo, da smejo za dolžna pisma rabiti kolek, kakor pri menjicah, pa taka dolžna pisma se ne smejo vknjižiti ali prenotirati. Take posojilnice ne smejo rabiti menjic in ne smejo izven občine nič posoditi. Vrh tega so podvržene še državnemu nadzorstvu. Veljavo dolžnih pisem so jim sicer od šest mesecev na tri leta podaljšali, pa v treh letih se dolg tudi težko povrne.« —

»G. poslanec Vošnjak razloži razloček med posojilnicami po načrtih Schulze in Raiffeisen. Zistem Schulze hoče, naj si združniki pomagajo sami med seboj z lastnimi močmi. Take posojilnice delujejo le z vplačanimi deleži, torej je poroštvo omejeno. Da je pa kaj denarja za porabo, morajo deleži veliki biti. V revnih krajih pa posestniki ne morejo vplačati velikih deležev, ne morejo pristopiti in tedaj tudi posojil ne morejo dobiti. Raiffeisen si je torej izmislil nov sistem: posojilnice z malimi deleži, katere pa si pomagajo s svojim kreditom, to je s hranilnimi vlogami. Da se vloge privabijo, potrebno je neomejeno poroštvo. Prve slovenske posojilnice so bile osnovane po načrtu Schulze. Pa take so le za bogate kraje, kjer morejo posestniki vplačati deleže po 50 ali 100 gld. V revnih krajih so bile posojilnice še bolj potrebne, zato so začeli ustanavljati posojilnice bolj v duhu Raiffeisenovih. Vendar pa je malokatera sprejela vsa pravila po tem sistemu, ker sta delokrog in prostost takih posojilnic preveč omejena, kakor smo zgoraj omenili. Naše slovenske posojilnice so zdaj večinoma neka nova vrsta posojilnic, neka sreda med načrtoma Schulze in Raiffeisen; uravnane so tako, kakor je za naše razmere najbolj potrebno.«

»G. Simon je podal potem nekaj naukov in opominov zastran knjigovodstva, kako je treba vestno in skrbno voditi pomožne pregledne in računске knjige.«

»G. Lenc priporoča bolj tesno zvezo koroških posojilnic za medsebojno podporo tudi v denarnih zadevah. Gosp. Vošnjak odgovori, da pravila »Zveze« dovolijo, da se napravijo pododbori v Celovcu, Ljubljani in Trstu. G. Kandut priporoča vsem posojilnicam, naj pristopijo k »Zvezi«, da se izognejo nadzorstvu od strani birokracije (državnih uradnikov). Tudi vpraša g. poslanca, ali bi se ne dala posojilnicam pridobiti pravica, da bi smele v shrambo in obrestovanje jemati tudi pupilarne in cerkvene denarje? G. Vošnjak odgovori, da tega ni prej pričakovati, dokler se ne potrdi postava o nadzorstvu (nadzorovanju) posojilnic, ker bodo še le potem dajale tako varnost, kakor jo zahteva vlada. G. Legat prosi vse odbornike slovenskih posojilnic, naj postopajo oprezno, **da slovensko ime ne pride v nečast in ljudstvo ne v škodo**. Nadalje priporoča koroškim posojilnicam, naj z večjimi svotami podpirajo **zidanje velikovške slovenske šole**. Gosp. Lenc pravi, da je namen »Zveze« še premalo znan. Nekteri mislijo, da si hoče prilastiti nekatere pravice, ki jih hoče posojilnicam vzeti, pa namen »Zveze« je le ta, da s pomočjo nadzorstva obvaruje slovenski narod pred mogočo sramoto in škodo, ki bi bila neizogibna, ako bi ktera naših posojilnic vsled nevednosti ali lahkomišljenosti svojega načelstva na kant prišla. Govornik izreče »Zvezi« popolno zaupanje.« —

»Na vprašanje, kako zabraniti, da bi kaka posojilnica ne prišla v roke nasprotnikov, odgovori g. Vošnjak, naj se napravijo glavni in upravni deleži z določbo, da imajo le glavni deleži volilno pravico. Tisti se potem razdelijo le med zanesljive rodoljube.« —

Občni zbor l. 1894.

Vršil se je 13. dec. ob 10. uri dop. v prostorih celjske Čitalnice. »Preds. Vošnjak otvori zborovanje s primernim pozdravom na došle zastopnike posojilnic, konstatuje sklepčnost ter povdarjajoč potrebo obstanka »Zveze« poroča o ustanovitvi novih posojilnic. On povdarja, da mora Zveza marsikje vmes poseči, kjer so osebne razmere krive, da se ne ustanovi posojilnica ter navede v primeru mesto Brežice, kjer so že več let skušali posojilnico ustanoviti, a niso je, dokler ni ravno Zveza vmes posegla. Povdarjajoč veliko važnost narodnih denarnih zavodov za naš kulturni in gospodarski napredek omeni g. predsednik »narodnih domov«. Narodni domi naj bodo naša pribežališča in kjer je posojilnicam mogoče, naj skušajo take postaviti. In to bode sčasoma večjim posojilnicam lahko mogoče. Mesto Ogrski Hradiš n. pr. postavilo si je z lastnimi močmi posebno gimnazijo. — G. preds. naznani, da se današnjega občnega zbora zastopniki koro-

ških slovenskih posojilnic niso udeležili osebno zaradi tega, ker je bil za te posojilnice poseben shod sklican dne 3. oktobra tl. v Celovcu. Nadalje pojasnjuje M. Vošnjak, kaj se je na tem shodu razpravljalo ter dostavi, da je o tem razpravljanju obširno poročilo v zapisniku. »Zveza« namerava prihodnje leto enak shod prirediti na Primorskem za južne slovenske pokrajine. —

Letni račun za 1893. leto je v zadnjem Letopisu. Preds. omenja, da je še vedno mnogo posojilnic, ktere ne plačujejo doneska k Zvezi in želi, da bi vse slovenske posojilnice k Zvezi pristopile ter ji s prispevanjem letnih doneskov omogočile, da svoj težaven posel, za kateri potrebuje tudi dokaj denarnih sredstev, lažje opravlja. Glede letošnjega poročila o denarnem stanju ne more govornik ugodno poročati, ker je imela Zveza zbog revizij mnogo stroškov, a še niso vse posojilnice letnega doneska vposlale. Govornik povdarja, da se revizorje mora plačati za njih trud in se jim morajo povrniti potovalni stroški, a on sam ne zahteva za svoja pota nobene odškodnine. Gotovine je danes v blagajni še okoli 300 gld., s katero se bodo morali pokriti na novo narasli revizijski stroški in stroški pri ustanovitvi novih posojilnic. Gospod preds. našteje potem posojilnice, ktere so za letošnje leto svoj donesek vposlale in se bodo iste, kakor običajno v prihodnjem Letopisu objavile. Vseh doneskov je bilo okoli 600 gld. Govornik prosi, da naj posojilnice, ktere so zaostale, svoj donesek vsaj do novega leta vpošljejo.«

Revizorjevo poročilo: »Revizor g. Pavel Simon revidiral je letos 6 posojilnic na Štajerskem ter prisostvoval pri ustanovitvi slovenskih posojilnic v Slovenski Bistrici in pri Mariji Snežni na nemški meji. Vobče našel je, da se pravilno in dobro posluje pri vseh teh navedenih posojilnicah izvzemši ene, ktera ima celo plačanega tajnika, ktera pa ima take nerednosti v knjigovodstvu in manipulaciji, da se ne smejo skoro objaviti ter je vkrenil potrebno, da se ti nedostatki sanirajo čimpreje. Zapazil je, da nekatere posojilnice s tiskovinami štedijo in je to vobče grajal. K tej točki omeni g. Vošnjak, kako potrebno je, da se konkretno posluje, da zavod ne izgubi ugleda in navede za vzgled neko spodnještajersko posojilnico, ktera je tako dolgo hirala, dokler se ni malomarno načelstvo odstranilo, da pa sedaj dotična posojilnica prav lepo napreduje. V teku debate je prišlo vprašanje v razpravo, kako se mora postopati, če ud, ki je dolžan, umrje. Te debate so se udeležili gg. M. Vošnjak, dr. Serbec, Ribnikar, notar Baš, dr. Dečko ter je vsak svoje izkušnje in na podlagi pravnih določb utemeljeval, kako je prav. Na predlog za konec debate se je debata končala. —

G. revizor Lapajne poroča o reviziji kranjskih posojilnic ter o ustanovitvi novih posojilnic na Kranjskem, Primorskem, Goriškem in v Istri. Uradno je revidiral le eno posojilnico ter obiskal prijateljsko, na lastne stroške mnogo posojilnic v navedenih kronovinah ter našel povsod najlepši red. Povsod je podučeval načelstva v poslovanji in delil mnogo dobrih naukov glede manipulacije. Udeležil se je tudi ustanovitve pri Mariji Snežni ter preskrbel, da se je ista pri graškem deželnem sodišču registrovala, katero sodišče je omenjenej posojilnici mnogo neprilik prizadajalo, preden je zamogla začeti poslovati. Obiskal je posojilnico v Litiji, Ilirski Bistrici, kjer sta se letos dve osnovali. Na povabilo g. poslanca Jenka je obiskal Podgrad, potem Nabrežino, Gorico, Kobarid, Kanal, Komen, Sežano in Bovec, kjer so se povsod posojilnice že ustanovile, oziroma so še v povojih. Govornik poroča, da je ustanovil letos tudi posojilnico v Litiji ter prosi, da se mu dovoli ustanoviti v Zvezinem imenu še v drugih važnejših krajih posojilnice. —

Nato se začne zopet živahna debata o načinu osnovanja posojilnic oziroma, kako in po katerem sistemu se morajo v Zvezinem imenu posojilnice ustanavljati. Govorili so gospodje: M. Vošnjak, Simon, dr. Sernec, Baš, Ribnikar in dr. Hrašovec ter povdarjali strogo, naj se ravna g. Lapajne pri ustanovitvi novih posojilnic po načelih označenih mu od načelstva Zveze slov. posojilnic. — Gosp. Lapajne označi v daljšem govoru svoja načela in svoj načrt pravil, in se konečno izreče, da bode pri ustanovitvi novih posojilnic vpošteval načela »Zveze slovenskih posojilnic«. Vsi govorniki se izrečejo zoper take male posojilnice s takim malim delokrogom, kakoršne se smejo snovati na podlagi Raiffeisenovih pravil, ker se take posojilnice ne smejo posluževati menjic in ne morejo dolžnih pisem vknjižiti brez tožbe ter so olajšave pri istih glede kolekov in pristojbin premalenkostne, kar je tudi g. posl. Vošnjak v svojem času v državnem zboru povdarjal. G. dr. Hrašovec stavi konkreten predlog: V imenu »Zveze« naj se ustanavljajo posojilnice le po »Zvezinih« uzornih pravilih. G. Lapajne naj po ustanovitvi vsake posojilnice Zvezi poroča, da se je strogo po »Zvezinih« naročilih ravnal. Predlog se sprejme jednoglasno. —

»G. predsednik omeni, da mu »Letopis« v svojem sedanjem obsežku ne ugaja in ne zadostuje. V prihodnje naj se vzame vanj več statističnih dat, n. pr. visokosti posameznih deležev, potem koliko ima posojilnica dolžnikov, vložnikov i. t. d. Tudi naj bode razvidno, koliko posojil je na menjice, na dolžna pisma, na intabulacijo brez porokov in s poroki. Zarad tega bode treba posebnih tabel v »Leto-

pisu«. Gospodu Lapajnetu se naroča, da sestavi formular, kakšne date bode potreboval, v to svrho naj pošlje istega »Zvezi«, ktera ga bode dala tiskati in ga potem razposlala vsem posojilnicam z naročilom, da naj izpolnjenega g. Lapajnetu pošljejo, kateri bode Letopis sestavil. G. Kocbek želi v Letopisu natančnega navodila za poslovanje pri posojilnicah, postavnih določb etc.«

»Pogovor o obligatorični reviziji posojilnic:« G. predsednik naznani, da se je v zvezi z načelniki Zvez čeških, poljskih in nemških posojilnic v državnem zboru poganjal za to, da se sklene postava o obligatorični reviziji posojilnic in da se bode dotična postava najbrž prihodnje leto sklenila. Da se bodo torej izognile posojilnice vladnim revizijam, naj pristopijo vse k Zvezi, ker takih posojilnic, katere bodo pri Zvezi, ne bodo imeli državni nadzorniki revidirati.«

»Na predlog g. predsednika se sklene, da dobita gg. revizorja Lapajne in Simon vsak po eden izvod sedanjih uzornih pravil, da ista po svojih nazorih spopolnita in izboljšata, da ista potem načelstvu Zveze vpošljeta, ktero izroči ista posebnim izvedencem, da pridemo na ta način do jednotnega principa. G. Simon prosi g. Mihaela Vošnjaka, naj deluje v državnem zboru na to, da se vzame postave o obligatorični reviziji posojilnic izrecna določba, da morajo vse posojilnice neki Zvezi pristopiti.«

»G. Ribnikar prosi, naj priporoča Zveza kranjskim posojilnicam, da bi podpirale šolsko družbo, ki skrbi za podporo revnih šolskih otrok.«

V. Letopis »Zveze slovenskih posojilnic« za l. 1894.

Oblika je ostala dosedanja, le »Opazke« so postale že precej krajše. Sestavil ga je Lapajne. V predgovoru pravi odbor Zveze:

»Tukaj podajamo slovenskim posojilnicam V. letnik našega Letopisa. Ta tečaj ni tako obširen, kakor so bili prejšnji. V njem se je oziralo v smislu sklepa lanskega občnega zbora bolj na statistiko, kakor na poučno tvarino, katere smo bili itak že v prejšnjih letnikih veliko priobčili. Podučevati slovenske posojilnice v letošnjem tečaju. Letopisa bi bilo tudi odveč, ko je izišla iz peresa urednikovega in z našo pomočjo ravnokar posebna knjiga, ki govori o tem, kako je posojilnicam poslovati. Letopis je izišel letos menda zadnjikrat v tej obliki. V bodočem letu utegnemo si za VI. letnik izbrati obliko češkega letopisa, ki ga izdaja po uredniku Josipu Schreyerju »Jednota založen v Čechach, na Morave a ve Slezsku« pod naslovom »Statistika založen českých v Čechach, na Morave a ve Slezsku.« Da bode pa podpisani odbor tudi v bodočem letu kos svoje velikej

nalogi, treba je, da mu zveste ostanejo glede plačevanja letnine ne samo vse društvene posojilnice, ampak da se Zvezi slovenskih posojilnic pridružijo tudi nove slovenske denarne zadruge, osnovane na podlagi združnega zakona z dne 9. aprila 1895. — Naša Zveza nima nikakoršnega družega namena, kakor da slovenske posojilnice podpira in da pospešuje njihov zdrav razvitek **brez ozira na kakeršnokoli strankarsko-politično tendenco.**«

V uvodu pa pravi pisatelj: »Kakor smo z veseljem sestavljali in spisali prejšnje tečaje naših Letopisov, tako se nismo ustrašili dela, ko se je približal čas, da je bilo treba nabirati gradivo za pričujoči peti letnik. Vidimo, da je naše delo vspešno, da se naše slovensko posojilništvo od dne do dne lepše razvija, da raste število slovenskih posojilnic in sicer tako urno, da bomo kmalu imeli že skoro dovolj slovenskih denarnih zavodov. Zadovoljno moramo tudi povdarjati, da se največ slovenskih posojilnic, ki se na novo osnujejo, opira na društvo »Zveza slovenskih posojilnic«, ki je v teku enega leta tudi sodelovalo pri veliki večini novih slovenskih posojilnic, katere so tudi sprejele uzorna pravila tega društva. In če se je tudi na Kranjskem osnovalo nekaj posojilnic, pri katerih ni naša »Zveza« sodelovala, nas to čisto nič ne peče, ker so tudi te posojilnice, katere so brez Zvezine pomoči nastale, vendar le prave slovenske posojilnice, če se tudi Raiffeisenove posojilnice imenujejo; njih pravila so posneta vendar največ po uzorih »Zvezinih« pravil, bodisi tistih, katere je »Zveza« še pred več leti priporočila, bodisi tistih pravil, katera so bila v lanskem Letopisu priobčena. Mi smatramo torej vse posojilnice, katere slovenski uradujejo, za naše zavode; zato smo tudi vse v ta Letopis sprejeli in bomo to tudi v prihodnje storili, ako se nam bodo le tudi od vseh letni računi poslali.«

Oddelek »**Slovenske posojilnice. Število, kraj, razširjenost, starost, uredba**« ima sledeče »Opazke«: »Kakor kaže ta pregled, je zdaj na Slovenskem posojilnic, in sicer na Koroškem 18, Kranjskem 35, Primorskem 22, Štajerskem 27; skupaj 92.

Od teh jih ima 76 neomejeno, 16 pa omejeno zavezo. Na sedeži okrajnih sodišč jih deluje 51; nadrugih krajih pa 41 posojilnic. Kolikor smo mogli poizvedeti, je velika večina teh posojilnic osnovana na podlagi uzornih pravil, katera je izdala Zveza slovenskih posojilnic. Opirajo se vse slovenske posojilnice seveda na združni zakon z dne 9. aprila 1873. Razven dveh posojujejo vse posojilnice le združnikom; zato so tudi glede obdačenja deležne prednosti, katere so utemeljene v postavi z dne 27. decembra 1880. — Nekatere posojilnice so se že tudi pri ustanovitvi upirale na postavbo z dne 1. ju-

nija 1889 (oz. tudi z dne 11. junija 1894); takih posojilnic utegne biti več kakor 10; one smejo, kakor znano, rabiti pri zadolžnicah mejni kolek, ako so bile na podlagi svojih pravil dobile od finančnega ravnateljstva to dovoljenje. — Slovenskih posojilnic pa ne kaže po sistemih razločevati, 1. radi tega ne, ker se slovenske posojilnice niso nikoli snovale le z ozirom na jeden sam sistem, 2. ker ne želimo, da bi se, četudi že v njih pravilih prevladuje kateri sistem, imenoval po sistemih. Pravila skoro vseh slovenskih posojilnic so se ustanavljala največ z ozirom na krajevne razmere, nekoliko pa z ozirom na postave, ki so bile v dobi ustanovitve v veljavo stopile. Res so tiste velike posojilnice, katere tudi neudom posojujejo, ali tiste, katere imajo bolj obširen delokrog, četudi imajo le omejeno zavezo, bolj Schulze-Delitzschevega duha, kakor pa Raiffeisenovega. Res se naspotno tiste male posojilnice, katere ne delujejo na sedežih sodišč in tiste okrajne posojilnice, katere so sprejele določbe novejših zakonov (1. junija 1889 in 11. junija 1894), približujejo bolj Raiffeisenovim načelom. Vendar bi odsvetovali toliko za te, kolikor za one, da bi se imenoval drugače, kakor »slovenske« posojilnice, kajti vse naše zavode družijo posebna praktična pravila, katera so razen Zveze še nekateri drugi rodoljubi sestavili, in slovenski uradni jezik, katerega se vse brez izjeme poslužujejo.

Ko bodo č. čitatelji ta Letopis v roke dobili, bode število slovenskih posojilnic še večje, kakor je navedeno v gornjem pregledu. V letošnjih Binkoštih so bili namreč vsled posredovanja Zveze, ki je bila zastopana po našem uradniku, ustanovni občni zbori za pet novih posojilnic na Goriškem (v Bovcu, Kanalu, Kobaridu, Komnu in Sežani). Od teh posojilnic utegne biti ena ali druga že registrovana. Slovenski domoljub (dr. V.), ki je pospeševal ustanovitev nekaterih posojilnic in je vnet zagovornik zdravega slovenskega posojilništva, je tudi letos sodeloval, da ste se ustanovili na Dolenjskem posojilnici v Zatičini in Trebnjem. V Krškem se je pa ustanovila »Centralna posojilnica slovenska«. Ravno pred dovršenjem tega dela smo še poizvedeli, da je na Koroškem 19. posojilnica že ustanovljena in tudi registrirana, namreč posojilnica pri sv. Štefanu v Ziljski dolini.

»Deleži«: Kakor kaže prejšnji pregled, imele so vse slovenske posojilnice koncem lanskega leta 618.055 gld. deležev. Ker je vseh posojilnic 73, prišlo bi povprek na eno posojilnico 8.466 gld. deležev.

»Hranilne vloge«: »Hranilne vloge morajo biti v ugodnem razmerju z deleži, kajti hranilne vloge so tuje posojilniško premoženje, dočim se deleži skoro da za lastno posojilniško imetje smatrati smejo.

Zato primerjamo, v kakošnem razmerju so deleži s hranilnimi vlogami.

	Deleži:	Hranilne vloge:	Razmerje:
na Koroškem	114.330 gld.	897.900 gld.	1:7
na Kranjskem	184.033 „	2.704.825 „	1:14
na Primorskem	60.618 „	434.267 „	1:7
na Štajerskem	259.074 „	4.499.139 „	1:17
skupaj na Slovenskem	618.055 gld.	8.536.131 gld.	1:13

Čez 1 milijon hranilnih vlog je imela samo 1 posojilnica (celjska), čez pol milijona sta jih imeli dve (ptujska in mariborska), manj kot pol milijona pa čez 100.000 gld. 20, čez 50.000 gld. 21. Brez hranilnih vlog ste bili dve posojilni in konzumni zadrugi. Obrestna mera hranilnih vlog je bila povprek 4½% i. s.: pri 11 posojilnicah 4%, pri 1 posojilnici 4¼%, pri 41 posojilnicah 4¾%, pri 13 (14) posojilnicah 5%.

(Nadaljevanje sledi.)

Vestnik „Zadružne Zveze v Celju“.

Zvezin blagovni oddelek se najlepše razvija. Opozarjamo članice, naj naročujejo potom Zveze umetna gnojila, močna krmila, semena in kmetijske stroje. Zveza posreduje tudi pri prodaji kmetijskih pridelkov.

Ravno tako ima Zveza v zalogi vse tiskovine in knjige za zadruge ter vzprejema tudi naročila na železne blagajne.

Zadruge, naročajte samo pri Zvezi!

O nakupu in porabi umetnih gnojil pravi naš kmetijski veččak potovalni učitelj g. Goričan sledeče:

»Umetna gnojila kupujemo vedno le od znanih in zanesljivih tvrdk in nikdar agentov. Najbolj po ceni se kupi, če naroči več posestnikov skupaj cel vagon. Taka naročila prevzamejo vse kmečke posojilnice, sploh kmečke zadruge, kmečka društva in seveda tudi Zadružna Zveza v Celju. Pri teh je najboljšo naročiti, ker ne iščejo zraven nobenega dobička, tako da dobi v tem slučaju kmetovalec blago najcenejše, pa tudi najbolj zanesljivo dobro.

Za travnike, detelje in žita naj se gnoji tako, da se porabi na en oral:

3—400 kg tomaževe žindre in 3—400 kg kajnita ali pa

3—400 kg tomaževe žindre in 100 kg 40% kalijeve soli.

Tako pri prvem, kakor tudi pri drugem načinu se lahko obe gnojil zmešate. Trositi pa je najboljšo ta gnojila v pozni jeseni ali po

zimi. Tudi na sneg se jih lahko trosi. Zmes obeh vrst se manje praši, mora se pa takoj porabiti, ker čez nekaj časa strdi. —

Če trosimo samo žlindro pri vetrovnem vremenu, je dobro jo pomešati z svežo posejano zemljo, da ne nese veter prahu v oči in pa čez meje. —

Za trošenje se razpara ena prazna vreča od žlindre in sicer samo po eni strani. Na tri vogale se potem prišije 3—5 cm široka naramnica, da se lahko čez ramo nosi.« —

Česa nam manjka? Pod tem naslovom poroča oek list iz Kranjskega in sicer iz Novega mesta sledeče:

»Zavednosti in krepke gospodarske organizacije! Drugače se ne bi dogajali taki slučaji, kakor je sledeči, ki nam dosti živo kaže, da ima pri naših malih gospodarjih tuj agent v družbi nepoklicanega domačina več veljave, kakor je imajo naše kmetijske organizacije in več kakor domači prijatelji kmeta, ki zanj radi in požrtvovalno delujejo.

Neki agent je prodal zadnji čas po Dolenjskem baje 40 vagonov umetnega gnojja v okrogli vrednosti 46.000 K in je zaslužil na ta način, kakor se govori, 4.000 K ali pri vsakem vagonu 100 K. Ta kupčija se je po naših vaseh gladko in lahko izvršila. Zadostovalo je, da se je tuj agent podal v eno in drugo kmetško hišo, da je prodal po več sto kil umetnega gnojila. Baje je pridobival naše gospodarje najlažje s tem, da jim je dal dolgotrajni rok za plačevanje. Kakor se sliši, bo čakala dotična tvornica na plačila do 1. julija prihodnjega leta, pri nekaterih celo do 1. decembra prihodnjega leta. Ljudje so baje pri teh pogojih kupovali gnojila, da je bilo veselje. Celo naše Podgorje se je na ta način preskrbelo s superfosfatom in ravno tako velik del naše Belokrajine.

Kako bo to gnojilo učinkovalo, koliko ima dejanske vrednosti v sebi, zato se ni dosti vprašalo. Kdor pozna naše razmere, si bo to tudi lahko tolmačil. Glavna stvar je bila, da se je kupovalo in prodajalo. Ta vtis mora vsak dobiti, kajti dotični agent se je ogibal strokovnjakov in zastopnikov kmetijskih organizacij. Za hrbtnom poklicanih faktorjev je delal kupčije po naših vaseh od enega kmeta do drugega. Ko je bilo te kupčije že konec, in ko so gnojila že došla, še le potem se je raznesla govorica o tej obsežni kupčiji z umetnimi gnojili po naši dolenjski strani.

Mi želimo našemu kmetu, da bi ne bil v nobenem oziru pri-krajšan s to svojo kupčijo, ker vemo, kako težka je za denar. Odločno pa moramo grajati njegovo zaupljivost nasproti tujim agentom in be-

sedam tistih malopoklicanih domačinov, ki so iskali tudi le svojo korist pri tej stvari.

Žal pa, da se že sedaj sliši, da so ljudje kupovali vreče po 5 K 85 vin. v dobri veri, da držijo po 100 kg in da so sedaj razočarani, ker držijo vreče samo 50 kg. Seveda, za 5 K 85 vin. ni mogoče prodajati 100 kg kostnega superfosfata, ceneje kakor za dvojno ceno bi se ga bilo pa tudi doma dobilo in sicer v povsem zanesljivi kakovosti in dobroti. Želimo našim gospodarjem, da ne pride do nobenega drugega razočaranja pri tej kupčiji!

To pa moramo danes pribiti, da so take kupčije mogoče edino le v krajih, kjer je ljudstvo nezavedno in premalo organizirano, edino le po takih krajih, kakor so naši. To bodi pa ob enem tudi opomin, da je treba med našim ljudstvom še mnogo dela, še mnogo pouka, in da mu je treba potrebno zavednost vzgojiti s krepko gospodarsko organizacijo. Tako, kakor po drugih krajih!« —

Nekaj o prodaji umetnih gnojil. Neka posojilnica poroča o naslednjem nezaslišanem postopanju trgovcev pri razpečavanju umetnih gnojil: »Eden naših članov, manjši posestnik, je kupil pri bližnjem trgovcu stot čilskega solitra. Ker se mu je zdelo blago slabo, nam je poslal vzorec, katerega je kupljenemu blagu po predpisih odvzel ter nas naprosil, da damo istega pri tukajšnji preskuševalnici preiskati, kar smo tudi storili. Po izjavi te preskuševalnice vsebuje blago 16,44 % kalija in niti trohice dušika, iz česar sledi, da dotični trgovec našemu članu ni poslal čilskega solitra, temveč čisti kajnit, ki je pa od prvega za celih 12 K pri q cenejši. Ko smo prizadetega kmeta o tem obvestili, je ta proti trgovcu primerno nastopil in mu je slednji brez obotavljanja povrnil od skupička 7 K. O tem so kmalu zvedeli tudi drugi kmetje, ki so v spomladi vzeli pri tem trgovcu čilski soliter ter je ta na zahtevo baje tudi v tem slučaju takoj izplačal primerne odškodnine. Da je ta trgovec zasledoval pri prodaji umetnih gnojil zgolj sebične namene, je več kot jasno. Kajti ako bi imel mirno vest ter bil trdno prepričan, da je prodal reelno blago, gotovo ne bi kar na enkratno zahtevo plačal odškodnine. Ta slučaj dokazuje zopet, da še se vedno najdejo kmetje, ki so jih opeharili trgovci za znatne svote in najžalostnejše pri tem je dejstvo, da se pride takim goljufijam le redkokedaj na sled. Če bi se n. pr. zgornjega slučaja ne odkrilo, koliko malih, revnih posestnikov bi bilo tukaj občutno oškodovanih. Seveda trgovec tudi s tem, da je plačal opeharjenemu kmetu 7 K odškodnine, kar je storil seveda le, da bi stvar kolikor mogoče kmalu in brez slabih posledic

dic spraval s sveta, še davno ni poravnal vse škode, ki jo je odjemalcu povzročil s tem, da mu je prodal mesto čilskega solitra kajnit. 1. znaša razlika med 1 q kajnita in 1 q čilskega solitra mnogo več kakor 7 K in 2. je kupil kmet čilski soliter za to, da bi potom gnojenja dovedel zemlji zadostno množino dušika, česar pa seveda ni dosegel z kajnitovim gnojenjem in je vsled tega seveda tudi žetev slabše izpadla. Kmetje, poslužujte se torej le zadružnega nakupovanja!

Ali si že pognojil svoj travnik? Po našem mnenju je treba našega kmetovalca večkrat nadlegovati s tem vprašanjem, kajti ravno travniki so ona kmetijska kultura, ki se večinoma preveč zanemarja. Da se zadobi mnogo tečnejše seno, in sicer na nižavskih kakor tudi na hribskih travnikih — senožetih, to bi morala biti prva skrb vsakega kmetovalca, posebno onega, ki uporablja to krmo za lastno živino. Da se pa to doseže, je treba, da se pognoje ta zemljišča s tomaževo žlindro in ob enem s kakšnim kalijevim gnojilom. Na vsak ha površine naj se raztrosi po 500 do 600 kilogramov tomaževe žlindre in ako je travnik zanemarjen, naj se raztrosi prva leta celo kakih 800 kg žlindre na vsak hektar. Kot kalijevnato gnojilo naj se uporabi kajnit ali pa 40% kalijeva sol. Če se uporablja za gnojenje travnikov kajnit, vzeti ga je treba za ha 500—700 kg, 40 odstotne kalijeve soli pa zadostuje 150 do 200 kg. —

Pazite, ko kupujete umetna gnojila! Pod tem naslovom piše »Gospodarski list« to-le: »V neki vasi v Slavoniji smo našli oglas neke banke — katere, to obdržimo zase — s katerim ponuja superfosfat »vsebujoč 16%, s katerim se gnoji v jeseni ali pa zgodaj spomladi in ki je še poleg tega tak, da se zamore raztopiti samo pri obilnem dežju.« Cena metričnemu stotu tega superfosfata je po 9 kron v tvornici; samo v slučaju, da se naroči cel vagon, potem se postavi ta superfosfat na postajo, kjer biva naročnik, po 9 kron.

Ko smo to prečitali, se sami nismo spoznali v tem, da ni li to morda nevednost, nesramnost in pa prefriganost, vsled katere bi moral trpeti gospodar, ki bi ta prečuden superfosfat kupil. Nevednost ali nesramnost obstoji v tem, da se ponuja superfosfat za visoko ceno 9 kron in se celo priporoča ljudem brez vsake izjeme, da naj gnoje z njim v jeseni, češ, »da se zamore raztopiti samo, če obilno dežuje«, potem ko je sploh znano, da se superfosfat zelo lahko topi, t. j. da se njegove hranilne snovi hitro raztapljajo. Prav radi te lastnosti se sme raztrositi superfosfat le malo časa pred sejanjem in sicer le spomladi, ker bi se vse redilne snovi v jeseni raztrosenega superfosfata že v jeseni popolnoma raztopile ter spojile z apnom, kate-

rega se nahaja več ali manj v vsaki naši zemlji, nakar bi postale teže pristopne rastlinam in bi se superfosfat v svojem učinku sploh prav nič ne razločeval od tomaževe žlindre. Na to bo treba gospodarje, ki kupujejo umetna gnojila, vedno opozarjati in priporočati, naj kupujejo rajše kako drugo umetno gnojilo, n. pr. tomaževo žlindro i. t. d. —

Ako bi se gospodarjem, ki že tako dobro ne poznajo umetnih gnojil, kar naravnost priporočalo, da naj raztrošajo superfosfat že v jeseni, učinila bi to skoraj večina njih, raztrosili bi superfosfat tam, kjer ga ni treba in vrhutega še o neprimernem času. Seveda ni možno niti govoriti v tem slučaju o kakem uspehu umetnih gnojil, nakar bi začelo zabavljanje, češ, saj niso umetna gnojila nič vredna, da je to sama sleparija itd. —

O tej priliki računa ta banka na lahkovernost gospodarjev še v drugem zmislu: ona ponuja superfosfat z »vsebino« 16%. Česa da vsebuje superfosfat 16%, v tem oglasu ni povedano, zato pa je sestava lahko taka, da ni v superfosfatu nič rastlinskih redilnih snovi, dasiravno je važno, da se gospodarjem — kupovalcem povdarja — jamči, da je redilna snov lahko v vodi raztopna fosforova kislina.

Ako se upošteva vrhutega še visoka cena 9 kron, po koji ponuja banka svoj superfosfat, torej odstotek vsebine po 56 vin., medtem ko prodajajo kmetijske organizacije superfosfat zajamčen s 16—18% v vodi raztopne kisline, odstotek po 48—49 vinarjev, je jasno in prav nujno potrebno, da je vsak gospodar, ki to umetno gnojilo kupuje, zelo oprezen. Najbolje je, ako si nabavijo gospodarji to blago vsakrat le potom svojih organizacij, kmetijskih društev, posojilnic, katerim je mnogo ležeče na tem, da dobe gospodarji zanesljivo blago in po ceni, katere je dobro blago v resnici vredno.

Pravi gospodar pogleda najprej kakšno je blago in šele potem vpraša, koliko stane!

Zadružne in razne gospodarske vesti.

»Dnevno časopisje in zadružništvo«. Pod tem naslovom piše »Narodni gospodar«, glasilo »Zadružne zveze v Ljubljani« sledeče: »Dnevno časopisje je moč, ki je tudi zadružništvo ne sme prezirati, ker mu lahko zelo pomaga ali pa tudi silno škoduje. Žalibog imajo slovenski denarni zavodi navadno smolo z domačim časopisjem. Ravno v zadnjem času se je slovensko časopisje intenzivno in seveda zelo nesrečno pečalo s slovenskimi kreditnimi zavodi. Neti-

so se nam smejali in nemški denarni zavodi so želi. Take časnikarske kampanje se pri nas perijodično ponavljajo in povzročajo slovenskim denarnim zavodom občutno škodo in nemškim lep dobiček. Čas bi že enkrat bil, da se časnikarjem, ki očitvidno nimajo dovolj obzora za umevanje povročene škode, onemogoči to nevarno in škodljivo pisarjenje za vedno.» Tako »Nar. gospodar«. Kdor pozna razmere, bo priznal, da so ta izvajanja zelo umestna in popolnoma odgovarjajo položaju. Mi smo to stališče zastopali vedno in nas samo veseli, da pride tudi »Nar. g.« do istega zaključka. Ali pa smemo upati, da bodo isto mnenje **v praksi** delili tudi vsi oni — recimo časnikarji —, ki stoje po vsakojakih organizacijskih vezeh »Narodnemu Gospodarju« najbližje? Smemo, pa samo tedaj, če se bodo v prvi vrsti **zadružni uradniki in zadružni funkcionarji sami vzdrževali takega časnikarskega pisarenja, kakor si ga »N. g.« v zgornjih vrsticah ne želi!**

Zadružna prodaja krompirja na Goriškem. »Gospodarska zadruga za goriško okolico« je letos razprodala 356 vagonov krompirja. Že to število dokazuje moč zadruga, na drugi strani pa tudi zadružni smisel goriških kmetovalcev. Koliko so si kmetovalci pri zadružnem načinu prodaje prihranili, med tem ko so poprej večino dobička vzeli prekupci! Pa ne samo to. Še važnejše je delo, ki ga zadruga vrši s tem, da svoje člane redno poučuje o splošnem položaju pridelovanja in trgovine s krompirjem in da jih tudi opozarja na razne nedostatke trgovskih pogodb, ki ovirajo domače pridelovanje. Tako hoče zadruga, kakor posramemo iz poročila o zadnjem izrednem občnem zboru, staviti pri vladi o priliki sklepanja novih trgovinskih pogodb l. 1916 posebne zahteve v varstvo domače produkcije krompirja. Istotako opozarja zadruga na nedostatke pri pridelovanju samem.

Ne uradujte brez prič! Zgodil se je slučaj, da je prišel vlagatelj v posojilnico izven uradnega dne. Knjigovodja mu je hotel ustreči ter mu je izplačal vlogo. Priče ni bilo navzoče nobene. Dotični vlagatelj je pozneje trdil da denarja ni prejel in je spravil s tem knjigovodja v največjo zadrego. Zadeva je prišla pred sodišče in le slučajno so se našla dokazila, da je knjigovodja nepoštenemu obrekovalcu v resnici izplačal v knjigah zabeleženi znesek. Ta slučaj nas jasno uči, da je treba pri zadružnem poslovanju največje previdnosti. Vsak v zadrugi poslujoči funkcionar naj varuje samega sebe tudi s tem, da ne posluje nikdar brez prič. Načelo je, da morata biti vsigdar navzoča pri poslovanju najmanj dva funkcionarja. Redno se vrši poslovanje v predpi-

sanih uradnih urah. So pa izjeme, ko mora zadruga tudi izven določenih uradnih ur ustreči zadružnikom. Proti temu ne moremo biti, neobhodno potrebno pa je, da sta tudi pri takih izjemnih slučajih navzoča najmanj dva funkcionarja. To zahteva korist zadruge, pa tudi korist posameznih funkcionarjev, kakor kaže zgoranji slučaj.

»**Prosim, revidirajte me!**« Tajnik neke nemške posojilnice pripoveduje o reviziji sledeče: »Revizija je za-me pravo veselje. Če sem še tako prepričan, da je moja zadruga popolnoma v redu, mi vseeno povzroča radostno zadoščenje, ako pride od Zveze revizor in v svojem poročilu javi, da ni našel nikakšnih nedostatkov. In če tudi najde kake pomanjkljivosti, me to ne razburja, ker se zavedam, da sem samo človek in torej nisem nezmotljiv. Vem pa tudi, da prihaja revizor le radi tega, da mi pomaga in da to tem lažje stori, ker ima mnogo več izkušenj, nego jaz. Od njega se morem vedno učiti in to storim rad. Zato zmiraj rad vidim, da pride revizor. Vendar mi nikakor ne zadostuje, da me tuintam obiše Zvezin revizor, temveč jaz zahtevam tudi od našega nadzorstva, da se redno briga za zadrugo in njeno poslovanje. Zato pravim večkrat: »Prosim, revidirajte me!« V začetku so smatrali gospodje to za nepotrebno, češ da itak Zveza revidira; jaz pa nisem miroval in izkazalo se je, da je razgovor in posvetovanje z nadzorstvom vendarle prineslo zadrugi marsikatero korist. Člani načelstva in nadzorstva pač poznajo vsakega člana zadruge, zato je vedno dobro, da večkrat pregledajo knjige ter se o tem in onem porazgovore z menoj. Ako Zvezin revizor pregleda splošno zadružne in postavne točke, potem vem, da sem preu postavo in sodnikom varen. Revizija nadzorstva pa dopolni Zvezino revizijo, ker se pri reviziji nadzorstva prerešetajo zopet vse krajevne in osebne točke. Razum tega se mi zdi, da kažejo člani nadzorstva zdaj mnogo več zanimanja za zadrugo, odkar se natančneje bavijo s knjigami in poslovanjem. — Tako bi naj sodile o revizijah tudi vse naše slovenske zadruge!

Zadružna šola na Dunaju oziroma od Splošne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug prirejen poučni tečaj za kmetijsko zadružništvo se prične dne 2. januarja 1914. Pouk bo trajal štiri mesece. Vsprejme se k pouku mlade ljudi, ki so že prakticirali pri zvezah ali posameznih zadrugah, pa tudi drugi, ki lahko izkažejo zadostno predizobrazbo. Pogoji je starost najmanj 20 let. Plačati je za cel tečaj 50 K. Koncem tečaja se vrši izpit, o katerem se izdajo posebna spričevala. Za vzprejem je prositi najpozneje do 15. novembra 1913 na naslov:

Splošna zveza avstrijskih kmetijskih zadrug na Dunaju VIII, Lange-gasse 74. Učni predmeti so sledeči:

1. Splošna načela, zgodovina, organizacija in statistika zadrugi-ništa vobče ter avstrijskega kmetijskega združništva posebej.

2. Splošno pravoznanje. Bistvo in pomen privatnega prava. O pogodbah. Sodno postopanje pri iztirjevanju. Dražba. Predpisi trgovskega zakona. Najvažnejše določbe konkurznega prava. Me-nično pravo.

3. Zadrugno pravo s posebnim ozirom na vladno predlogo za novi zadrugni zakon.

4. Splošno knjigovodstvo.

5. Ureditev, poslovanje in knjigovodstvo posojilnic.

6. Ureditev, poslovanje in knjigovodstvo raznih kmetijskih zadrug.

7. Trgovsko-zadrugno računstvo.

8. Zadrugna korespondenca.

9. Revizijsko pravo.

10. Pouk o pregledovanju zadrug.

11. Davki in pristojbine.

12. Izbrana poglavja iz narodnega gospodarstva.

13. Pospeševanje kmetijskega splošnega blagostanja.

14. Kmetijsko blagoznanstvo.

15. Zadrugno nakupovanje in prodajanje. (Mlekarske zadruge. Vojaške dobave. Vnovčevanje živine. Zadrugna prodaja vina in sadja).

16. Razne zadruge.

17. Zavarovanje živine.

18. Pouk o železniških tarifih.

Zadrugna zborovanja Splošne zveze so se vršila v času od 27. do 30. oktobra na Dunaju. Dne 27. oktobra se je pred vsem vršila odborova seja »Pokojninskega društva avstrijskih kmetijskih zadrug«, na to je sledil občni zbor tega društva. Pri odborovi seji in občnem zboru je bil navzoč tudi g. dr. Ernst Kalan, član načelstva Zadrugne Zveze v Celju. V l. 1912. se je povišalo število rednih članov »Pokojninskega društva od 288 na 336, na dan občnega zbora pa jih je bilo že 373. Čistega dobička izkazuje društvo za zadnje leto 12.818.50 K, premijskih rezerv pa 491.062.61 K. — Dne 28. oktobra se je vršila odborova seja Splošne zveze. Iz Celja se je udeležil g. dr. Božič. Na to je sledil občni zbor Splošne zveze, katerega so se iz Celja udeležili gg. dr. Božič, dr. Kalan in Stibler. Na tem zborovanju je govoril tudi poljedelski minister Zenker, ki je povdarjal

veliko važnost zadružnega dela in vzpodbujal k vztrajnosti. Tajnik inrlanske zadružne zveze goriške je na to predaval o goriškem kolonskem vprašanju. — Dne 29. in 30. oktobra pa se je vršilo zborovanje revizorjev. Iz Celja so bili navzoči gg. dr. Božič, Stibler in Benj. Kunej. Razpravljala so se zanimiva vprašanja iz raznih revizorskih izkušenj.

Avstrijska osrednja zadružna blagajna kot denarna centrala pokrajinjskih zadružnih zvez se vedno bolj uresničuje. Kakor je znano, je vlada tozadevno predlogo izročila drž. zboru že l. 1906. Ponovila jo je v spremenjeni obliki v jesen l. 1911 ob enem z novim zadružnim zakonom in novo davčno postavo za zadruge. Slednja je že sklenjena. Predlogo o osrednji denarni centrali pa je drž. zbor istotako že vzel v pretres ter je upati, da pride kmalu iz odseka pred plenum zbornice. Odsekov poročevalec dr. Krek je svoje poročilo že dogotovil. Ravno tako je Splošna zveza že zavzela svoje stališče in ga javila vladi.

Razmere na denarnem trgu postajajo vedno ugodnejše. Najlepše nam to dokazuje sedanje stanje avstroogrške banke. V zadnjem mescu so se krediti pri tem zavodu tako znižali, da znašajo sedaj mnogo manje, kakor v istem času leta 1912, 1911 in še celo 1910. Sicer se je v zadnjem času govorilo, da hoče angleška banka obrestno mero še povišati za $\frac{1}{2}\%$, kar bi tudi na naš trg vplivalo neugodno. Vendar se to ni zgodilo, nasprotno je Nemčija celo znižala obrestno mero za $\frac{1}{2}\%$, torej od 6% na 5 $\frac{1}{2}\%$. Upati je vsled tega, da pride tudi avstro-ogrška banka v doglednem času do znižanja. Ali vsaj toliko se sme pričakovati, da prihodnjo zimo ne bo več iste napetosti, kakor jo je bilo čutiti zadnja leta v vseh panogah avstrijskega narodnega gospodarstva.

Hrvatsko zadružništvo v Dalmaciji je bilo l. 1912 razdeljeno še v dva tabora: večina zadrug je bila združena v »Zadružnem savezu« v Splitu in sicer je le-ta štel koncem 1912 l. 197 članic. Okroglo 60 zadrug pa je bilo pridruženih ljubljanski »Zadružni zvezi«. Vsled posebnega dogovora z dne 7. oktobra 1913 pa se pridruži tudi teh 60 zadrug splitskemu »Zadružnemu savezu«, ki bo potem štel že skoraj 300 članic. Za l. 1912, ko je »Savez« štel 197 članic, izkazuje sledece številke:

deleži 422.300 K,
vloge 3,231.713 K,
posojila 4,348.056 K,

Koncem l. 1911 pa je bilo

vlog 2,948.834 K,

posojil 4,218.902 K,

torej napredovanje vkljub veliki krizi. In to vsled dalmatinskega vina, ki je začelo v zadnji dobi dajati deželi naravnost ogromne dohodke. To kažejo tudi podatki o »Savezu« za dan 26. junija 1913 in sicer sledeči:

stanje deležev 431.500 K,

stanje vlog 5,055.211 K,

stanje posojil 3,597.025 K.

To je res razveseljiv napredek. — Od »Savezovih« članic je za l. 1912 vposlalo zaključke že 110 posojilnic. Te so skupaj imele

deležev 1,240.712 K,

vlog 12,014.837 K,

posojil 9,285.520 K,

rezerv 832.313 K.

Srbsko zadružništvo v Dalmaciji. Srbi imajo v Dalmaciji glasom zadnjega poročila 40 takozvanih »zemljoradniških zadrug«, ki niso nič drugoga, kakor naše kmečke posojilnice — rajfajzenovke. Vse te zadruge imajo

deležev 70.942.22 K,

rezerv 18.905.56 K,

vlog 217.600.75 K,

izposojil 137.740.— K

in 1978 članov. Blaga so nakupile za svoje člane v zadnjem letu za 70.942.22 K. — Nadalje obstoji 9 mestnih posojilnic — šulcedeličevk. Te so imele koncem 1912:

deležev 466.380.89 K,

vlog 2,638.026.38 K

in 2890 članov. Končno je še 5 produktivnih zadrug in sicer 3 oljarske ter 2 ribiški. Vseh 5 je v Kotoru. Poslovni obseg je še pri vseh prav majhen. — Vse te zadruge imajo svojo zvezo v Dubrovniku. Organizacija je po teh podatkih sicer še majhna, toda z ozirom na dejstvo, da je vsak Srb rojen zadrugar, je pričakovati še lepih uspehov.

Srbsko zadružništvo v Hrvatski, Slavoniji in na Ogrskem šteje koncem 1912. l. 354 zadrug in sicer v Hrvatsko-Slavoniji 216, na Ogrskem 138. Najvažnejše številke za vse te zadruge, ki so po ogromni večini posojilnice, so te-le:

članov 12.650,

vloge 3,070.122.68 K,

posojila 3,910.610.04 K,

deleži 127.185.30 K.

rezerve 267.422.24 K,
izposojila od zveze 1,064.348.44 K

Vse zadruge so združene v srbsko zadružno zvezo s sedežem v Zagrebu.

Češka zadružna zveza v Pragi (»Ustržedni jednota českých hospodáržských společenstev v království Českém«) je štela koncem 1912. l. 1644 rajfajzenovk in 418 drugih zadrug, torej skupaj 2062 članic in je torej največja zveza v Avstriji. Moč zveze kažejo tudi naslednje številke o stanju koncem 1912:

deležev 452.060 K,
vlog 23,959.179 K,
posojil 16,856.935 K.

Kako zelo se je imela zveza boriti z splošno gospodarsko krizo, kaže okolnost, da je eno leto poprej, torej koncem 1911 znašalo stanje

vlog 28,108.034 K,
posojil 24,151.795 K.

Zveza je imela koncem l. 1912 vrednostnih papirjev za 3,097.627 kron ter je na istih imela radi krize kurzne izgube za 123.971 K, ki se prenese na nov račun. Nepremičnin ima zveza za 2,114.846 K. Rezerve znašajo 150.552 K 83 v. Lastno premoženje torej 602.612 K 83 v proti 276.403 K 69 v l. 1911. Povišanje se je doseglo s tem, da so se zvišali deleži. Čisti dobiček razun kurzne izgube znaša 28.918 K. Zveza ima tudi zelo razvit blagovni promet in je prodala članicam v l. 1912 raznega blaga za 6,949.994 K, za člane pa je prodala drugim kmetijskih pridelkov za 2,537.122 K. Prevezela je tudi vojaške dobave ter je prodala za svoje članice vojaški upravi blaga za 2,844.398 K. Zveza ima revizijsko pravico, zaposlenih je 19 revizorjev. Zelo mnogo se je trudila v l. 1912 za zadružni pouk z razširjevanjem strokovnih knjig, brošur in časopisov in s prirejanjem krajših in daljših zadružnih poučnih tečajev. V celem je v zvezi zaposlenih okoli 100 uradnikov.

Zveza nemških šulcedeličevk je zraven celjske Zadružne Zveze najstarejša avstrijska zadružna zveza. Ustanovila se je l. 1872 in ima za seboj imenitno zgodovino. Svoj sedež ima na Dunaju, nje ravnatelj je znameniti zadrugar Karl Wrabetz, menda starosta vseh aktivnih avstrijskih zadrugarjev. (Wrabetz je bil z očetom slovenskega posojilništva, zaslužnim Mihaelom Vošnjakom več let skupaj v državnem zboru, kjer sta si oba z zastopanjem interesov zadružništva pridobila velikih zaslug.) Zveza avstrijskih nemških šulcedeličevk je štela koncem julija 1913 l. 765 zadrug in sicer

	omejena zaveza	neomejena zaveza
431 posojilnic	276	155
187 konzumnih zadrug	173	14
62 produktivnih zadrug	51	11
43 stavbenih zadrug	43	—
8 skladiščnih zadrug	6	2
2 mlekarški zadrugi	1	1
11 obrtnih nakupnih zadrug	11	—
9 strojnih zadrug	9	—
12 raznih zadrug	12	—

Poročalo je 719 zadrug, ki štejejo skupaj koncem 1912 l. 338 tisoč 729 članov in sicer jih odpade

na posojilnice 183.798,

na konzumne zadruge 136.246,

na ostale zadruge 20.282.

Vse te zadruge delujejo po ogromni večini po mestih in trgih ter služijo torej v prvi vrsti obrtnemu in trgovskemu stanju. — 414 posojilnic, ki so za l. 1912 vposlala svoja poročila, izkazujejo

stanje posojil 451.924.739 K,

stanje vlog 380.816.396 K,

stanje deležev 46.344.297 K,

stanje rezerv 23.358.459 K.

Razmerje med lastnim premoženjem in tujimi denarji (vloge in izposojila) je 1 : 6,5 in sicer pri posojilnicah z omejeno zavezjo 1 : 5,1, pri neomejeni zavezi 1 : 11. Zanimive so tudi obrestne mere. Za posojila se pobira 4% do 6½%, izjemoma tudi 7%. Slednje se najde le prav redko v mestih. Po deželi je običajna mera 4½%, tuintam tudi samo 4%. Za vloge se plačujejo pri 367 posojilnicah sledeče obresti:

1 posojilnica 3½%

2 posojilnici 3¾%,

152 posojilnic 4%,

43 posojilnic 4¼%,

99 posojilnic 4½%,

11 posojilnic 4¾%,

31 posojilnic 5%,

28 posojilnic več kakor 5%.

Te obrestne mere so zanimive z ozirom na veliko gospodarsko krizo v l. 1912, v katerem so se ta poročila podala. Kakor znano so banke in od bank odvisni zavodi nagnali po mnogih krajih posojilno obrestno mero takrat na 7%, 8%, celo 10% in še več, za vloge pa na 5½ in 6%! Dobro organiziranim nemškimi šulcedeličevkam tega

ni bilo treba. Izjemo so delale tam edinole posojilnice v Bukovini, kjer se splošno plačuje za vloge 5% do 8%, za posojila pa 8% do 12%.

Zadružništvo kraljevine Srbije je seveda istotako vsled vojske hudo trpelo. Cela vrsta zadrug je za čas vojske poslovanje vobče ustavila, istotako je tudi zveza sama opravljala le najnujnejše posle. Kakor pa je posneti iz zvezinega glasila, v Belgradu izhajajoče »Zemljoradničke zadruge«, se že srbski zadrugarji v kraljevini pripravljajo znova na delo. Koncem meseca novembra se vrši zvezin občni zbor v Belgradu. Vrše se priprave za veliko organizatorično delo v novoosvojenih krajih. Zanimivo je, da je srbska vlada stavila v državni proračun mesto za potovalnega učitelja za širjenje zadrúžnega pouka v novih krajih.

Zadružništvo na Ruskem. L. 1904 so našteli na Ruskem 3085, koncem 1912 pa že 28.500 zadrug brez Finske. Slednja ima 2000 zadrug, torej cela Rusija skupaj 30.500 in zavzema potemtakem v Evropi med državami drugo mesto po številu zadrug. Na prvem mestu je Nemčija. Ruske zadruge se dele v okroglih številkah sledeče:

kreditnih zadrug 12500,
 konzumnih zadrug 7500,
 kmetijskih društev 4000,
 kmetijskih zadrug 900,
 mlekarskih zadrug 2500
 žitnih skladišč 500,
 produktivnih zadrug 600,

ostanek pa odpade na razne zadruge. Pri posojilnicah je omeniti, da so zastopane rajfajzenovke in šulcedeličevke. Država kreditne zadruge podpira z dovoljevanjem velikih državnih posojil proti nizktnu obrestim. Od konzumnih zadrug odpade velika večina na kmečko prebivalstvo, kakor na Danskem. Kmetijska društva imajo pravzaprav namen širiti izobrazbo in se še le v drugi vrsti pečajo z skupnim nakupovanjem potrebščin in prodajanjem pridelkov. Med kmetijskimi zadrugami so nakupne, prodajne, strojne (77), kletarske (9), čebelarke (7) in vrtnarske (6). Iz teh podatkov sledi, da zadrúžništvo na Ruskem močno napreduje. Deluje se sedaj na to, da se sklène posebna zadrúžna postava. Rusi imajo pač zakonite določbe za posamezne vrste zadrug, enotne postave pa še ne.

Zadruge na svetu. Mednarodna zadrúžna zveza v Londonu priobčuje v svojem zadnjem almanahu zelo zanimive podatke. Almanah se je sicer malo zakasnil, ker bi imel iziti eno leto

poprej, toda iz uredniških razlogov in vsled tega, ker je uredništvo prepozno dobilo statistične podatke, je bila izdaja takega almanaha začetkom l. 1912 nemogoča. Vsled tega so ti statistični podatki skoraj brez pomena in bržkone niti ne izvirajo iz enega in istega časa. Toda kljub vsemu temu je statistika vrlo zanimiva, ker nam vendar predočuje približno sliko o ogromni razširjenosti zadrug. Glasom te statistike se nahaja v 18 državah Evrope vsega skupaj 120.238, v Aziji in Japanu 5149, v severnih državah Amerike pa 500 zadrug, vseh zadrug skupaj torej 125.887. Po številu zadrug stoji na prvem mestu Nemško cesarstvo z 30.555, na drugem mestu Avstrija z 16.563, potem Rusija z 16.000, Švicarska z 7824 in Italija z 7654 zadrugami. Za temi, torej na šestem mestu pridejo dežele ogrske krone z 6000 zadrugami. V razmerju s prebivalstvom je najgostejša zadružna organizacija v Švici, kjer odpade na vsakih 481 prebivalcev po jedna zadruga; potem prideta Danska in Norveška, kjer odpade na 512, oziroma na 777 prebivalcev po jedna zadruga. V deželah ogrske krone pride na vsakih 3473 duš, v Nemčiji pa na vsakih 2124 prebivalcev po jedna zadruga. Najredkejša zadružna organizacija je na Španskem, kjer odpade na komaj 71.000 prebivalcev po jedna zadruga, seveda ne govoreč o severoameriških Zjedinjenih državah, kjer pride na jedno zadrugo 184.000 duš. Vse zadruge celega sveta štejejo 19.713.700 zadružnikov, Evropa sama pa 19.513.700 zadružnikov. Največ zadružnikov ima Nemčija in sicer 4.800.000. Potem imajo: Rusija 3 milijone, Anglija dva in tričetrt milijona, Avstrija dva in pol milijona, Italija 1.666.000 zadružnikov. Dežele ogrske krone imajo 800.000 zadružnikov. Ako primerjamo število zadružnikov s številom prebivalstva, vidimo, da je razmerje najugodnejše na Danskem, kjer je vsak četrty človek član kake zadruge. Na Ogrskem, Hrvaškem in Slavoniji je glasom tega izkaza samo vsak 26 človek zadružnik. Povprečno število zadružnikov vseh držav je različno. Tako znaša na Angleškem povprečno število zadružnikov 1100; najmanjše je to število na Norveškem (32), v Srbiji (47), v Švici (48) itd. Povprečje dežel ogrske krone znaša 133, Nemčije pa 157.

Zadružništvo v Nemčiji. Koncem l. 1912 je bilo v Nemčiji 33.329 zadrug. Tekom l. 1912 se jih je na novo ustanovilo 2035, razdružilo pa 468. Neomejeno zavezo ima 20.885, omejo 12.282 in neomejeno doplačilno zavezo 162 zadrug. Po vrstah se dele zadruge sledeče:

kreditne zadruge 18746,

kmetijske nakupne zadruge 2201,

kmetijske strojne zadruge 1686,
 kmetijske skladiščne zadruge 486,
 mlekarske zadruge 3349,
 vinarske zadruge 203,
 konzumne zadruge 2346,
 stavbene zadruge 1282,
 obrtne strojne zadruge 344,
 obrtne skladiščne zadruge 113,
 obrtne nakupne zadruge 151,
 obrtne produktivne zadruge 418,
 pašniške zadruge 403.

Ostane se razdeli na razne zadruge. Najmočnejše med vsemi so kmetijske zadruge, kar sledi še iz dejstva, da so imele samo kmetijske kreditne zadruge v l. 1911 vlog za približno $2\frac{1}{2}$ milijarde kron.

Razkol v Državni zvezi kmetijskih zadrug v Nemčiji. V Nemčiji obstojita že od nekdanje dve kmetijski združni organizaciji: Rajfajzenova in Darmštatska ali Haasova. Prvo je ustanovil Viljem Rajfajzen sam. Prvotno je imela svoj sedež v Najvidu ob Renu, v zadnjem času pa se je preselila v Berlin. Obsega okroglo 5000 zadrug širom cele Nemčije, v prvi vrsti kmečke posojilnice (rajfajzenovke). Darmštatska zveza ima svoj sedež v Darmštadtu na Hesenskem in se je letos istotako preselila v Berlin. Ustanovil jo je Viljem Haas, ki je umrl letos. Ta zveza šteje blizu 15000 zadrug, ki so združene v mnogo pokrajinskih zvez. Razlik med Rajfajzenovo in Haasovo organizacijo je mnogo: Rajfajzenovke zagovarjajo nizke deleže, brezplačno poslovanje, združenje več različnih poslov v eni zadrugi. Haas zahteva visoke deleže (do 600 K pri posojilnicah), ločitev različnih poslov na več zadrug, tako n. pr. samostojne denarne zadruge brez blagovnega prometa; za slednjega se naj ustanavljajo zopet samostojne nakupne in prodajne zadruge. Rajfajzenove zadruge hočejo kazati nekak dobrodelni značaj, Haasove pa strogo trgovskega. Rajfajzen je centraliziral revizijo, denarno izravnavo in blagovni promet za celo državo v svoji najvidski zvezi in šele pod Haasovim pritiskom je njegova organizacija začela ustanavljati podzveze. Haasova organizacija pa obstoji iz cele vrste samostojnih krajevnih zvez. To je nekaj razlik. Boji med obema organizacijama so bili leta in leta veliki, včasih neznosni. Ustanavljale so se konkurenčne zveze in zadruge, dokler se ni posrečilo energičnemu in duhovitemu Haasu napraviti mir, ki se je med obema organizacijama sklenil l. 1905 in sicer tako, da je Rajfajzenova zveza sicer ob-

držala svojo samostojnost a se je kot taka pridružila Haasovi Državni zvezi. S tem je dobilo vse kmetijsko združništvo v Nemčiji svojo enotno vrhovno organizacijo in med obema toliko let si nasprotujočima zvezama je konkurenčni boj močno popustil. Popolnoma ni ponehal nikdar. In komaj je Haas zatisnil oči, se je razpor začel z nova. Glasilo Državne zveze poroča na kratko sledeče: »Pričakovanja, ki smo jih leta 1905 stavili na združitev obeh organizacij, se niso uresničila; izkazalo se je, da ni mogoče doseči izravnave gotovih načelnih naziranj. V interesu svobodnega združnega razvoja se toraj pogodba iz l. 1905 v medsebojnem sporazumljenju z dnem 30. junija 1913 razveljavi« Tako se glasi napoved združne vojske v Nemčiji. O poteku bomo poročali.

O denarnem pomanjkanju se čita v nekem tujem združnem listu sledeča novica: »Magistrat mesta O. razglaša javno, da ima mestna hranilnica toliko posojilnih prošenj, da ne more več vsem ustreči. Prosi radi tega zasebne kapitaliste, da stopijo z hranilnico v zvezo in dovolijo zaprosene hipoteke iz svojega premoženja. Izredna prikazen je,« tako piše list dalje, »da morajo hranilnice iskati zasebne kapitaliste, ki naj bi ustregli kreditnim prošnjam, ki se vlagajo pri hranilnicah in katerim hranilnice same vsled pomanjkanja ugoditi ne morejo«. Naše posojilnice naj bi ta slučaj uvaževale. Ako velike hranilnice zavračajo kreditne prošnje, potem se tudi malim posojilnicam ni treba sramovati, če zavrnejo na večje svote se glaseče prošnje. Denarno pomanjkanje prižene mnogo prosilcev v posojilnice. Slednje pa morajo biti previdne in paziti pred vsem na to, da jim preostane vedno zadosti sredstev za mala posojila, s katerimi se morajo v prvi vrsti pečati. Žalibog smo opazili, da tudi ponovni opomini in svaritve od strani Zveze mnogokje ne najdejo upoštevanja. Take zadruge si morajo posledice pripisati same. Kako se bodo v bodoče razvile razmere na denarnem trgu, se danes še ne ve. Vsa znamenja pa kažejo, da se bliža zopet večja napetost. Posledica bo še višja obrestna mera. Zadruge naj bodo vsled tega pravočasno previdne.« Vse to velja tudi za naše slovenske razmere.

Nakupna centrala konzumnih zadrug v Nemčiji, ki ima svoj sedež v Hamburgu, spada med največja združna podjetja celega sveta. Sama nima obliko zadruga, temveč družbe, vendar je zasnovana tako, da imajo na njo vpliv le zadruga in zadru-garji. Namen ima pred vsem, skupno naročati blago za vse svoje članice in tako izločevati zasebno veletrgovino. Pri zasledovanju tega namena gre tako daleč, da skuša vobče vsako zasebno

podjetništvo za produkcijo blaga izključiti. V to svrhu ustanavlja za razne vrste blaga lastne tovarne: Tovarna za papir. Izdelek v l. 1912. za okroglo 2 milijona kron. Tovarna za milo. Izdelek v zadnjem letu 65 milijonov kron. Tri tovarne za smodke. Vrednost izdelka okroglo 3 milijone kron. Tovarna za vžigalice je nova. Razen tovarn ima centrala poseben bančni oddelek. Mnoge konzumne zadruga sprejemajo namreč tudi hranilne vloge. Vsem tem služi ta bančni oddelek kot denarna centrala. Dne 31. grudna 1912 je bilo pri nakupni centrali uslužbencev 1732, torej za 435 več kakor eno leto poprej.

Vinarske zadruga v Nemčiji. L. 1911 jih je bilo 206. Dne 1. januarja 1910 jih je bilo 194 in so šteje 10995 članov. Večina teh zadrug je v Porenju. O uspehih oziroma neuspehih povedo sledeče številke.

Leto	Poročalo je zadruga	ki izkazujejo skupaj	
		dobička	izgube
1908	130	81.214 M	847 286 M
1909	119	216.392 „	6,892.226 „
1910	127	337.123 „	407.311 „

Te ogromne izgube so deloma posledica neugodnih trgovinskih pogojev, na podlagi katerih se uvaža v Nemčijo mnogo cenih rudečin vin iz južnih držav, osobito iz Italije in Francoske. V prvi vrsti pa povzročajo izgubo napake v poslovanju zadrug samih. Te zadruga ne kupujejo od zadrugnikov vina, temveč grozdje. Ceno grozdju pa določa občni zbor. Razume se, da imajo na občnih zborih navadno tisti ljudje večino, ki skrbijo le za lasten dobiček in nimajo dovolj skušenj in znanja, da bi mogli sklepati tako, kakor bi položaju najbolj odgovarjalo. Sklenejo se torej grozdju visoke cene, kar povzroči končno tudi draginjo vin. Ljudstvo pa ima na razpolago cena tuja vina in tako ostane renskim zadrugam pridelek in izguba. Porenske vinarske zadruga so seveda poskušale razna sredstva, da si izboljšajo svoj položaj. Najbolj poučen je sledeči korak: L. 1898 so ustanovile posebno centralo, ki bi naj zadrugam pridobila odjemalcev. Ta centrala je začela z lastnim kapitalom 2000 M = 2400 K in niti ta malenkost ni bila popolnoma vplačana. Vkljub temu je začela ta centrala s poslovanjem v največjem obsegu. Postavila si je kleti in poslopja z več kakor 400.000 K, nabavila si je vinsko zalogo v vrednosti pol milijona K, izdajala je ogromne svote za plače, reklamo, potne stroške itd. Jamstvo za centralo, ki je sčasoma prišlo na 7 milijonov K, je ležalo skoraj samo na 20 zadrugah, ki so se najbolj vpogle. Razume se, da posledice niso izostale. Merodajni činitelji

so sicer poslušali razna rešilna sredstva, toda bilo je že prepozno. L. 1908 je sledil grozovit polom. Država in dežela so morale priskočiti, da rešijo vinogradnike, ki so bili včlanjeni v zadrugah. Tudi za naše vinarske zadruge slede iz nemških izkušenj važni nauki pred vsem ti-le:

1. Vinarske zadruge, ki imajo malo **lastnega** kapitala (deleži in rezerve), ne smejo zabijati denarja v drage stavbe in velike zaloge.

2. Vinarske zadruge, ki se bavijo s prodajo vina, morajo uvesti take prodajne načine, ki nudijo najmanj tiste prednosti, kakor jih ima zasebna vinska trgovina.

Zadruga pri Kitajcih. Najstarejša je zadruga na Kitajskem že 200 let pred Kr. se je ustanovila v tem narodu prva stavbena zadruga, v Evropi in sicer na Angleškem pa še-le l. 1781 po Kr. Kreditne zadruge pa obstoje na Kitajskem že iz prvih časov, o katerih more poročati zgodovina. Te kreditne zadruge (posojilnice) imajo v toliko nekaj rajfajzenskega na sebi, ker je njihov delokrog po okolišu omejen. S tem se doseže, da se člani natančno med seboj poznajo, poznajo potemtaken gospodarske razmere vsakega posameznika in lahko presodijo dolžnikovo vrednost in varnost zaradi danega posojila. Tudi druge, osobito rokodelske, obrtne zadruge so izredno močno razvite med Kitajci. Kitajska zadruga je zelo razširjena tudi med Kitajci, ki so se izselili v Ameriko. Vsi poznavalci teh zadrug hvalijo na Kitajcih posebno njihovo poštenost in izredno razvit čut za koristi skupnosti, kar daje najzaneslivejšo podlago za zdravo in uspešno združno delovanje. Iz poslovanja kitajskih zadrug je zanimivo sledeče: Pri ustanovitvi zadruge se natančno določi premoženjsko stanje članov in se temu primerno predpišejo deleži, ki jih je vplačati. O poslovanju se vestno spisujejo poslovne knjige. Koncem poslovnega leta po kitajskem časovnem štetju se sestavi bilanca, se dožene čisto premoženje in se le-to razdeli po visokosti deležev do zadnjega vinarja med člane. Na to se vse poslovne knjige svečano zažgejo. Za novo poslovno leto se nabavijo zopet nove knjige in začne zadruga znova poslovati in iskati dobička. Kitajske zadruge imajo zelo stroga pravila, za prekoračenje istih se člane strogo kaznuje. Te zadruge so organizirane demokratično, kajti odločuje vedno večina članov.

